

A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében
/1746 - 1950/

Gyógyszerészdoktori értekezés

Irta:

Ébel Zita

okleveles gyógyszerész

Készült:

a Semmelweis Orvostudományi Egyetem
Gyógyszerésztudományi Kar
Egyetemi Gyógyszertárában és
Gyógyszerügyi Szervezési Oktató Csoportjánál

Igazgató:

Dr. Zalai Károly

egyetemi tanár

Budapest

1984

TARTALOMJEGYZÉK

=====

	<u>oldal</u>
<u>BEVEZETÉS</u>	
A disszertációs munka célja	1
A disszertációs munka kitűzött feladatai	1
A disszertációs munka módszerei	2
<u>IRODALMI RÉSZ</u>	
1. Közigazgatási határok alakulásának és az Országos Gyógyezésszerész Egylet adott kerületének ismertetése a vizsgálatot képező terület behatárolása céljából	3
2. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében a közegészségügy és a gyógyszerészet fejlődését érintő néhány fontosabb szakmatörténeti esemény összefoglalása	17
<u>TÁRGYALÁS</u>	
1. Gyógyszertári hálózat kialakulásának és fejlődésének vizsgálata	33
1.1. A vizsgált terület gazdasági, társadalmi helyzete 1746-1950. között és annak szerepe a gyógyszertárak alapításában	33

1.2. A terület gyógyszerészetének megjelenése és a gyógyszer-tári hálózat kialakulása	38
1.2.1. Gyógyszertári hálózat fejlődésének szakaszai	49
1.2.2. Gyógyszertári hálózat területi eloszlása	52
2. Egyes települések gyógyszer-tári kialakulásának és fejlődésének vizsgálata	55
2.1. Kiskunság gyógyszer-tári	55
2.1.1. Városi települések gyógyszer-tári	55
Kecskemét	55
Kiskunfélegyháza	80
Kiskunhalas	85
2.1.2. Közeégi települések gyógyszer-tári	90
2.2. Jászkun terület gyógyszer-tári	106
2.2.1. Városi települések gyógyszer-tári	106
Cegléd	106
Nagykőrös	114
2.2.2. Közeégi települések gyógyszer-tári	123

2.3. Duna-menti terület gyógyszer- tárai	130
2.3.1. Városi települések gyógy- szertárai	130
Kalocsa	130
Kiskőrös	136
2.3.2. Községi települések gyógy- szertárai	139
3. Gyógyszertárak szakmai működésé- nek vizsgálati adatai	152
3.1. Gyógyszertár ellenőrzések ala- kulása	153
3.1.1. A vizsgált gyógyszertárak tárgyi feltételeit jellem- ző adatok	155
3.1.2. Gyógyszertárak személyi el- látottsága	158
3.2. Gyógyszertárak tevékenységére általánosan levonható értéke- lések	161
<u>DISSZERTÁCIÓS MUNKA EREDMÉNYEI</u>	167
<u>ÖSSZEFOGLALÁS</u>	170
<u>IRODALOM ÉS FORRÁS-ADATOK</u>	175

B E V E Z E T É S

A disszertációs munka célja, feladata, módszerei

A gyógyszerészeti hagyományok tisztelete és az a gondolat, hogy a gyógyszerészet jelene és fejlődése csak úgy követhető, illetve biztosítható, ha ismerjük múltját, indított kutató munkára, amely végező soron e disszertáció megírására készített és vezetett.

A jelenlegi megyénk, Bács-Kiskun megye területét megközelítőleg fedi az 1950-ig közigazgatásilag fennálló Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli területe.

Disszertációs munkám célja felkutatni e terület gyógyszerészetének megjelenését, megismerni fejlődésének és helyzetének sajátosságait.

A vizsgálat tárgyául az 1746 és az 1950 közti időszakot vettem, mivel 1746-ban létesült az első gyógyszerészeti vizsgált területen, az 1950-es év pedig fordulópontot jelentett, ekkor kerültek a magántulajdonban lévő gyógyszerészetek államosításra.

Célul tűztem ki a kutatás során feltárt adatok elemzését a társadalmi és gazdasági változások tükrében.

A disszertációs munka kitűzött feladatai

Feladatomnak tekintem a közigazgatási határok alakulásának rövid áttekintését, mivel a választott terület határai közigazgatásilag 1746 és 1950 között többször változtak. A déli terület behatárolására az Országos

Gyógyszerész Egylet adott kerületét veszem segítségül. Fő feladatomnak tartom, képet adni a terület gyógyszerertári hálózatának kialakulásáról és annak esetleges gazdasági és helytörténeti okairól.

A gyógyszerészet egyes változásait kívánom bemutatni, amelyek hatással voltak a vizsgált terület gyógyszerészetének fejlődésére. Továbbá feladatomként jelölöm meg, hogy területi megoszlásban elemezzem a városi és községi gyógyszerertárok fejlődését, tárgyi és személyi feltételeik és gyógyszerellátó tevékenységeik alakulását.

A disszertációs munka módszerei

- Levéltári kutató módszerrel: a helyi, megyei és országos levéltárakban található adatokat kívánom elsősorban megismerni, felhasználni és szintetizálni a gyógyszerészeti szakirodalom adataival.
- Történeti módszer: a szaktörténeti adatokat összekapcsolva helytörténeti és a tárgyalt korszak köztörténeti adataival kívánok teljesebb képet adni.
- Interjú módszerrel kívánom kiegészíteni a feltárt irodalmi, levéltári adatokat, ami a XX. századi adatok vonatkozásában remélhető elsősorban.
- Statisztikai elemző módszer /1/ segítségével igyekszem megvilágítani a vizsgálat tárgyát és arra következtetéseket levonni.
- Adataimat grafikonok, táblázatok és térképek segítségével mutatom be.

I R O D A L M I R É S Z
=====

1./ Közigazgatási határok alakulásának és az Országos Gyógyszerész Egylet adott kerületének ismertetése a vizsgálatot képező terület behatárolása céljából

A vizsgált terület gyógyszerészetének multját és fejlődését csak úgy lehet megérteni és értékelni, ha tanulmányozom földrajzi helyzetének, történelmi emlékeinek és gazdaság-kulturájának multját. A vizsgált korszak, 1746 és 1950 között a közigazgatási határok többiben változtak. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye története a honfoglalásig vezethető vissza. Központi fekvése és természeti adottságai, Duna-Tisza közelsége meghatározó szerephez juttatta a magyar történelemben.

"A hatalmas folyam mindkét partjának természetes adottságai: egyik oldal síksága, legelői, a másik oldal erdőségeinek vadjai, magának a folyam halgazdagsága, a magyarokat megelőző népek ittmaradt kulturája döntőleg játszott közre abban, hogy a honfoglaló ősök legkiválóbb törzse e tájon keressen helyet a letelepedéshez.

A fejedelmi törzsek letelepedése ezen a vidéken hozta magával azt, hogy idők folyamán olyan különleges jogi helyzet alakuljon ki, amilyennel egyetlen magyar vármegyénél sem találkozunk. Majd a királyság székhé-

lyének, intézményeinek a megye területén való elhelyezkedése, Buda és Pest városának fővárossá való fejlődése voltak azok a jelentős tényezők, amelyek a vármegye súlyát, jelentőségét nagyban növelték és vezető szerephez juttatták" /2/.

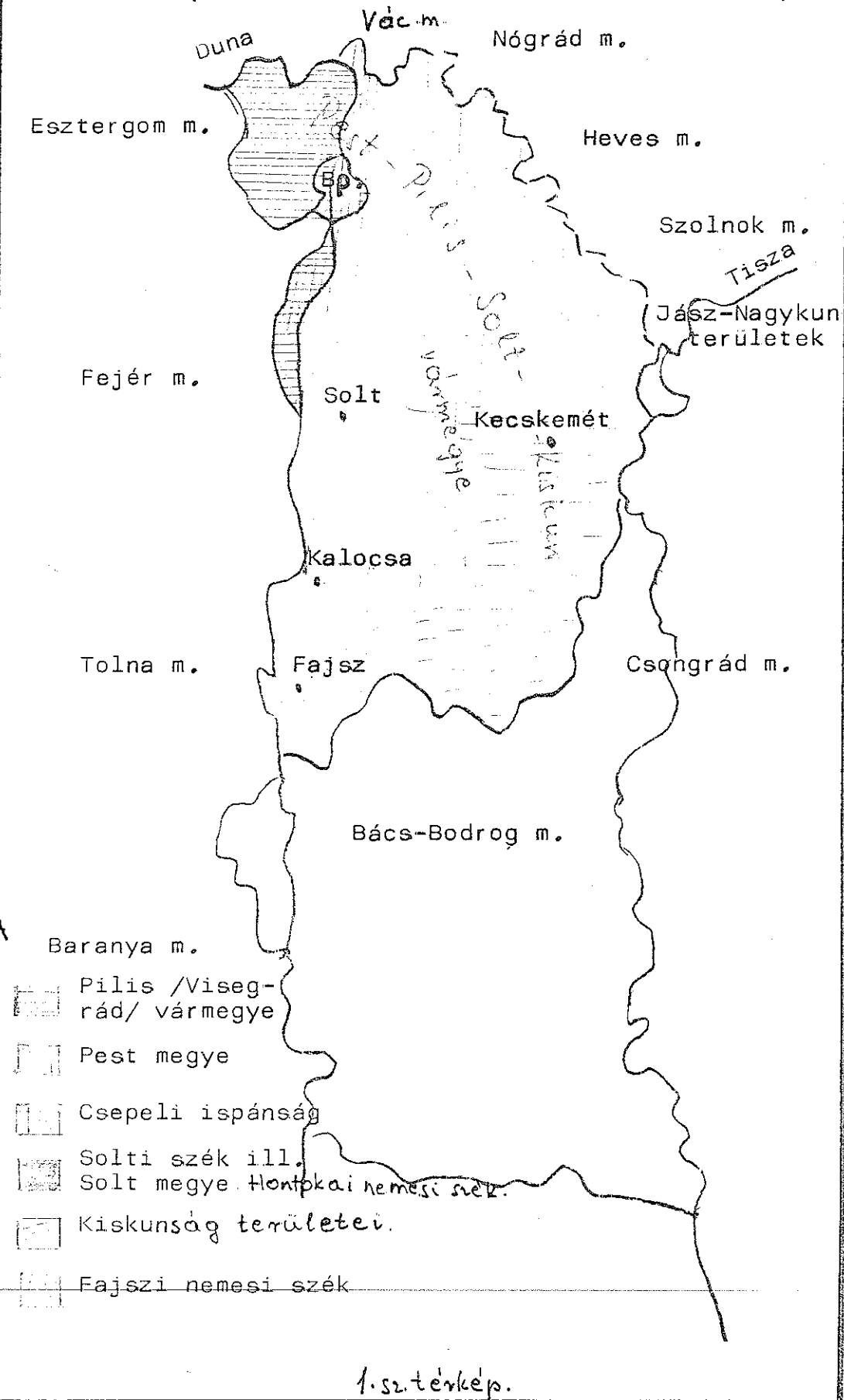
PEST-PILIS-SOLT-KISKUN vármegye közigazgatási határát az 1876. XXXVIII. t.c. jelölte meg /3/.

Az 1876-tól létező Pest-Pilis-Solt_Kiskun vármegye alapjául:két ősalapításu vármegye Pest, Pilis és öt önálló önkormányzat szolgált. /1. sz. térkép/

Az ősalapításu Pest megye területét és székhelyét Pestvárt /Pestvárost/ I. István jelölte ki. A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében a Dunán-inneni rész felét foglalta el. Határai 1876 előtt gyakran változtak, így területe hol nőtt, hol csökkent. Változó határait északon Vác és Nógrád megye egy része, továbbá Heves és Külső-Szolnok vármegyék adták, sőt "Csongrád megye felé is hullámozott a határvonal" /4/.

Déli határát egyrészt Kecskemét városa, továbbá Fejér vármegye és Solti szék alkotta. Csepel-sziget északi részén a megye határa átment a dunántuli területre. A térképen is jelölt másik ősalapításu megye Pilis vármegye amelyet az első oklevélben "Visegrád vármegye" néven találhatunk meg. Alapítása ugyancsak I. István nevéhez fűződik. Területileg a Pest-Pilis-Solt-

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közigazgatási határa az 1887-es térkép szerint. /A feltüntetett határok 1944-ben is érvényben voltak, változás 1950-ben történt./

Kiskun vármegye dunántuli részét foglalta el. Határai Pest megyéhez hasonlóan változtak, bizonyos községek Esztergom vármegyéhez és Fejér vármegyéhez kerültek később át. A megye székhelye Visegrád volt, sőt Károly Róbert idején az ország fővárosa. Pilis vármegye Visegrádon kívüli nevezetes helye Buda és Óbuda. Buda alapítása IV. Béla király nevéhez fűződik, aki a tatárjárás után benépesítette a várhegyi részt, amit "Pesti ujhegy"-nek is neveztek megkülönböztetésül a Gellérthegy alatt fekvő Pest városárol elnevezett "Pesti hegy"-től.

Azt, hogy a két ősalapítású vármegye /Pest és Pilis/ közigazgatásilag mikor egyesült, pontosan nem tudjuk. A két megye már Károly Róbert és Nagy Lajos uralkodása idején is és a XIV, XV. sz.-ban is többször tartott közös megyegyűléseket, de Pest vármegyének az 1446. évi országgyűléshez tett panaszában Pilis megye nem szerepelt, viszont az 1492. évi országgyűlés 100. cikke mint befejezett tényt említi Pest és Pilis megye egyesülését /5/.

A későbbi keltezésű levelek azért szólhatnak Pilis megyéhez, mert valószínűleg a két megye egyesülése úgy zajlott le, hogy Pilis megye önálló szolgabíró-ságként kapcsolódott be Pest vármegyébe.

A két ősalapítású vármegyén kívül a vizsgált Pest-

Pilis-Solt-Kiskun vármegye további területét önálló önkormányzatok adták: Solti szék

Kalocsai érekeégnél kialakult
hontokai nemesi szék

Csepeli ispánság

Fajszi nemesi szék

Kiskunság területei

Solti szék, illetőleg Solt megye meghatározás egyaránt helyes. A vármegyei rendszer megteremtésének kezdetén Solt megye Fejér vármegyének volt egyik széke. Jelentősége révén külön alispánok és szolgabírák kormányozták, vagyis megye volt a megyében. Ünállóságának nyomatékot Szapolyai János ad, aki főispánt állít a megye élére. A honfoglalást követő első századokban Solt megye területének legnagyobb része a Duna jobb partján, Dunántulon volt. Fejér vármegyéhez való tartozását ez is magyarázza, de természetesen ennek oka volt az is, hogy akkor a Duna más mederben folyt. Majd a Duna folyás-medrét megváltoztatta és így a Solti szék területei átkerültek a Duna bal partjára, így függetlensége Fejér vármegyétől nőtt. Jogilag Solt megyét vagy Solti széket a Pest-Pilis megyékkel 1569. évi 52. t.c. jelöli egyesítésre mondván "hogy Pest megyével való egyesítését az tette szükeéggessé, hogy a török által elfoglaltatván, nin-

csenek alispánjai és szolgabirái" /6/.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében Solt megye a vármegye déli, dunamelléki részen terül el. A területi egybefonódás további bizonyítéka, hogy az előbb leírt Solti szék két jelentős hellyel bírt: a székhelyül szolgáló Solt-tal és Kalocsával. Kalocsa városa honfoglalás előtti település, jelentőségét érseki székhely volta adta meg.

A XV. századtól a kalocsai érsekség egyházi nemeseinek különálló hontokai nemesi széke beolvadt a Solti székbe. Az 1569. évi 52. t.c.-től azonban egészen 1655-ig kellett a tényleges egyesítésre várni, amikor Wesselényi Ferenc nádor személyében a három vármegye Pest-Pilis-Solt megkapja az első főispánját.

Tovább vizsgálva az alapul szolgáló területeket a Csepeli ispánság esetében is kiváltságos helyzetű területtel állunk szemben. Árpád nemzetsége választotta letelepedési helyül a Duna középfolyására eső Csepel-szigetet. Árpád utódai, a királyi családok saját uradalmukként kezeltették, irányítását a várispánra bízva. Külön ispánságának megszűnése valószínűleg Buda török által történő elfoglalásával, 1541-gyel esik egybe.

Pest-Pilis-Solt megyéhez való egyesítését külön törvényben nem mondták ki, de természetesen adódott

a kis területéből és a török hódoltság alatti közigazgatás felbomlásából.

A Fajszi nemesi szék a hontokai székhez hasonló jogállású volt. Területét a Duna meder váltása /első századokban a Duna jobb partján feküdt, majd mederváltás után bal partjára került át/ közigazgatási helyzetét pedig a csepeli ispánsághoz hasonlóan a török hódoltság módosította.

Önállóságának megszűntetését a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyébe való becsatolását külön rendelet nem jelzi, valószínűleg szükségszerűen adódott elhelyezkedéséből és önkormányzatának széteséséből.

A XIII. században lételepített kunok szállásaikat a Duna-Tisza közti lakatlan területeken ütötték fel. A szállások kezdetben hét székre tagolódtak, majd később három nagy területre: a Jászszágra, a Nagykunságra és a Kiskunságra.

A Kiskunság az, amelyik Pest és Solt megyét hol körülölelte, hol abba foltokban beékelődött.

Kiskunság területét három város, nyolc nagyközség és számos puszta adta. Igazgatásilag három székre oszlott: a halasi, a kecskeméti és a mizsei szék.

A halasi szék két kunsági város Halas és Félegyháza vonzáskörében alakult ki.

A kecskeméti szék központja Kecskemét, bár maga Keceke-

mét városa soha sem volt a kunok birtoka. A szék leg-
régibb kun szállása Fülöpszállás, Kenderes, Kerekegy-
háza, Orgovány, Kocsér és Lacháza.

Kecskemét fontos közlekedési útvonalon feküdt, érté-
kes vámszedőhely, ezért az uralkodók saját birtokukba
sorolták. A mizsei szék Lajosmizsétől Fülöpszállásig
terjedt, egyes történetírók szerint Kunszentmiklós is
ehhez a székhez tartozott.

A Kiskunság önállóságát az 1876. évi 33. t.c. szüntet-
te meg /7/. Majd Pest-Pilis-Solt vármegyéhez csatolva
kialakították Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét.

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye az előbb vázolt köz-
igazgatási határokkal működött 1945-ig, amikor kisebb
módosításra került sor: a 4330/1945. M.E.ez. rendelet
Érsekcsanakot, Nemesnádudvart, Sükösdöt, Bács-Bodrog
megyéhez csatolta /8/.

1950-ben az ország új megyefelosztást nyert, aminek
eredményeként a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye ha-
tára is felbomlott. 1950. február 1-én a 4343/1949.
/XII.14./ MTsz. és az 1/1950. /I.29./ BMsz. rendelet
alapján kialakult a jelenlegi Bács-Kiskun megye /9/.
Mivel a jelenlegi Bács-Kiskun megye gyógyszerészeti
multjának körülbelül 80 %-át Pest-Pilis-Solt-Kiskun
vármegye déli területe adja, ezért a feldolgozandó
patikák behatárolásánál az Országos Gyógyszerész Egy-

letnek a vármegye e földrajzi területére eső kerület adatait vettem segítségül.

Az Országos Gyógyszerész Egylet 1872-ben alakult, amikor az ideiglenes igazgató választmányának elnöke Ráth Péter és jegyzője Schédy Sándor felhívást intézett a gyógyszerészekhez az egyesületben való belépésre. Az Egylet rendes tagja lehetett minden okleveles gyógyszerész, aki nyilvános gyógyszertár tulajdonosa, bérlője vagy gondnoka volt. Rendkívüli tagok lehettek a gyógyszertárral nem rendelkező okleveles gyógyszerészek és voltak tiszteletbeli tagok a társtudományok területéről /10/. 1873. június 6-i közgyűlésen az Országos Gyógyszerész Egylet nevét az Általános Magyarországi Gyógyszerészek Egyletére változtatta és végleges tiztikart választott. Elnöke Jármai Gusztáv lett. Az országot kerületekre és azon belül járásokra osztották fel. A kerület tagjai mindazon gyógyszerészek, akik az illető kerületben laknak és az egylet tagjai. A járásokat 20-40 gyógyszertár képezte, területi hovatartozás alapján függetlenül attól, hogy tagja-e vagy sem az egyletnek /11/.

Az 1. sz. táblázat a vizsgált terület 1873-as egyleti besorolásának nyilvántartását mutatja /12/.

A 2. sz. térképen az 1875-ben már meglévő területi gyógyszertárakat jelöltem. A két nyilvántartást összevetve láthatjuk, hogy a terület minden gyógyszertára képviseltette magát az Országos Egyletben.

Az Általános Magyarországi Gyógyszerész Egylet

I. Kerületének nyilvántartása

1-ső járás: magában foglalja Budapest és Pest megyének északi részét.

2-ik járás: magában foglalja Pest megyének déli részét és a Kiskunságot.

Igazgató: Katona Zsigmond kecskeméti, helyettes igazgató: Novák Rudolf halasi gyógyszerészek.

A 2-ik járás egyleti tagjai

Gyógyszerész neve, tagsági besorolásának jogcíme	Gyógyezertár neve	Helységnév
Tolnay Károly	t Magyar király	Albert-Irsa
Lábos Ferenc	t Megváltó	Kiskőrös
Lukács Gyula	t Szűz Mária	Abony
Lukácsy József	t Megváltó	Dunapataj
Szilárdfy Károly	t Megváltó	Izsák
Márki István	t Szentháromság	Solt
Tóth Zsigmond	t Nádor	K.K.Szt.Miklós
Novák Rudolf	t Gondviselés	Halas
özv.Höffner Antalné	t Szentháromság	Félegyháza
Zacsovits János	t Szentháromság	Ráckeve
Gramanetz Zoltán	t Segítő Mária	Hajós
Tarkózy Kálmán	b Megváltó	Nagykőrös

Gyógyszerész neve, tagsági besorolá- sának jogcíme	Gyógyezertár neve	Helységnev
Schefftek Mihály b	Kigyó	Alsódabas
Metelka Ferenc b	Remény	
Linkovits Ferenc t	Gyógyezertár a	Kalocsa
Horváth Kálmán b	magyar címernél	
Pereay Sándor t	Szentlélek	Cegléd
Biró József b	Megváltó	Kéceke
Straub Antal t	Szentlélek	Lacháza
Martinovics Péter t	Isteni gondviselés	Szabadszállás
Torday Pál t	Megváltó	Majsa
Knauf Károly t	Megváltó	Dorosma
Katona Zsigmond t	Szentlélek	Kecskemét
Machleid Alajos t	Mátyás király	
Milhoffer Károly t	Szenháromeág	

t = tulajdonos

b = bérlő

1. sz. táblázat

BÁCS-BODROG, CSONGRÁD, PEST-PILIS-SOLT-KISKUN VI.

Méret: 1:800 000

30 km

Tervezte: Dr. Kéz Andor

Kétszemélyes (tervezési) körzet

- Vác: nagy-kisváros
- Pécel: nagy-kisváros
- 100 000-140 000-ig
- 50 000-100 000-ig
- 25 000-50 000-ig
- 10 000-25 000-ig
- 2 500-10 000-ig
- 2 500-nál kevesebb

- országhatár
- törvényszékhely
- járáshatár
- elsőrendű vasút
- másodrendű vasút
- elsőrendű közút
- másodrendű közút
- magasság méterben

- 110 m-ről és magasabbra fekvő terület
- 100-120 m közötti terület
- 260 m-nél magasabbra fekvő terület

Járásbeosztás:
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm-ban:

- 1 Alsógyőri
- 2 Alsórákos
- 3 Aszód
- 4 Budakörményi
- 5 Dunavicsói
- 6 Érd
- 7 Gyömői
- 8 Kálvászi
- 9 Kiskőrösi
- 10 Kiskunfélegyházi
- 11 Kőszegi
- 12 Kossuthvárosi
- 13 Mányi
- 14 Miskolci
- 15 Pápai
- 16 Rétság
- 17 Váci

Megyei városok:
Csongrád
Karcas
Kiskisfélegyháza
Szekesvárad
Vác

Bács-Bodrog vm-ban:

- 1 Bácsalmás
- 2 Bácskányi
- 3 Bács-Kiskun

Csongrád vm-ban:

- 1 Csongrád
- 2 Kiskunménfőcsanak
- 3 Mórahalom

Vármegyei székhely:

- Szekesvárad
- Juraszék
- Móra

- A Kétszemélyes körzet
- B Baja
- C Hódmezővásárhely
- D Szeged

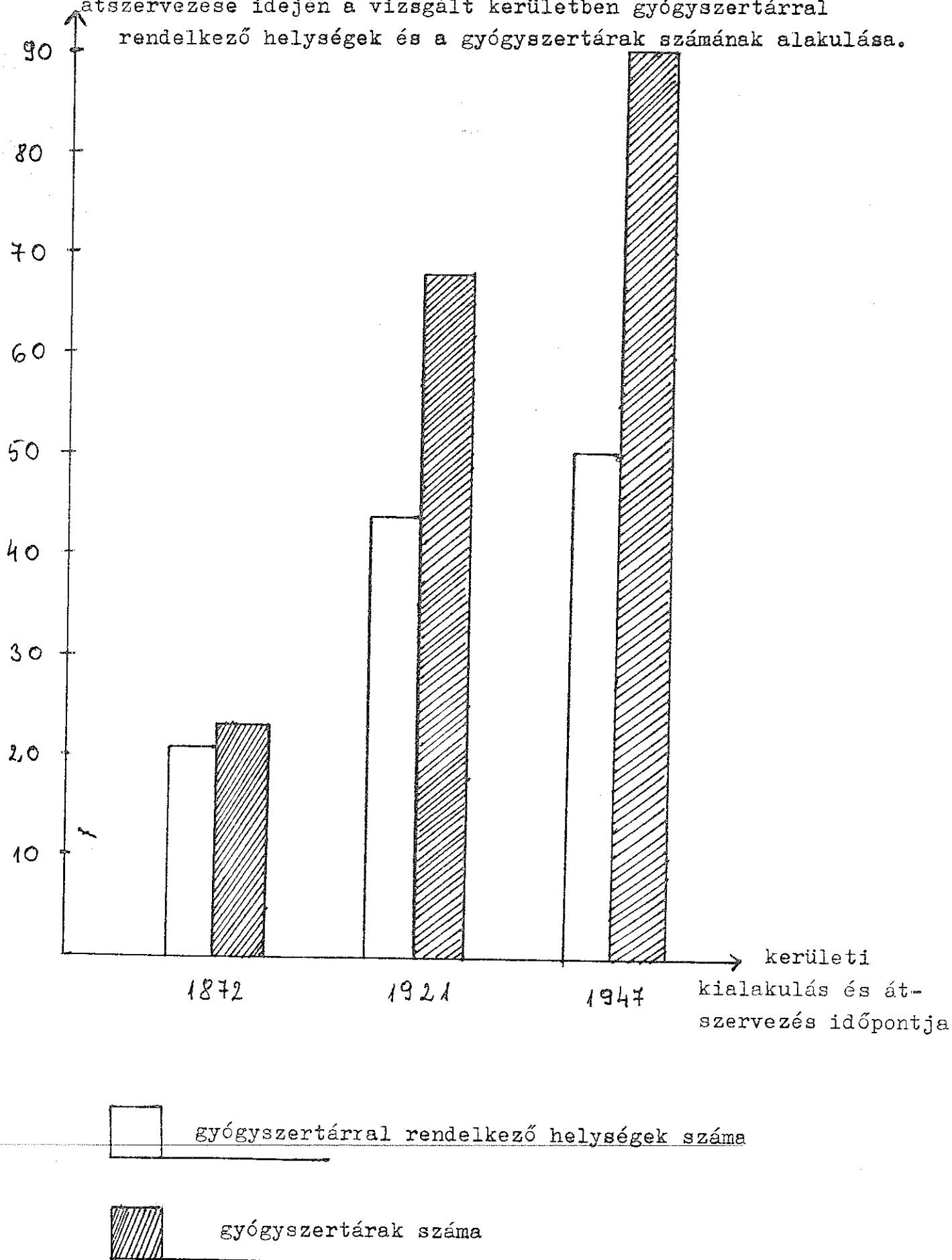
Magyar városok:
Budaörs
Csepel
Fehérvári
Kispest
Maglóca
Pécs
Szentendre
Ujpest

□ jelölték 1876-ban meglévő palatkák

A kerületi felosztás az egyre jobban dúló kolerajárvány miatt egyideig csak leírt tervezet maradt. Az Egyesület háromlépcsős irányítása /országos, kerületi és járási vezetőség/ az 1921-es átszervezésnél már kétlépcsőssé módosult, fenntartva az országos és kerületi vezetést. 1921 utáni változások már az Egyesület szervezeti felépítését alapjaiban nem módosították. A kerületeken belüli változások okai: az új létesítések miatti számbeli növekedés, egyes települések összekapcsolásával helységszám csökkenés, illetve stagnálás pl: Ókécse és Ujkécse összevonása stb. és esetenként egyes gyógyszerterek más kerületbe történő átcsoportosítása pl: 1921-ben a vizsgált kerületből kikerült Dunapataj, Foktő, Dunavecse gyógyszerterei.

Az 1947-es felosztás az államosításig fennmaradt. Az 1. sz. ábrán a kerületi változások idején a vizsgált területre vonatkozó módosult adatokat tüntettem fel /12, 13, 14/. Majd ehhez kapcsolva az 1950-ig a területen létesített gyógyszerterek számát sikerült behatárolnom a feldolgozásra váró 92 gyógyszerteret.

Az Országos Gyógyszerész Egylet kerületeinek kialakulása és átszervezése idején a vizsgált kerületben gyógyszertárral rendelkező helységek és a gyógyszertárak számának alakulása.

1.sz. ábra

2./ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében
a közegészségügy és a gyógyszerészet fejlődését
érintő néhány fontosabb szakmatörténeti esemény
összefoglalása /1746 - 1950/

1730-40-es években a vármegye közegészségügyében is érződött az 1723-ban létrehozott Helytartótanácsa egészségügyet előbbre vivő, haladó rendelkezéseinek hatása. A Helytartótanács elrendelte, hogy ahol még nincs, ott legalább a megye-ésékhelyen állítsanak fel gyógyszerertárat, ezek létesítésének engedélyezését, illetve adományozási jogát magának fenntartotta /15/. Ez a rendelkezés országszerte, így feltehetően Kecskeméten is megindította a gyógyszerertárak alapítását. Balla János egykori kecskeméti levéltáros feljegyzései szerint Kecskemét első gyógyszerertárának tulajdonosa Vághy György orvos volt, aki Falt Antal gyógyszerész bizta meg házi gyógyszerertárának vezetésével /16/. Ez a gyógyszerertár 1766. január 31-től vált nyilvános reáljogu gyógyszerertárrá. Az első orvosi házi gyógyszerertár alapítási időpontja vonatkozásában később vita támadt, valószínű elírásból adódóan az 1740-es év került az irodalomba, míg a levéltári feljegyzések időrendi értelmezése Lóránd Nándor kutatásait igazolják az 1746-os alapítási évet.

1745-ben Mária Terézia elrendelte a szanitárius személynzet /orvosok, gyógyszerészek, sebészek és bábák/ és gyógyszerertárak összeírását.

A nem teljesértékű adatok szomorú képet adtak.

1747 táján Magyarországon legfeljebb 50 gyógyszerertár volt. Egy gyógyszerertárra kb. 60.000 lélek jutott.

Egy orvosra kb 30.000 lélek jutott. /17/.

Az általam vizsgált területen az előbbiekben említett kecskeméti Szentháromság nevet viselő gyógyszerertár tartozott az országosan 50-re tehető gyógyszerertárak közé. Gyógyezereze Falt Antal volt. Kecskemét város vezetősége már 1731-ben igyekezett letelepíteni gyógyító szakembert, anyagi áldozat vállalás révén is. Erről tanuskodik Matolchi Pál gyógyezerezeegéd kérvénye: "...több, vagy kevesebb esztendőig kinn maradassak és így az Académia Anathomica és Medica Professiókat hallván az Doctoreágban is magamat fundálni igyekezemMéltoztassék....bizonyos Pénzbeli assistenciával elő segiteni. Melly kegyes jó akarattyáért én is nem leszek háládatlan se feledékeny..." /18/.

Kecskemét első orvosaként, kezdetben csak időnként itt tartózkodó, pesti lakosú Vághy György nevét kell megemlítenem. Nem sokkal később más orvosokról is hírt adnak a korabeli jegyzőkönyvek:

"Medicus Doctor Orozsi Mihály Ur hogy ezen városba

lakását letehessen, teljes szabadságban élhessen hivatalát gyakorolhassa, a Magistrátus által becsülettel invitáltatik!" /19/.

1780-ban:

"Virtzfeld János budai univerzításban approbáltott chyrurgus, minekután illendő testimoniálisát bemutatta és istantiájában minden ausoknak és dátioknak, a mint több itt lakos chyrurgus, elviselésére magát lekötölte, hogy a városban lakhasson és professióját szabadon gyakorolhassa megengedtetik..." /20/.

1787-ben és 1788-ban magukat önként ajánló orvosok nevével találkoztam:

"Bertalan György szatmárnémeti doctor...megtelepedésre teljes szándékkal volna,...minthogy...előttünk ismeretlen, doctor Szombati ur pedig az itt lakosoknak geniusát igen ismeri, fog pro consilio interpelláltatni." /21/.

"Krall Márton ur zombori doctor sub No.466. küldött levelében magát jelenté, hogy ha szolgálata tetszendő,...mivel egyáltalában ismeretlen...esmeretsége kikeresetvén, a válasz annak elvégzésétől függesztetett fel"/22/.

Mint látható orvos nélkül nem volt Kecskemét, sőt a chyrurgusokkal majdnem egyenrangú gyógyítóként vol-

tak elismerve a vizegát tett borbélysebészek. Tarczali Sámuel és Hetneki István borbély nevét kell itt helyi vonatkozásban említenem.

A felsoroltak ellenére az 1780-as évek elején még Kecskemét városának nem volt hivatalos városi orvosa, ennek kiválasztása okozott a legnagyobb gondot a városatyáknak. Végül is 1788-ban:

"Herpai Gábor urat pedig a pesti universitáástul orvosi jeles tanulmányáról nyert diplomája és az ispotályokban lett tapasztalásai...a város physicusának acceptáltatik és egyszersmind az urnak ex publico oppidi fundo esztendőnkint 150 Rhen. frtbul és négy öl fából álló salarium resolváttatik minden egyéb obligáció nélkül" /23/.

Herpai Gábor nem sokáig időzött Kecskeméten, mivel már 1790-ben:

"Herpai Gábor ur városunk physikusa a Jász és Kun districtusok doctoreágára választatván... engedelmet kérvén elbucszott..." /24/.

Helyére Csefári Pál doctor jelentette magát, de a város magisztrátusa udvariasan elhárította Csefári doctor ajánlkozását és Zay Sámuel jelentkezését fogadta el.

"Zay Sámuel...Komáromból...leköltözködésének... megfizetése rendeltetett" /25/.

Mária Terézia a gyógyszerertárak létesítésének elrendelése mellett a gyógyszerertárak jogviszonyát is szabályozta, sőt 1725-ben már bevezették a gyógyszerertárak időközönkénti ellenőrzését is /26/. Az 1770-ben kiadott Generale Normativum in Re Sanitatis alapjaiban határozta meg az orvosok, gyógyszerészek és szülész-nők működési feltételeit. A gyógyszerészek egyetemi vizsga-kötelezettségét 1770-ben mondták ki /27/. E rendelkezés általános riadalmat okozott a meesterségüket már régen gyakorló gyógyszerészek között, ennek helyi vonatkozású példája a kalocsai uradalmi gyógyszerertárban dolgozó Gregori János gyógyszerész vizsgálata alóli felmentése ügyében tett érseki pártfogás /lásd: kalocsai gyógyszerertárak feldolgozásánál/. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületének második gyógyszerertára Kalocsán az 1750-es évek elején létesült érseki uradalmi gyógyszerertárként, amit 1790-től a kalocsai piarista rend famulus apothecariususa kezelte és 1792-től nyilvános betegellátást is biztosította. 1798-tól került polgári tulajdonba és mint reáljogu gyógyszerertár működött, Gyógyszerertár a Magyar Címernél néven /később Magyar korona néven szerepel/.

1789-ben a vármegye déli kerületének harmadik városában Cegléden is létesült gyógyszerertár, a reáljogu

Szentlélek Gyógyszertár.

A XVIII. sz. végén, Magyarország jelenlegi területén 80 gyógyszertár működött. Az új gyógyszertárak létesítését az is hátráltatta, hogy a meglévők tulajdonosai, anyagi érdekből hadakoztak ellenük /28/. A vizegált területen 1800-ig 3 gyógyszertár létesült, számbeli növekedésük a fent említettek ellenére megindult és az 1800-as évek első felére már 16-ra növekedett.

Jelentőségüket a múlt századbeli nagy kolerajárványról szóló feljegyzések is biznyitják. Az 1831 és 1855-ből származó iratok egyrésze Kecskemét környéki és helyi vonatkozásúak, de tartalmaznak általános érvényű országos intézkedéseket is, másrészü Katona Zeigmond irataival került szakgyűjteményünkbe, ami a kolerajárvány Fehérgyarmat és Borosjenő környékének problémáit, teendőit írja le. Az egész országra vonatkozó, a kecskeméti iratanyagban is megtalálható Lenhossék Mihály Magyar-Ország Fő-Orvosának utasításai, mivel lehet védekezni a "napkelési Cholerátul" /29/.

A városi hivatalok vezetői strázsák állításával próbálták a járvány terjedését megakadályozni. Strázsa állítással és városukon való keresztüljárás tilalmával foglalkozik két levéltári iratanyag:

"Kecskemét Város Nagy Érdemű Fő Birájának...
Boldog Antal Urnak...méltóztassék... tudtomra
adni, hogy hol legyen Kecskeméti járásban az
utolsó Strázaa.

Város Birája" /30/.

"Kecskemét Mező Város N.N. Fő Birájának...
Kis Kun Félegyháza Városi Tanácsától...puszti-
tó veszély már a...Tömörkényi kertészek között
is ki ütött és mutogatván magát, ezen okból a
Kecskeméti Lakosoknak a Városunkon való keresz-
tül járását továbbá is kénytelenek vagyunk meg
tagadni..." /31/.

Gyógyszerészi vonatkozású feljegyzés Katona Zeigmond
iratai közt maradt fenn:

A 2. sz. ábrán Dr. Laner, az Országos Gyógyszerügyi
Tanács Elnökének, Katona Zeigmond borosjenői gyógy-
szerész számára közölt utasításából tüntettem fel rész-
letet, ami egyben utal arra is, hogy a járvány idején
a gyógyszerészekre milyen feladatokat jelöltek ki /32/.

**"Katoná Zsigmond Gyógyezzeréaz Urnak, Borosjenő,
Dr.Laner, e Gyógyezzerügyi Tanács Elnökének utasítása
1855. július 16-án.**

[Ebből a naplóból kell elkészíteni az Ön alá tartozó orvosoknak nyolc naponként, a Tekintetességének már tudomására hozott, itt alább csatolt Rapport-táblázatot és ezt a szolgabírói hivatalok által a megyei előljáróságoknak el kell küldeni; Tekintetességéd ebből egy Rapport-táblázatot fog összeállítani a megyében előfordult koleraesetekről és azt a megyei előljáróságnak, a magas Helytartóság ügyosztályához be kell nyújtani. Magától értetődő, hogy a táblázatokban csak a koleraesetek és ezek nem elkülönítve a különböző fajták szerint veendőek fel. Más betegségek feljegyzése is, valamint a különféle kolera fajtáké is értékes anyagot fog adni a rövid orvosi tudósításhoz, amit a táblázatokhoz mellékelni kell.

Curativ vonatkozásban azt a megfigyelést tettem, hogy jelenleg a kisvárdai kerületnek 24 helységében és a nyíregyházi kerületnek néhány helységében uralkodó kolera különböző fokozatban lép fel, ugyanitt: Diarhoea Cholera, Cholera Ecexi- uca és Cholera Paralytica, melyek túlnyomóan gyomorbeli jellegűek.

Tudományos és curativ érdek, hogy ezeket a különböző cholera fajtákat szem előtt tartsuk és a kezelési helyet aszerint rendezzük. Tekintetességéd, úgy mint én, több kolerajárványnak tapasztalataiból azt a meggyőződést fogja szerezni, hogy opium és camphor a leghatásosabb eszközök a kolera legyőzésére, továbbá hogy főleg arról van szó, mivel az Alföldön elismert a hiány orvosi segítségben, hogy a lelkipásztoroknak és helybeli jegyzőknek gyógyszer adassék a kezükbe, amelyek a betegség kezdetén megfelelőek az alkalmazásra.

Ezek után megbizom Önt, hogy a következő gyógyszereket a patikában tartsák, melyekre nagyobb szükség van a kolerába esett helységeekben, gondoskodjanak arról is, hogy ezekből a gyógyszerekből állandóan elegendő mennyiség legyen a kolerába esett vidékeken a betegek használatára

1. Opium pulver.

Rp Opi puri granum semis
Sachari albi granum decem
Mf. pulv. dent. dos. tal. r. s.

2. Cholera tropfen.

Rp Spir vini rectificatissimi uncia sex
Camphorae uncia duas
M. d. s. Cholera tropfen

Az orvosok, a lelkipásztoroknak, a községi jegyzőknek a következő használati utasítást adják ezeknek a gyógyszereknek használatáról. Ha a legkisebb hasmenés fellép, úgy a beteg óránként egy fél port vesz be az 1 számúból, míg a hasmenés meg nem szűnik. Mivel sok embert rémit, lehet ezt a port Dower pornak is nevezni. Én azonban nagyon nélkülözhetőnek tartom az Ipecacuanhanak az Ön hatáskörében problematikus alkalmazását. A cholera megbetegedéseknél elég kell hogy legyen ez az opiumpor.

A reformkor eszméi a közegészségügy fejlődésére is jelentős hatással voltak. 1848-ban a Budapesti Gyógyszerész Testület elérkezettnek látta az időt, hogy lépéseket tegyen a gyógyszerészi ügy rendezésére. Klauzál Gábor miniszterhez benyújtott kérvényükben 6 pontban foglalták össze a megoldandó problémáikat. Így többek között magyar gyógyszerkönyv szerkesztése, országos egyesület létrehozása, gyógyszerértár vizsgálat gyógyszerészek által és ingyen stb. /33/.

A tisztiorvosi ellenőrzés hiányosságainak felszámolására 1848-ban elrendelték, hogy a gyógyszerértár vizsgálatoknál egy "részrehajlatlan köztisztviselőben álló gyógyszerész is vegyen részt" /34/. Ugyanakkor a budapesti gyógyszerészek egyesülete azt javasolta, hogy német mintára a gyógyszerértárak vizsgálatát fő vizsgálók /függetlenített gyógyszerészek/ végezzék adóztatás nélkül /35/. A döntés az előbbi lett, miszerint a tisztiorvosi vizsgálatoknál gyógyszerész is legyen jelen.

A reformkövetelésben a hazai képzéssel is foglalkoztak. Báró Eötvös József vallás és nevelési miniszterhez intézett folyamodványában a testület utalt arra, hogy hazánkban a gyógyszerészek képzése nem megfelelő és azt Európa minden országai túlszárnyalták /36/. A kiképzési javaslat csak 3 év múlva, 1851/52-es tanévben valósult

meg /37/.

A reformkor haladó szellemében végre segítésre és megvalósításra talált Zay Sámuel kecskeméti, széles látókörű városi orvos által már régóta szorgalmazott első kecskeméti kórház, "ispotályház" felállítása 1852-ben. Őt kis szobával és husz ágygal kezdte meg működését /38/. A vármegye déli kerületében hasonló ispotályház létesítésére Cegléden került sor 1873-ban, ahol néhány szobás szegényházat minősítették át kórházzá.

A kórház fogalmához még a XX. sz. elején is az elhagyatottság fogalma társult. Sőt szégyen volt arra, aki bekerült oda és a hozzátartozóra is. Ez egyrészt abból adódott, hogy az akkori kórházi állapotok inkább a szegényházakra emlékeztettek. Az egykori kiskunhalasi kórház igazgató főorvosa Dr. Monezpárt László 1934-ben az "Orvosképzés" egyik füzetében így írt:

"...A kórház a várost körülvevő nádasok mellett fekszik...Három padlós szobája van a betegek részére, egy ambulanciája, ahová a gondnok konyháján át lehet bejutni...A betegszobákban összesen 30 ágy van összezsúfolva, katonai vaságyak szakadozott szalmazsákokkal, lepedő nélkül, huzatlan párnákkal és huzatlan dunnákkal" /101/.

Az emberek irtózáttal, vegyes szánnal nézik a kórházat.

Kiskunfélegyháza esetében másként jelentkezett a kórház fogalma. Talán ez abból is adódott, hogy abban a városban nem közkórházat építettek, hanem magán szanatóriumokat, amik lényegesen jobb körülményűek voltak, mindössze 10-15 ágygal fogadtak beteget. Természetesen itt a költségek is nagyobbak voltak.

Ilyen volt az 1928-ban létesült Dr. Tomasovezky szanatórium és az 1937-től működő Dr. Missura szanatórium. Kiskunfélegyháza Városi Kórházának alapjait 1941-ben kezdték el lerakni, de a II. világháború pusztítása ezt is elérte és így csak 1949-ben tudták eredménnyel befejezni.

1862. január 2-án megjelent Schédy Sándor által alapított Gyógyszerészi Hetilap /39/. Ez a lap az országban egymástól szétezőrtan élő gyógyszerészek között teremtett kapcsolatot.

Hatszáz gyógyszerészt felmutató gyógyszerészi pálya kapott így sajtó segítséget céljainak eléréséhez.

Schédy lapja 1875-től az egyesület hivatalos közleményévé vált /40, 41/. A lapnál többek között a keceméti Szentlélek gyógyszertár tulajdonosa, Handtel Károly is szakirói tevékenységet fejtett ki.

A reformkori fellenülés után, a Bch korszak nem is-

merte el a gyógyszerészi pálya különleges jellegét, rendelkezései nehezítették a gyógyszerészek helyzetét. Nagy gondot okozott az 1853. szeptember 19-i rendelet, amely a gyógyszerertárak reál, illetve személyjogu voltának eldöntésére vonatkozott.

"...mivel a XVIII. sz.-ban csak igen kevés gyógyszerára volt Magyarországnak, mert azokat a XIX. században kezdték meg szaporítani, alig lett volna olyan gyógyszerész, aki e rendelet alapján gyógyszerertárának reáljogát kimutathatta volna" /42/.

Ennek a vitának az uralkodó 1857-ben kiadott rendelete vetett véget, amelyben reáljogunak ismerték el az 1851. év előtti gyógyszerertárakat, ha a bemutatandó okiratban nem volt feltüntetve a személyjog /43/. A vizsgált területen is igyekeztek igazolni a patikák reáljogát, például a kecskeméti Szentháromeág és Mátyás király gyógyszerertár reáljogát Hajagos polgármester átiratával tudták bizonyítani. A terület 1851 előtt létesített 16 gyógyszerertára közül:

7 volt reáljogu és

9 volt személyjoguként nyilvántartva.

/A kunezentmiklósi személyjogu gyógyszerertarat 1858-ban reáljoguvá minősítették át./

Az 1876. évi XIV. Közegészségügyi Törvény XVI. fejezet 124-138. paragrafusa a gyógyszerészet szempont-

jából is jelentős változást hozott. A törvény megállapította, hogy a gyógyszerterek közegészségügyi intézmények, s nem sorolhatók az ipari és kereskedelmi üzletek sorába. Elrendelte, hogy a gyógyszertárak egységesítés miatt az állam felügyelete alá helyeztessenek, bár továbbra is magántulajdont képeznek. Felállításukról a belügyminisztérium dönt. A törvény rendelkezik továbbá a fiók, házi és kézi-gyógyszertárakról is /44, 45/. A törvény kimondja, hogy reáljog többé nem adományozható /46, 47/. Ez a törvény és ezen alapuló kiegészítések szabták meg egészen a II. világháboru befejezéséig a magyar gyógyszerészet gyakorlatát /48/.

Az I. világháboru elvesztése, a forradalmak, a Tanácsköztársaság kikiáltása átmeneti változást hoztak a magyar gyógyszerészetben. A proletár hatalom 1919-ben az egészségügyi ellátást állami feladattá nyilvánította és elrendelte a gyógyszergyártó üzemek, a gyógyszertárak állami tulajdonba vételét. Számos előre mutató rendelkezés született: üzemidő, ügyeleti idő rendezése, új ellenőrzési rendszer kialakítása, gyógyszertár-felügyelői állások szervezése stb.

A Tanácsköztársaság terveit és intézkedéseit az uralomra jutó ellenforradalmi rendszer hamarosan sem-

missé nyilvánította.

1920-1945 között Magyarország egészségügyi helyzete több tekintetben változott. Ezek közül kiemelendők:

- egészségügy felkészültsége megnőtt, kórházak, gondozóintézetek, gyógyszertárak felállításával,
- 1927-ben létrehozták az Országos Közegészségügyi Intézetet, amely megkezdte a gyári gyógyszerkészítmények törzskönyvezését, a gyógyszer és gyógyszertár vizsgálatokat,
- 1927-ben megvalósult a munkások és alkalmazottak társadalombiztosítása, kedvezményes egészségügyi ellátása.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet, a társadalombiztosításra jogosultak körét azonban nem terjesztették ki a mezőgazdasági lakosságra. Ez a hátrány igen éreztette hatását az Alföldön élő, zömében paraszti lakosság egészségügyi helyzetén.

A II. világháború ismét pusztulást hozott mind gazdasági, mind közegészségügyi téren. 1945-ben az egészségügy romokban hevert. A gyógyszerészek áldozatos munkájának volt az eredménye, hogy nehéz körülmények között is biztosították a lakosság gyógyszerellátását pl: a kecskeméti Szent László gyógyszertár 1944 őszén bombatalálatot kapott és teljesen tönkre ment. A romok alól kiásott felszerelés

egy részével azonban 1945 tavaszán már újra működni kezdett Fördös Lajos, a Vörösmarty utcai lakásának egyik szobájából kialakított szükség-patikában /49/.

A háboru után új rendeletek sora készült el és jelent meg a problémák mielőbbi megoldása érdekében. Az 1945/40001. sz. rendelet előírta az elhagyott gyógyszerertárak és a lakossághoz széthurcolt gyógyszerek felleltározását és begyűjtését.

Ezen országos intézkedés helyi vonatkozásaként többek között a kiskőrösi Üreg patika sorsát említhetem meg. Helyi visszaemlékezésből adódó feljegyzést találtam a vállalati gyűjteményben. Miszerint: ...az Üreg patika a háborus események során teljesen tönkrement. Akkori vezetője Dolesch Gyula elhagyta az országot, a gazdátlanul maradt gyógyszerertár gyógyszerkészletét és butorzatát felelőtlen elemek széthurcolták. Berendezéséből csak a fal melletti állványzat maradt meg, amit nem tudtak elvinni. Kiskőrös felszabadulása után a Kommunista Párt helyi titkáre megbizta Jakab Lászlóné Schurin Márta gyógyszerészt, hogy állítsa helyre a gyógyszerertárat és kezdje meg ott a munkát. Jakab Lászlóné 1945. szeptemberében mint a gyógyszerertár hatósági kezelője megnyitotta a gyógyszerertárat. A helyreállítást a lakosság segítségével végezte.

Az egészségügy és ezen belül a gyógyszerellátás szo-

cialista átszervezése csak egységes irányítás mellett valósulhatott meg, ezért 1948-ban a gyógyszergyárakat, 1949-ben a gyógyárúnagykereskedelmet, majd 1950-ben a gyógyszertárakat állami tulajdonba vették és 1950-ben megkezdte működését az Egészségügyi Minisztérium.

T Á R G Y A L Á S
=====

1./ Gyógyszertári hálózat kialakulásának és fejlődésének vizsgálata

1.1. A vizsgált terület gazdasági, társadalmi helyzete 1746 - 1950 között és annak szerepe a gyógyszertárak létesítésében

Az 1740-es évek már abba a történelmi időszakba tartoztak, amely a szatmári béke után a XIX. századi polgári forradalom és szabadságharc idejéig a vizsgált területen is éreztette az ország egészére jellemző viszonylagos nyugalmat. Ez kedvezett a gazdasági és közegészségügyi fejlődésnek. Az Alföldön ez a fejlődés természetesen lassabb volt, mivel itt az elmaradottság az előző századokban hatványozottabban jelentkezett. A szegénység egyik oka a mezőgazdaságilag nehezen hasznosítható földterület volt. A török hódoltság idején az erdők zömét kivágták, a gyepet pedig a marhatenyésztéssel foglalkozó lakosság állatai bontották meg.

"A védtelen homok a széllel utjára kelt, a XVIII. sz. második felében eok községet, várost fenyegetett eltemetéssel, de közvetlenebb kára az volt, hogy gazdaságilag ekkor hasznosíthatatlanná vált" /50/.

A lakosság szétszortasága, a közutak állapotának siralmas volta, csak fokozta a nyomort és elszigeteltséget és mind ez természetesen nem tette vonzóvá az amugy is kisszámú képzett orvos és gyógyszerész számára a letelepedést. Az életkörülmények természetes vonzataként, gyakran kénytelenek voltak az öngyógyítás kétes értékű módszereihez fordulni. A mocsarak egészségtelen környezetében elszaporodtak a lázas, hideglalésses megbetegedések, a fertőző ivóvíz a tifusz, a kolera és a rettegett pestis melegágya volt /51/.

A XVIII. sz. végén és a XIX. sz. első felében a Habsburg uralom újbóli berendezkedésével a terület mezővárosai /Cegléd, Nagykőrös, Kecskemét/ ismét földesuri fennhatóság alá kerültek. Ez a fejlődésükre és a vizsgált terület egészének fejlődésére kiható társadalmi küzdelmet eredményezett. Ugyanis a török hódoltság idején ezek a városok, szultáni kincstári birtokká minősültek, ami azt jelentette, hogy a törökök nem tartották közvetlen katonai ellenőrzés alatt, viszont hatalmas adófizetésre kötelezték őket. Ugyanakkor a távol élő földesuraik is kénytelenek voltak a joghatóságot átengedni a város vezető testületének, a magisztrátusnak és beérni azzal, hogy a jobbágyközösség megfizeti az érendét. Ez az adott időben ki-

váltságos helyzetnek számított ami vonzotta az itt letelepülni vágyókat. A török kiűzése után ezt a mezővárosi autonómiát veszélyeztette a régi földesuri viszony ismételt megjelenése. A földesurak törekvéseit a Rákóczi féle szabadságharc szakította félbe, majd annak bukása után Nagykőrös és Kecskemét a Forgách és a Koháry családtól megváltotta önállóságát. Cegléd viszont a Klarissák birtokában maradt és mezővárosi szabad paraszti lakossága jobbágysorba esüllyedt /52/.

A terület mezővárosainak sorát Kiskunfélegyháza bővítette 1774-ben /53/. A mezővárosi rang jobb gazdasági alapon nyugvó biztosabb helyzetet jelentett a lakosság számára. Ezekben a városokban kialakult a kézművesség, a kereskedelem és az ujszerű földművelés egyik fajtája, a piacra termelő kertgazdálkodás. Mindez olyan gazdasági stabilitást eredményezett, amire már épülhetett a közegészségügy fejlődése.

Ezt igazolja az is, hogy a vizsgált területen a mezővárosokban és az ugyancsak városi rangú, biztonságosabb gazdasági alapon nyugvó érseki székhelyen jelentek meg leghamarabb a gyógyítást végző orvosok, sebészek, gyógyszerészek és itt állították fel az első gyógyszertárakat is.

Kecskemét mezővárosban	1746-ban
Kalocsa érseki székhelyen	~ 1750-ben
Cegléd mezővárosban	1798-ban
Nagykőrös mezővárosban	1806-ban

A mezővárosok jogi helyzete mint az előzőekből is kitént, nem volt egységes, míg Kecskemét és Nagykőrös az 1840-es években a szabad királyi városi rang elnyerésén fáradozott, ugyanakkor Cegléd még az örökváltság, a közvetett földesuri fennhatóság alóli szabadulásáért küzdött. A reformkor törekvéseinek hatására, az 1848-as szabadságharc törvényei, majd az 1852-es urbéri pátena után már ott is megkezdődött a kapitalista társadalmi, gazdasági fejlődés /54/. Az 1848-as szabadságharc eseményei hamar elérték a Duna-Tisza között is. Kossuth toborzó utjának hatására Ceglédről, Kecskemétről több ezer katona állt a seregbe, közülük nagyon sokan haltak hősi halált. Haynau csapatai 1849. július 28-án szállták meg Kecskemétet /55/. Az önkényuralom politikai elnyomását ez a terület is végig szenvedte. 1867-es kiegyezés után, az egész országban rohamos gyorsasággal indult meg a kapitalista fejlődés /56/. A vasúthálózatok építése megkönnyítette az értékesítést, ami szorosan összefüggött a mezőgazdaság dinamikus fejlődésével. Hitelintézmények sorozata jött

létre stb. Ez a gazdasági fellendülés Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében is érződött. A társadalmi és gazdasági fejlődést aktívan szorgalmazó gyógyszerészek nevével találkoztam /57/. Handtel Károly és id. Katona Zsigmond gyógyszerészek a Kecskemét környéki kiskert gazdálkodás, szőlőtelepítés kérdésének sikeres megvalósításáért kapták a "homok hősei" megtisztelő elnevezést /lásd: a kecskeméti gyógyszerertárak leírásánál/. A kecskeméti Isteni Gondviselés gyógyszerertár tulajdonosa Székely Sándor a Kecskeméti Hitelszövetkezeti Bank megalapításával jegyezte be nevét gyógyszerészi tevékenységén kívül a város történelmébe. 1900 - 1950 között a vizsgált területen is nagy gazdasági és társadalmi differenciálódás játszódott le. A "tanynás" nagybirtokok mellett kialakult a nincstelen agrárproletáriátus. A városi lakosság rétegződése szintén megtörtént. A kialakult iparos réteg és a városi értelmiség szorgalmazta a fejlődést, kulturális és közegészségügy terén egyaránt. A két fejlődő mezőváros, Nagykőrös és Kecskemét például vetélkedik a főiskola létesítési jogán /lásd: nagykőrösi gyógyszerertárak anyagánál/. Ugyanakkor a városi lakosság zöme még mindig földművelő, önálló, kispiac termelő. Kecskeméten pl:

"1930-as években a lakosság 83,4 %-a vallotta magát mezőgazdasági keresőnek...A kecskeméti ipart: nyolc gőzmalom, többdaráló, konzervgyár, szeszfinomító,...konyak és ecetgyár...adta. 1869-től 1941-ig a lakosság csaknem megkétszereződött, de még ekkor is csak 16 olyan üzem volt, amely 20-nál több munkást foglalkoztatott" /58/.

A terület agrárkulturájára általánosságban jellemző, hogy a békésebb időszakokban kertészet, szőlő és gyümölcsstermesztés virágzott, a zaklatottabb időszakokban pedig a rideg, félnomád állattartás terjedt el. Az I. világháború, a Tanácsköztársaság bukása, az 1929-33-as gazdasági válság /59/ és a II. világháború ezen a területen is meg-megszakította a gazdasági fejlődés ütemét, ami a közegészségügyben is megtorpanást, károkat, illetve pusztulást okozott. Ez a hullámzó gazdasági és történelmi változás a gyógyszerertárak alapításában is megnyilvánult.

1.2. A terület gyógyszerészetének megjelenése és a gyógyszerertári hálózat kialakulása

Vizsgálataim alapján megállapítottam, hogy a terület első gyógyszerertárát 1746-ban Kecskeméten alapították. Vághy György orvos házi gyógyszerertára 1766-tól vált nyilvános reáljogu gyógyszerertárrá.

A terület első gyógyszertárának alapítási idejét párhuzamba állítva a szomszédos Tolna és Békés megye valamint a hasonlóan hódoltsági területű Zala megye első gyógyszertárának létesítési idejével /2. sz. táblázat/ láthatjuk, hogy a másfél évszázados török hódoltság mindenütt hátráltatta a gyógyszertárak kialakulását. Az állandó harcok és a török megszállók zaklatásai miatt a települések nagyrésze elnéptelenedett. Egészségügyi ellátottságuk a vándorsebészek és kuruzsók szintjén megmekedt. A szatmári béke után indult csak meg a lassu fejlődés. Az első gyógyszertárak megjelenése mind a négy területen 1711. után lehettek fel és ekkor is a mezővárosok, megye-székhelyek és egyházi rendek területén /60, 61, 62/.

Első gyógyszertárak megjelenési ideje

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében	későbbi Szentháromság gyógyszer-tár	Kecske-mét	1746. Vághy György orvos házi gytára, 1766-tól reáljogu gytár
Tolna megyében:	Fekete sas gyógyszer-tár	Szek-ezárd	1767. gy. reáljogu
Békés megyében:	Megváltó gyógyszer-tár	Gyula	1770-től reáljogu
Zala megyében:	későbbi Fekete sas gyógyszer-tár	Nagykanizsa	1710 - 1714 ferences rendi

Az első gyógyszerterek után mindenütt a gazdasági és társadalmi haladással párhuzamosan, változó lendülettel alakult ki az adott terület gyógyszerteri hálózata.

A 3. sz. táblázatban időrendi sorrendben tüntettem fel a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületének az első gyógyszertera alapítási időpontjától 1950-ig kialakult gyógyszerteri hálózatát /63 - 79/.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületének
gyógyszertári hálózata az első gyógyszertárának
alapításától 1950-ig

G y ó g y s z e r t á r			
elnevezése	helye	alapítás éve	tulajdonviszonya
Szenháromság	Kecskemét	1746	orvosi házi gytár /1766-tól reál- jogu/
Gyógyszertár a Magyar Ci- mernél	Kalocsa	1750	egyházi uradalmi 1790-tól szerze- tes rendi, 1798- tól reáljogu
Szentlélek	Cegléd	1798	reáljogu
Nádor	Kunzent- miklós	1802	személyjogu
Megváltó	Nagykőrös	1806	reáljogu
Isteni Gond- viselés	Kiskunhalas	1817	reáljogu
Szenháromság	Kiskunfél- egyháza	1819	reáljogu
Mátyás király	Kecskemét	1821	reáljogu
Remény	Abony	1824	reáljogu
Megváltó	Izsák	1834	személyjogu
Megváltó	Dunavecse	1834	személyjogu
Magyar király	Alberti	1837	személyjogu
Megváltó	Kiskőrös	1838	személyjogu
Remény	Aleódabas	1839	személyjogu
Szentlélek	Kecskemét	1847	személyjogu
Isteni Gondviselés	Szabad- szállás	1847	személyjogu

elnevezése	G y ó g y s z e r t á r		
	helye	alapítás éve	tulajdonviszonya
Szentlélek	Kiskunlac- háza	1856	személyjogu
Megváltó	Dunapataj	1858	személyjogu
Megváltó	Kiskunmajsa	1860	személyjogu
Kigyó	Nagykőrös	1864	személyjogu
Szenháromság	Solt	1867	személyjogu
Megváltó	Ujkécske	1872	személyjogu
Segítő Mária	Hajós	1872	személyjogu
Szenháromság	Ráckeve	1872	reáljogu
Segítő Mária	Kiskunfél- egyháza	1877	személyjogu
Remény	Dáskara- jenő	1882	fiókgyógyszertár abonyi Remény
Remény	Cegléd	1886	személyjogu
Megváltó	Soltvadkert	1886	fiókgyógyszertár kiskőrösi Meg- váltó
Angyal	Sükösd	1886	Személyjogu
Isteni Gondviselés	Kecskemét	1887	személyjogu
Isteni Gondviselés	Fülöp- szállás	1887	fiókgyógyszertár szabadeszállási Isteni Gondvise- lés
Magyar korona	Kiskunhalas	1887	személyjogu
Magyar korona	Nagykőrös	1889	személyjogu
Szent István király	Lajosmizse	1889	személyjogu
Szenháromság	Kecel	1890	személyjogu

G y ó g y e z e r t á r			
elnevezés	helye	alapítás éve	tulajdonviszonya
Magyar korona	Fajez	1892	személyjogu
Órangyal	Alpár	1892	személyjogu
Isteni Gondviselés	Tase	1893	személyjogu
Isteni Gondviselés	Harta	1894	személyjogu
Szent István	Kiskunfél- egyháza	1894	személyjogu
Szent István	Kerekegyháza	1894	személyjogu
Órangyal	Örkény	1894	személyjogu
István király	Kocsér	1895	személyjogu
Órangyal	Kalocsa	1896	személyjogu
Megváltó	Uzod	1896	személyjogu
Megváltó	Cegléd	1896	személyjogu
Isteni Gondviselés	Foktő	1901	személyjogu
Magyar korona	Törtel	1902	személyjogu
Páduai Szent Antal	Kiskunfél- egyháza	1904	személyjogu
Megváltó	Kecskemét	1904	személyjogu
Szent István király	Kiskun- halas	1904	személyjogu
Angyal	Nagykőrös	1905	személyjogu
Kossuth Lajos	Apostag	1906	személyjogu
Kigyó	Kecskemét	1907	személyjogu
Isteni Gondviselés	Cegléd	1910	személyjogu
Szent István	Abony	1910	személyjogu
Szent Erzsébet	Kecskemét	1911	személyjogu

G y ó g y s z e r t á r			
elnevezés	helye	alapítás éve	tulajdonviszonya
Szentháromság	Kiskunmajsa	1912	személyjogu
Rákóczi	Kecskemét	1913	személyjogu
II. Rákóczi Ferenc	Kiskunhalas	1913	személyjogu
Rákóczi	Cegléd	1914	személyjogu
Petőfi Sándor	Kiskőrös	1914	személyjogu
Magyar korona	Bátya	1914	fiókgyógyezertár fajezi Magyar korona
Magyar korona	Ókécske	1915	személyjogu
Megváltó	Kiskunfél- egyháza	1916	személyjogu
Remény	Nagykőrös	1916	személyjogu
Remény	Szalakszent- márton	1916	személyjogu
Nep. Szent János	Ceglédbercel	1918	személyjogu
Szent István	Kecskemét	1922	személyjogu
Megváltó	Ráckeve	1923	személyjogu
Páduai Szent Antal	Izeák	1923	személyjogu
Magyarország Védasszonya	Jáezszen- lázló	1923	személyjogu
Kígyó	Kiskunhalas	1923	személyjogu
Remény	Szabad- szállás	1923	személyjogu

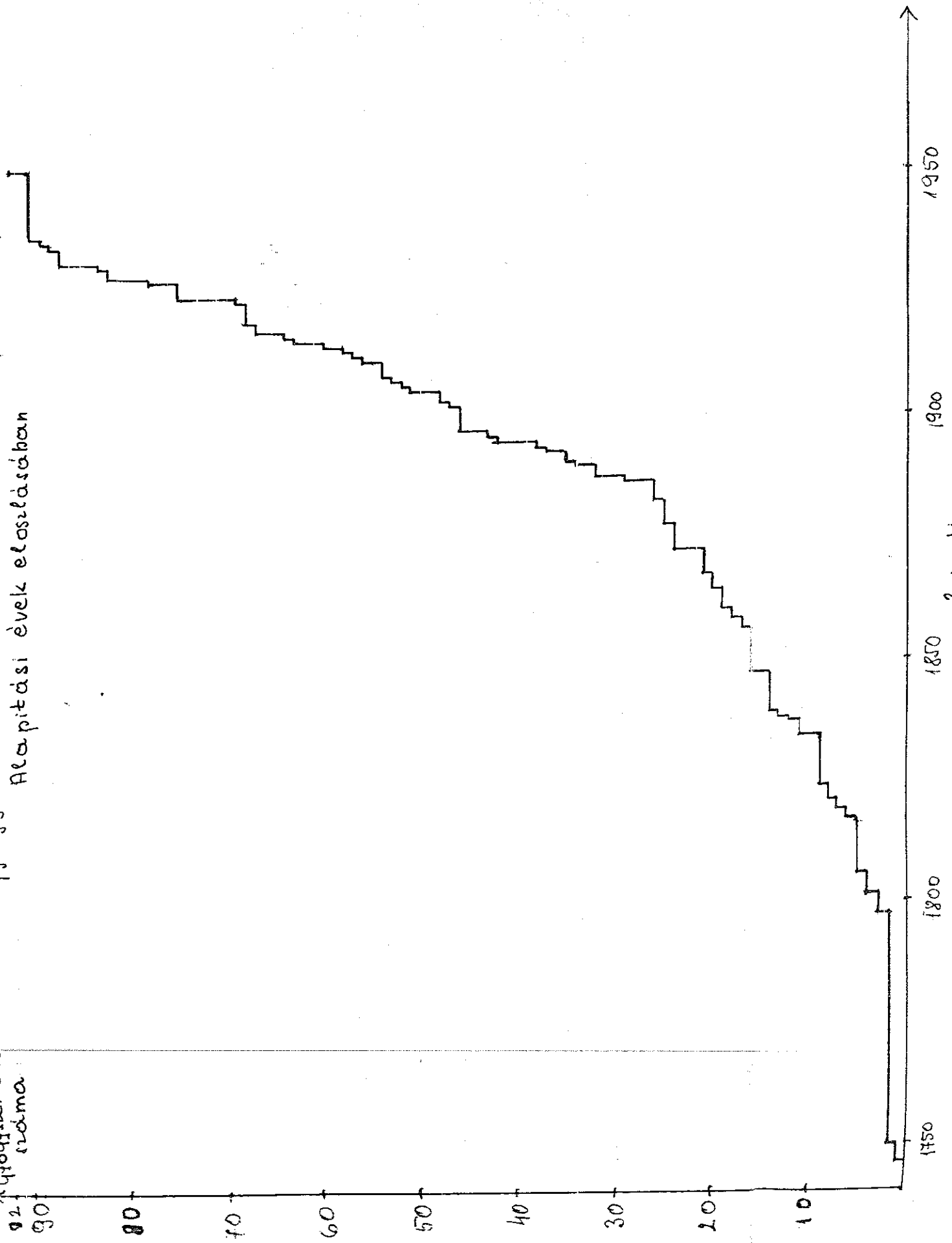
G y ó g y e z e r t á r			
elnevezése	helye	alapítás éve	tulajdonviszonya
Turul	Nagykőrös	1923	személyjogu
Páduai Szent Antal	Csengőd	1926	személyjogu
Isteni Gondviselés	Orgovány	1926	személyjogu
Megváltó	Szank	1926	fiókgyógyszertár jászentlászlói Megváltó
Magyarok Nagyasszonya	Kecskemét	1927	személyjogu
Szent László	Kecskemét	1927	személyjogu
Szent Margit	Lajoemizse	1927	személyjogu
Madonna	Szakmár	1927	személyjogu
Magyar korona	Kunszentmiklós	1929	személyjogu
Megváltó	Abony	1930	személyjogu
Szent Imre	Kecskemét- Lakitelek	1930	személyjogu
Megváltó	Alberti	1930	személyjogu
Szent Rókus	Kecel	1930	személyjogu
Szenháromság	Miske	1933	személyjogu
Jézus Szive	Kiskunfélegy- háza	1934	személyjogu
Magyar korona	Soltvadkert	1935	személyjogu
12/24 számú	Bugac	1949	állami gyógy- szertár
12/37 számú	Hetényegyháza	1949	állami gyógy- szertár

3. ez. táblázat

A 3. sz. táblázat statisztikai idősorát az áttekinthetőbb szemléltetése és értékelés céljából a 3. sz. és 4. sz. ábrán vonaldiagrammal ábrázoltam.

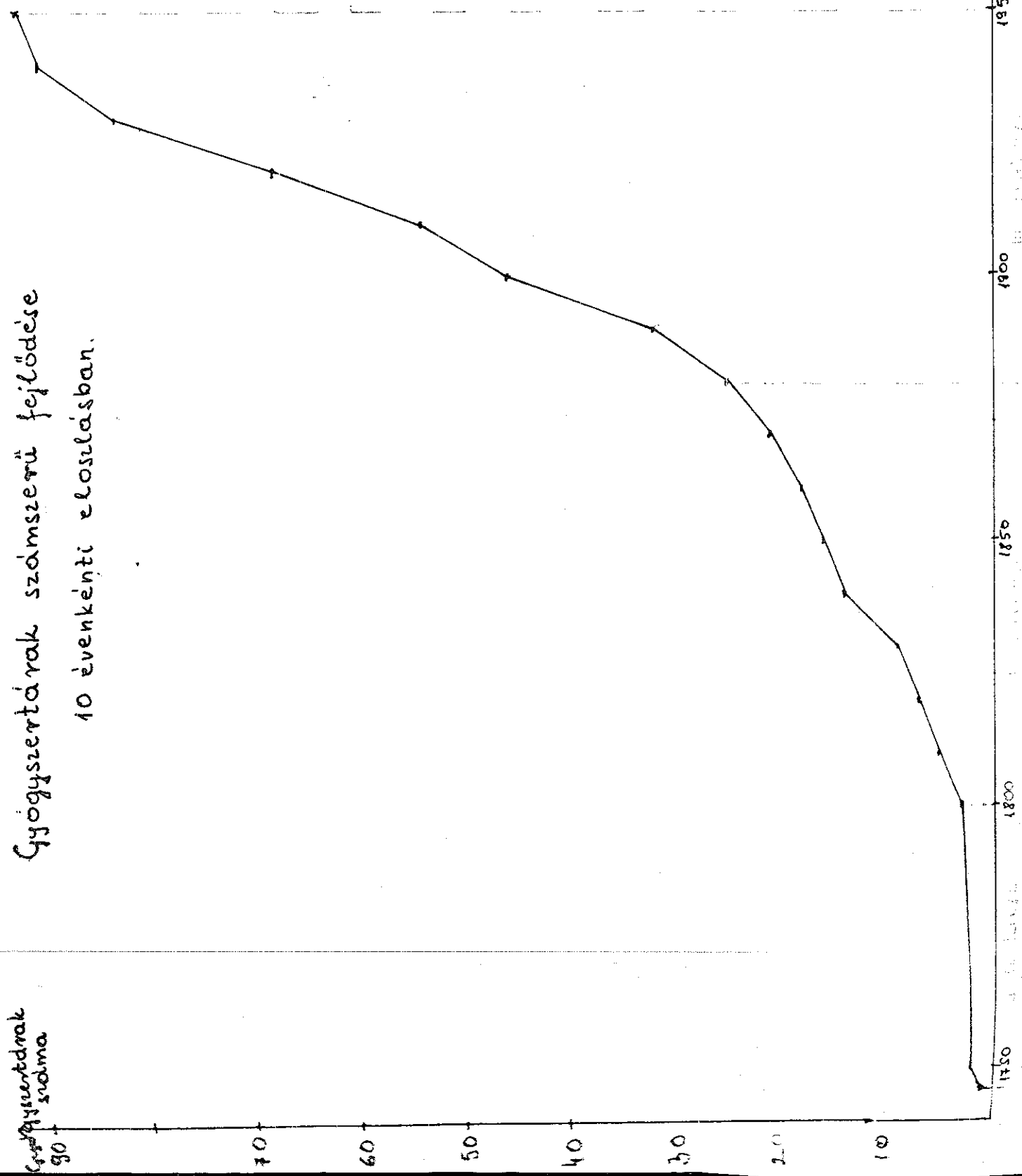
Gyógyserterák számszerű növekedése 1746-1950/
Alapítási évek eloszlásában

↑ Gyógyserterák száma

Alapítási évek

Gyógyszertárak számszerű fejlődése
10 évenkénti eloszlásban.

Alapítási évtizedek.

4.11.dobra.

1.2.1. Gyógyszertári hálózat fejlődésének szakaszai

A feltárt adatokat és a 3. sz., 4. sz. ábrák vonal-diagrammját tanulmányozva Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében, 1746 - 1950. között kialakult gyógyszerertári hálózat fejlődésénél három fejlődési szakaszt állapítottam meg.

I. szakasz: /1746 - 1798, 1800/ a gyógyszerészet területi megjelenése, a gyógyszerertári hálózat kialakulásának kezdeti szakasza.

Eredménye három mezővárosban egy-egy gyógyszerertár:

Kecskeméten	1746-ban
Kalocsán	~ 1750-ben
Cegléden	1798-ban

alapított házi, egyházi, uradalmi, illetve polgári gyógyszerertárak.

A XVIII. sz. folyamán a vizsgált területen mindössze 3 gyógyszerertárt állítottak fel, ami arra utal, hogy 1800 előtt még igen lassan haladt a gyógyszerertárak alapítása.

II. szakasz: /1801, 1802 - 1880-ig/ a gyógyszerertári hálózat kialakulásának viszonylag egyenletes szakasza. Ez alatt a terület gyógyszerertárainak száma a 22 új gyógyszerertárral már 25-re emelkedett. A 3. sz. áb-

rát értékelve, általában évenként 1-2 gyógyszertár alapítás figyelhető meg, ami négy alkalommal étmene-

tileg megszakadt: 1806 - 1817-ig

1824 - 1834-ig

1839 - 1847-ig

1847 - 1856-ig

Ezek magyarázatát a történelmi, gazdasági és közegészségügyi okok adják meg, 1806 - 1817 között az egész Európában tartó napóleoni háborúk hatása érződhetett, majd az 1831-es, 1855-ös nagy kolerajárvány vetette vissza az új patikák alapítását, azt követően az 1848-as szabadságharc harcai, majd az önkényuralom gyógyszerészetet érintő rendelkezései.

III. szakasz: /1881, 1882 - 1950-ig/ a gyógyszertári hálózat fejlődésének felgyorsuló szakasza.

A gyógyszertárak száma a 67 új gyógyszertárral már 92-re nőtt. A 3. sz. grafikont tovább értékelve, meredek felfelé ivelést láthatunk, a megszakítások ideje is leszűkült 4-5 éves időközökre, kivéve a II. világháború idejét és az azt megelőző 1929-33-as gazdasági válság hatását magánviselő időszakot, amikor 14 éven át a vizsgált területen nem állítottak fel egyetlen új gyógyszertárat sem /1935 - 1949/.

A rövidebb alapítás nélküli időszakok:

1896 - 1901-ig

1907 - 1910-ig

1918 - 1922-ig tartottak.

Magyarázatuk, a feudalizmus válságában, az I. világháborút megelőző háborús készülődés légkörében, majd a háboruba való belépésünkben, a Tanácsköztársaság bukásában lehettek fel.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületének gyógyszer-tár hálózatfejlődési szakaszait összehasonlítottam Tolna megye hálózat fejlődési szakaszaival, amit a 4. sz. táblázatban mutatom be /80/.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli területén és Tolna megye területén kialakult gyógyszer-tári hálózat fejlődési szakaszainak összehasonlítása

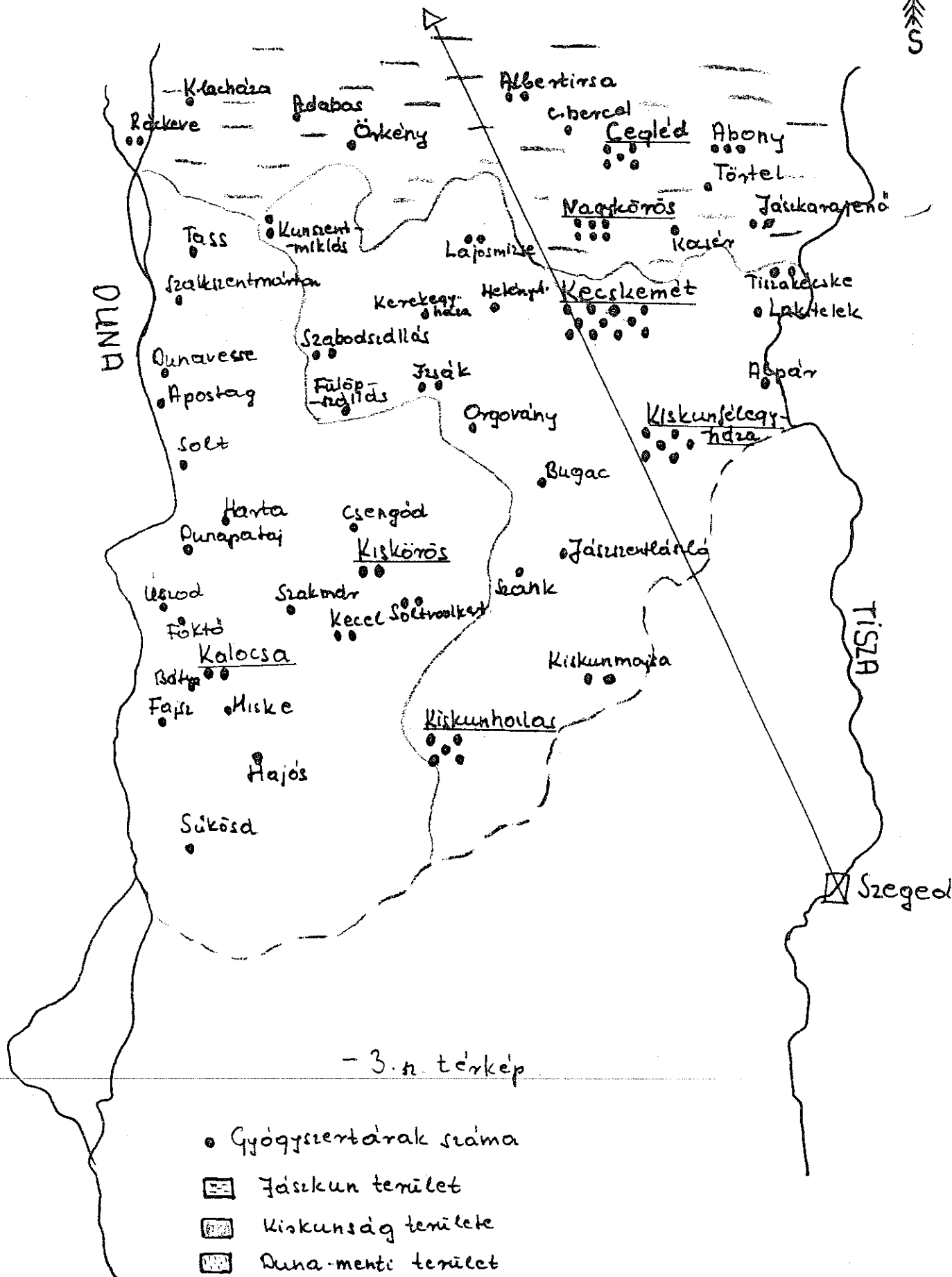
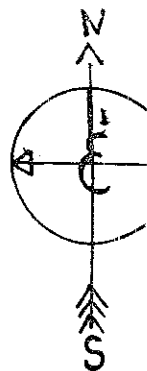
Fejlődési szakaszok	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerülete	Tolna megye
I. szakasz	1746 - 1800-ig 3 gyógyszer-tár	1767 - 1800-ig 3 gyógyszer-tár
II. szakasz	1801 - 1880-ig 22 gyógyszer-tár	1801 - 1870-ig 11 gyógyszer-tár
III. szakasz	1881 - 1950-ig 67 gyógyszer-tár	1871 - 1950-ig 26 gyógyszer-tár

A feltárt adatok alapján megállapítható, hogy mindkét területen a fejlődési időszakok határai megközelítően azonosak. Az első szakaszban létesült gyógyszerterek száma is megegyezik /3-3 gyógyszerter/ eltérés a felállításuk közti időintervallumban van, ami Tolna megye esetében kevésbé elhuzódó volt, mint az általam vizsgált területen. Tolna megyei II. és III. szakasz fejlődési üteme lassabb, mint a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében. Ez talán azzal is magyarázható, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében már 1950 előtt is az a sajátos helyzet állhatott fenn /ami napjainkat is jellemzi/, hogy a nagy földrajzi távolságok arra késztették a kis-községeket is, hogy saját gyógyszerellátásuk érdekében kezdeményezzék a gyógyszerterek alapítását, illetve igyekeztek letelepedésre bírni a gyógyszerter alapítást vállaló gyógyszerészeket.

1.2.2. Gyógyszertári hálózat területi eloszlása

A vizsgált terület gyógyszerterai földrajzi elhelyezkedését véve alapul, három nagy tájegységen oszlanak el és szolgálják a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületébe eső kiskunsági, jászkun-területi és a Duna-menti települések gyógyszerellátását. A 3. sz. térkép az 1950-ig létesült gyógyszertereket mutatja, jelölve a fent említett földrajzi tájegységeket is.

A visszált területen 1746 - 1950-ig
alapított gyógyszertárak területi eloszlása.

- 3. n. térkép

- Gyógyszertárak száma
- ▨ Jászkun terület
- ▤ Kiskunság területe
- ▩ Duna-menti terület

A térkép értékelése alapján megállapítottam, hogy a gyógyszerterek területi eloszlásában döntő szerepe volt, a települések népsűrűségének, az ipari és kereskedelmi központok és utvonalak kialakulásának. Legnagyobb gyógyszertár számmal a mezővárosok rendelkeztek. Az itt felállított gyógyszertárak központi fekvésük, város lakosságát meghaladó gyógyszerellátási tevékenységük és rendszerint jobb tárgyi és személyi feltételeik miatt a terület többi gyógyszertárai között meghatározó szerephez jutottak és követhető példaként váltak.

E szempontból

a Kiskunfélegyháza területén: Kecskemét
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas

a Jászkeny területen: Cegléd
Nagykőrös

A Duna-menti területen: Kalocsa
Kiskőrös

gyógyszertárait kell kiemelnem.

Továbbiakban ezek részletes tanulmányozására és az azokat körülvevő kis gyógyszertárak bemutatására térjek rá.

2. Árva települések gyógyszerterárai kialakulásának
és fejlődésének vizsgálata

2.1. Kiskunság gyógyszerterárai

2.1.1. Városi települések gyógyszerterárai

Kecskemét

Kecskemét környékét földrajzilag és közigazgatásilag Kiskunság keceméti széke néven ismerték. Kecskemét volt a hivatali ügyek intézésének helye, kun székhely annak ellenére, hogy - mint már a bevezetőben is utaltam - nem volt soha a kunok birtokában /81/.

A város kialakulásának körülményei nem ismertek. Az első hiteles oklevél 1360-ból származik, amelyben mint királynéi birtokot említi. A török hódoltság idején a környék elpusztult falvainak lakossága Kecskemétre menekült, így jelentősebb településsé vált. 1552-től Cegléddel és Nagykőrössel együtt háromez birtokká lett. Később ezt a három települést "Háromváros" néven említik. A tizenöt éves háború idején megmenekült a pusztulástól. Hartványi János, Pest megyeispánja erről így írt:

"A Háromvárosnak kiválsz az egész Pest vármegye mind pusztá" /82/.

A Rákóczi ezredeságharcot nagy összegű hadiadóval, egyenruhák készítésével támogatták, ami miatt a cel-

szári seregek több alkalommal feldúlták a várost, pl: "1707-ben 89 házat, 7 malmot gyújtottak fel a városban, 350 embert gyilkoltak meg, 105 kecskeméti rabságba hurcoltak" /83/.

A XVIII. században a város körül nagy kiterjedésű lakatlan puszták helyezkedtek el, ami később tanya-világgá, szőlős, gyümölcsös kertekké, megművelt gazdaságokká fejlődött. Kecskemét a környező gazdálkodó lakosság számára jó piac felvevő helyként szerepelt. A város céh ipara felvirágzott, a mesterek száma meghaladta a félezret. A város vezető testületének eredményes törekvéseként 1834-ben 170.000 forintért megváltotta önállóságát a Koháry családtól. Majd a kiegyezés után is, 1870-ben önálló törvényhatósági város lett, szabad királyi városi rangot kapva. Fejlődésére nagy hatással volt az 1850-ben létrejött Cegléd-Kecskemét, majd Kecskemét-Szeged vasútvonal kiépítése.

1880 - 1900 között megkezdték a szikrai szőlőtelepítést, majd a millennium évében ezt a területet felparcellázták: "a szőlőművelés fejlesztése és a kivándorlástól való visszatartás érdekében" /83/.

Az első világháború után a fejlődés lassan indult meg, de végül is a város kereskedelmi és hivatali ügyintéző szerepe centrális helyzetének kialakulását és fellen-

dülését elősegítette, ami magután vonta kulturális és közegészségügyi vezető szerepének kialakulását is. Gyógyszertárainak száma 1746-tól 1950-ig 11 volt. A 4. sz. térkép Kecskemét gyógyszertárainak elhelyezkedését mutatja.

Szentháromság gyógyszertár

1746./orvosi házi gyógyszertár/

Kecskemét első gyógyszertárát 1746-ban alapították. Ekkor már közel 23.000 főt számláló lakosság orvos, gyógyszerész és gyógyszertár hiánya fokozottan érződött. Talán azért is fogadták a város előljárói jóindulatu beleegyezéssel Vághy György orvos letelepedési kérelmét. Vághy György előzőleg Pesten lakott és Kecskemétre költözését magasrangú urak is támogatták. Szeleczky báró például így írt a város biráinak 1744. június 20-án:

"...Doctor Vághy Uram valami kis apothecat kendetek városában akarván felállítani és olykor maga is ottan lenni, többéről pedig ahhoz értelmes emberit ottan tartani, kért engem, mellette interponáljam magamat..." /84/.

Az ajánlás eredménnyel járt, Kecskemét első gyógyszertárának tulajdonosa Vághy György orvos volt, aki Falt Antal gyógyszerészt bizta meg házigyógyszertárának kezelésével és ezért fizetéssel látta el /95/.

KECSKEMÉT

4. sz. térkép

Falt Antalról a következőket jegyezte fel Sziládi Károly volt kecskeméti levéltáros:

"Iglón született 1720. május 10-én. Apja Falt Mátyás szabómester volt. A gyógyszerészi mesterséget 1740-41-ben tanulta Brünmben a jezsuita rend gyógyszerertárában. 1742-ben Znaimban, 1745-46-ban Esztergomban volt alkalmazásban, mint gyógyszerész, majd 1748. június 26-án Kecskeméten Vághy György orvos felfogadta provisorának, házi gyógyszerertárának kezelésére..." /86/.

Vághy törvény tiszteletére vagy elismerést érdemlő szaktudására, vagy esetleg igen jó anyagi helyzetére utalhatott az, hogy Falt Antalt alkalmazta. Az 1644-ben életbe lépett Lex Sanitária Ferdinanda már ugyan elrendelte, hogy az orvosi és gyógyszerészi hivatást ezért kell választani, mégis szép számmal található még orvos, aki gyógykezel és egyben magakészítette gyógyszerrel is ellátja a beteget.

Egy 1771-ből származó bírói ítélet is ilyen esetet ír le:

Jegyzőkönyv: "...chirurgus feleli, hogy az apothecában mind drágán adják a speciéseket.... mivel a patika visitátorok által approbáltatott és az orvosoknak is rendes taxájuk vagyon, ezért míg azon excessusok a patikáros ellen nem pró-

bálatnak, az említett chyrurgus a patika szer-
számok tartásátul...eltiltatik" /87/.

Falt Antal után az első gyógyszertár sorsáról 1856-
ig Hajagos Illés polgármester átiratából ismerked-
hetünk meg:

"...Baumgartner Ferenc gyógyszerész A alatti jegyző-
könyvi kivonat szerint 1766. január 31-én
gyógyszertár nyitására hatósági engedélyt
nyervén e kérdéses gyógyszertárat felállí-
tá, /ekkor lett nyilvános gyógyszertárrá
Vághy doktor házipatikája, ahol valószínű
már Falt Antal halála előtt dolgozhatott
Baumgartner/

Buttinger Ferenc gyógyszerész a B alatti jegy-
zőkönyv kivonat szerint 1798. december 21-
én hatósági engedély mellett a gyógyszer-
tárat sajátjává tette,... e kérdéses gyógy-
szertárat halomásig bírván, annak özvegye
halomásával a C alatti hiteles másolat sze-
rint örökösei között eszközölt szerződés
utján.

Buttinger Imre okleveles gyógyszerész 1837. feb-
ruár 1-én átvette, ettől

Juhász Sándor 1847. január 2-án, majd

Szentkuty István 1853. szeptember 16-án és végül

Milhoffer Károly 1855. július 29-én 17.000 pf.-

ton megvette, miután a gyógyszerertár még 1766-ban állított fel s így a normális 1799-ik évet nemcsak felállításával, de az alapító Baumgartner Ferencnek 1798-ban történt üzletjoggali eladásával már adásvétel is tényleg megelőzte s azóta gyökeres jogon többször adatván el mindannyiszor az eladott üzletijog gyökössége hosszas és tényleges használattal több mint fél századon keresztül megerősített, az oknál fogva a kérdéses gyógyszerertár gyökösségi joga véleményem szerint kegyesen megerősítendő és jóváhagyandó" /88/.

Ez az átirat nemcsak az új tulajdonosokról ad tájékoztatást, hanem kecskeméti példán láthatjuk, hogy a Bach-korszak idején milyen módon igyekeztek a gyógyszerertár-tulajdonosok bizonyítani gyógyszerertárjuk reáljogát.

Galle Emil gyógyszerész 1861-ben Bártfáról került Kecskemétre és három évig volt annak a patikának a bérlője, majd

Molnár János

Molnár Pál

Nagy Bertalan

id. Tóth István és végül fia

Tóth István váltották a patika tulajdon és bérleti jogát 1950-ig. Államosításkor a Gyógyszerertár Nemzeti Vállalat a 12/8-as számmal jelölte, majd 1952-ben felszámolta.

Mátyás király gyógyszerertár

1821./reáljog/

Kecskemét második gyógyszerertárának alapítása majdnem egy századot váratott magára. Alapítója Hajagos András gyógyszerész volt.

Kecskeméten 1810-ben megalakult a Városépítési és Szabályozási Bizottság, mely szem előtt tartotta a lakosság jobb ellátását, kényelmét és tűz- és vagyonbiztonságát.

A Helytartótanácsához felterjesztett patika létesítési folyamodványban a városi tanács már az előbbieket figyelembe vételével kérte és kapta is meg a gyógyszerertár felállításának engedélyét. Az engedélyezési feltételek közt szerepelt:

"Az által, hogy patikája a város belsejében maradjon a távol lakó lakosok is sáros őszi, téli és tavaszi időkben...és akiknek szükségét a Patikának éjjeli időben való megkeresését szükségessé teszi, a Város belsejében mindenkor nagyobb bátorsággal jöhetnek...

- A Patika Orvosi Szereket inkább használó Lakosok a város belseje körül laknak, valamint ezint az Orvosok és bábáskodók is.
- A város belsejétől távolabb lévő helyeken a Lakosoknak Házaik náddal lévén fedve...az érdekelt Eclésia épületjében már mind biztos, mind tüzi

veszedelem ellen is Patikája bátorságos helyet nyer..." /89/.

Hajagos gyógyszerertárát 1837-ben eladta Mollik Józsefnek, majd itt is a tulajdonosok sora váltotta egymást.

Angyal Antal

Scheftsik István

Machleid Alajos, akihez 1853-ban került a gyógyszerertár, amikor annak gyökös voltát a polgármesterrel igazoltatni kellett. Machleid 1887-ben már egy jólmenő gyógyszerertárat adott el Farkas Ignác iszáki gyógyszerésznek. Farkas Ignác elismert szaktudással és üzleti érzéssel fejlesztette tovább a gyógyszerertárat. Farkas gyógyszerész több mint fél évszázadig volt Kecskemét minden új iránt érdeklődő kiemelkedő egyénisége, az első autótulajdonosa a városnak. Rangos gyógyszerertárának értékes butorzatát mutatja az 5. sz. ábrán látható kép. Ez a butorzat kisebb-nagyobb veszteséggel fennmaradt és jelenleg a kecskeméti 12/10-es gyógyszerertárban található.

A gyógyszerertárat később fiával együtt vezette, majd annak halálakor bérbe adta Skultéty József gyógyszerésznek, aki 1944-ben Farkas Ignác halála után annak családjától meg is vásárolta. Államosításra az ő tu-

lajdonából került. Helyén jelenleg a megye legnagyobb forgalmu gyógyszerertára mukodik.

Mátvás király gyógyszerertár butorzatának
részlete az 1880-as
évekből

5. sz. ábra

Szentlélek gyógyszerár

1847. /személyjog/

A város harmadik gyógyszerárát 26 év múlva 1847-ben Batlay János állította fel. Abban az időben Kecskemét városára a polgári átalakulás jellemző és a reformkor kulturális fellendülése is érződött. Itt alakult meg a vidék első kaszinója, megnyitották a város első nyomdáját és 1831-től a nagy múltú református középiskola főiskolává fejlődött.

Batlay János által kérelmezett harmadik gyógyszerár létesítéséről és főleg elhelyezkedéséről a városi tanács és helybéli gyógyszerészek közt némi "vita" folyt. A "Kir. Helytartó Tanács és Tettes Megye" úgy rendelkezett, hogy a harmadik gyógyszerár a belpiacon a Rom. Cath. Egyház közép boltjai helyén a Városháza át ellenében" állitasson fel.

"...Mínthogy Városunkban az összes kereskedelem még csak egyedül a belső piacon létezik, egyéb kelendőségben itt pontosulván össze naponként a legnagyobb nép forgalom és a lakosság tehetősebb része éppen e tájat és körülit lakván, a külső városokban lakos szegényebb soru néposztály, amidőn orvosi szerre van szüksége, nagyobb részben előbb a bel piacon eladott gabona vagy más vagyonából nyert pénzén kénytelen azt beszerezni, de orvos Urak kényelmükre vá-

lasztott lakásaik is mind a belpiacz/1/ közelében esvén, ez is eléggé tanusítani látezik, azt minthogy előbb minden súlyos beteghez orvos ezükeéges, hogy a megkivántató gyógyirral élhessen és hogy a közön-ség egészeégi állapotára felügyelők s az orvosi sze-rek kiszolgálatói leginkább akkor vannak a közön-ség kényelmére rendelve, midőn azokat minden lakó a Vá-ros közepén egyarányu távolságra találja..mely hatá-rozat..." /90/.

Ugyanakkor Angyal Antal és Juhász Sándor helybeli gyógyszerész Urak folyamodvánnyal fordultak a Városi Tanácshoz:

"...ezen harmadik patika is a piaczon állitatnék fel... és ha illy közel állitatik fel, akkor ez az ő megrontásukkal történne...Ugyan ezért ez új patikának a bel piaczon leendő felállítása ellen ünnepeélyesen ellent mondanak" /91/.

A tanács kitartott eredeti elhatározása mellett, mondván:

"a gyógyszerterek kelendősége nem a helyzetük, hanem az orvosok, a nép bizodalma s a gyógyszerész maga jó alkalmazásától feltételeztetvén, a folyamodók ellentmondása figyelembe vehető nem lévén,..." /91/.

A viták után várható volt, hogy nem nagy örömmel fo-

gadták az új kollegát. Batlay igyekezett elfogadtatni magát, de ez végül is a patika új tulajdonosánál valósult meg, ugyanis 1855-ben Handtel Károly gyógyszerész vette meg a gyógyszerertárat.

A 6. sz. ábra Kecskemét Fő terét mutatja az 1800-as években a város harmadik patikájával, amely a képen a "városházával átellenben" nyíllal megjelölt épületben helyezkedik el.

6. sz. ábra

A Gyenes négyszög épületében lévő Szentlélek gyógyszerertár Handtel személyével a városban irányító ezerephez jutott.

Handtel Károly 1839-ben Pesten szerezte diplomáját. Kapcsolatát a pesti gyógyszerészekkel később is fenn tartotta. Schédy Gyógyszerészi Hetilap-jánál szakírói tevékenységet fejtett ki és részt vett országos szinten a gyógyszerész közéletben. Ő vitte 1864-ben személyesen Kocianovich József gyöngyösi gyógyszerésszel együtt a magyar gyógyszerészi kar kérvényét Bécsbe az Udvarhoz /92/. A kérelem a személyjogu gyógyszerterek hátrányos helyzetét kérte felszámolni. Küldetésük végsősoron eredménnyel járt /92/.

Folyamatos, szakmát előbbre vivő tevékenységének soronkövetkező állomásaként részt vett az 1865-66. években készült Egészségügyi törvényjavaslat összeállításában /93/.

Az 1871-ben megjelent I. Magyar Gyógyszerkönyv, majd az 1876-ban kiadott XIV. Közegészségügyi törvény sok pozitív változást eredményezett, de gyakorlati tenni-való még sok maradt.

Handtel 1886-ban országos mozgalmat kezdeményezett a kuruzslás és titkos szerek árusítása ellen.

Gyógyszerészi tevékenységén kívül jelentős kecskeméti vonatkozású közéleti tevékenységet is folytatott. A "homok hősei" közt a futóhomok megkötésével elsőként foglalkozott, ezt a munkát nyomdokában nagy hír-

névvel folytatta utóda, Katona Zsigmond gyógyszerész.

A gyógyszerertár tulajdon-váltása 1867-ben volt.

Katona Zsigmond szakmai és közéleti tevékenységének méltatására több oldalas leírás sem lenne elegendő. Néhányat felsorolás jellegűen említve: tudományos kutatói tevékenysége során a cascara sagrada-val foglalkozott, Magyarországi Gyógyszerész Egylet alapításában való részvétele jelentős, számos közlemény jelent meg szőlőfajták meghonosításában, Mathiász Jánossal együtt dolgozott a Helvéciai Szőlőszövetkezet és a később róla elnevezett "Katonatelep" megalapítója stb. /94/.

A Szentlélek gyógyszerertár az ő tulajdonában érte meg első átköltözését. Ezután még 1915-ben és 1928-ban is áttelepítésre került. A 7. sz. ábrát modellként mutatom be, mivel a vizsgált gyógyszerertárak nagy többségénél gyakori jelenség volt a településen belüli helyváltoztatás városrendezés vagy megfelelőbb körülmények keresése miatt. A Szentlélek gyógyszerertár első átköltözésének oka is városközpont rendezése volt. A gyógyszerertár 1895. augusztus 1-én /Lechner Ödön által tervezett/ új kecskeméti városháza Szentháromság szobor felőli déli sarkára költözött. Ennek tudható be, hogy 1969-ben a Magyar Gyógy-

ezerezereti Társaság a Városháza épületének ezen a
szarkán helyezte el a város nagynevű gyógyszerészé-
nek emléktábláját, amely az alábbi szöveggel hir-
deti érdemeit:

"Kiemelkedő gyógyszerészi munkássága mellett
nevéhez fűződik az Országos Iparműtárlat
megrendezése 1872-ben, a környék futóhomok-
jának betelepítése a helvéciai Szőlészövet-
kezetnek és a róla elnevezett Katonatelep-
nek megalapítása is."

A VÁROS BELSŐ TERÜLETE

"Szentlélek"
patika
elhelyezkedése

- I. 1895-ig
- II. 1915-ig
- III. 1915-1930-ig
- IV. jelenlegi
helye

Katona Zsigmond még életében átruházta patikáját Zsigmond nevű fiára, majd annak halála után, gondnok gyógyszerészek vezették a gyógyszerertárat, míg 1926-ban Katona Margit /id. Katona Zsigmond unokája/ gyógyszerész át nem vette a családi gyógyszer-tár vezetését. Katona Margit 1923-ban kapott gyógyszerészi oklevelet a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen.

1950-ben Tőle került a gyógyszerertár állami tulajdonba, amit 12/11-es számon soroltak be az akkor már Bács-Kiskun megye gyógyszerertárai közé.

A kiegyezés utáni évtizedekben sokat fejlődött a város. Kecskemét lakossága 1867-ben 50.000 fő volt. Negyedik gyógyszerertárának felállítását a város lakossága határozta el és a jogvizony elnyerésére 1886-ban pályázatot írt ki.

Isteni Gondviselés gyógyszerertár

1887. /személyjog/

Az 1886-ban engedélyezett gyógyszerertárat 1887-ben Bódogh Ferenc gyógyszerész alapította és a város első részén a Csongrádi nagy utcában állították fel. 1892-ben áttelepítették az ugyancsak Csongrádi utca 1. szám alá, ahol ma is működik.

Bódogh Ferenc 1911-ben Horváth Ernőnek, majd az
1919 őszén Székely Sándornak adta el.
Székely Sándor Gáceról került Kecskemétre, mint
ahogy ezt magán-levelezésének fotókópiájából ol-
vashatjuk:

"Ceontváry bizony elődöm volt Gácson, tőle vet-
tem a patikát, házát, birtokát és sok-sok akko-
riban lomnak tartott holmiját, vásznát, képeit.
Én menekülés szerűen jöttem el Gáceról és az ott
hagyott nagy tömegből, utólag csak kis hányadát
tudtam megkapni...1943. VI. 20. " /95/.

Székely Sándor a patika vezetésén kívül aktív köz-
életi tevékenységet is folytatott. Nevéhez fűződik
a Kecskeméti Hitelezővetkezeti Bank alapítása, ami-
nek egyik fő részvényese és igazgatósági tagja volt.
A hitleri fasizta rendeletek következményeit Szé-
kely Sándor sem tudta elkerülni. Internálták, ő
azonban azon kevesek közé tartozott, akik különös
szerencse révén túlélték a meghurcoltatást és visz-
zatért Kecskemétre. 1946-ban átvette gyógyszer-tá-
rát a Felceiki testvérpártól, akik távolléte alatt
megbízhatóan működtették.
Az államosításakor 12/1. megjelölést kapott, s ma is
ugyanazon a helyen működik.

Megváltó gyógyszerár

1904./személyjog/

Kecskemét ötödik gyógyszerárának létesítésére a jogot 1904-ben Katona József kapta meg /id. Katona Zeigmond fia, Katona Zsigmond testvére/. Az alapító által jól felezerelt gyógyszerárt azonban rövid öt év után volt segédjének, Csorba János gyógyszerésznek adta el, aki 1942-ben öcesére, Csorba Pál gyógyszerészre iratta át. A második világháború ideje alatt Podányi János, mint gondnok kezelte a gyógyszerárt. Államosításkor a 12/5. megjelölést kapta, majd 1969-ben megszüntették.

Az alapító Katona József személyéhez visszatérve, Katona József a családi hagyományokhoz méltóan nagy ambícióval kezdte meg gyógyszerészi pályafutását, de a sok nehézség és egyetlen lányának elvesztése miatt feladta hivatását. Figyelme az irodalom, a képzőművészet és a gazdálkodás felé fordult. Művészet pártoló cikkeinek egész sorát találhatjuk az akkori lapokban. Szakmai, igen értékes feljegyzéseit, amit nem a nyilvánosságnak, hanem a népes család tagjainak emlékül szánt Naplójából ismerhetjük meg. Gyógyszerészi tevékenységének rövid időszakában kapták meg a kecskeméti gyógyszerészek az engedélyt arra, hogy 1908-július 1-től felváltva tartsanak gyógy-

szertárainkban vasárnapi munkaszünetet.

Erről készült másolatot mutatom be a 8. sz. ábrán.

Gyógyszertárak vasárnapi munkaszüneti
engedélye.

Van szerencsénk tudni hogy hatósági engedély alapján
1. évi július 1-étől kezdődőleg

gyógyszertárainkban vasárnapi munkaszünetet

szolgálati helyükön

vasár- és ünnepnapokon déli 12 órától
másnap reggeli nyitásig

havonként felváltva 2-2 gyógyszertárban
lesz szolgálat a többi négy zárva marad

• Gyógyszerkiszolgáltatás lesz

január-április-július-október hónapokban:

Bódogh Ferenc és Tóth István

gyógyszertárban

február-május-augusztus-november

hónapokban

Farkas Ignác és Katona József

gyógyszertárban

március-június-szeptember és december

hónapokban

Katona Zsigmond és Zimay Pál

gyógyszertárban

Kecskemét 1908 június 1

Kiváló tisztelt úr!

a kecskeméti

gyógyszertártulajdonosok

A kecskeméti gyógyszerészek emberségesebb munkaidőért
folytatott harca egyik eredményének hirdetménye

Kecskemét városában az ötödik gyógyszerertár után a XX. század első felében egymásután még hat gyógyszerertárat állítottak fel /1907, 1911, 1913, 1922, 1927, 1927/. Ez a megnövekedett gyógyszerertár szám a közegészségügy tagadhatatlan fejlődésének lehetett a következménye. Az ellátás kiszélesedése a gyógyszerertárak városon belüli elhelyezkedéséből is látható.

Kígyó Gyógyszerertár

1907. /ezemélyjogu/

A hatodik "Kígyó" elnevezésű gyógyszerertár jogáért a város vezetősége 1907-ben folyamodott a belügyminiszterhez. Alapítója Zimay Pál gyógyszerész volt. A jog elnyerésére öt gyógyszerész pályázott, hogy milyen volt a küzdelem egy kecskeméti hetilap 1907. november 3-i számában a következő cikk jelent meg :

"Értesülésünk ezert a pályázók közül dr. Bakos Nándor hódmezővásárhelyi gyógyszerész azt a pro-
pozitiót tette a közigazgatási bizottságnak, hogy
az esetre ha a 6. gyógyszerertárat Ő kapja meg, kö-
telezi magát városunkban egy tápezervizsgálati
laboratóriumot felállítani, mely ingyenesen áll-
na a város szolgálatára..."

Bakos ajánlata úgy látszik nem nyert fogadtatásra,
mert a husz szavazólapon neve egyszer sem szerepelt.

18 szavazattal Zimay Pál budapesti gyógyszerész nyert.

A "Kigyó" gyógyszertár a Nagykőrösi utca 12. sz. házban a Budai utca sarkán nyílt meg, amit 1942-ben unokaöccsére, Zimay Lászlóra íratott az alapító. 1950-ben 12/2. sz.-mal került nyilvántartásba.

Szent Erzsébet gyógyszertár

1911. /személyjogu/

1911-ben állították fel a város hetedik gyógyszer-tárát Szent Erzsébet néven. Alapítási jogot az előbbi pályázatkor kiesett /akkor 2 szavazatot kapott/ Karczag Lőrinc kecskeméti gyógyszerész kapta meg. A gyógyszertár helyét a város déli részének a "Múszáj" és a "Rávagy" tér lakóinak ellátására jelölték ki a Mezei és Horváth Döme utca sarkán. A későbbiekben Siklósi Henrik, majd 1950-ig Bács Béla gyógyszerészek voltak a tulajdonosok.

Rákóczi gyógyszertár

1913. /személyjogu/

Kecskeméten újabb gyógyszertár létesítésére csak 1913-ban volt lehetőség. Jogot Dr. Dömötör István kapta meg, aki 1924-ben társként /tulajdont megosztva/ magamellé vette Kemény Gyula gyógyszerészt, aki

viszont részét néhány év után eladta Szabó Gyulának. 1938-ban a társak most már együttesen tovább adták a gyógyszerertárat André Lászlónak. André László felelése szintén gyógyszerész volt, Bács Béla, Nóra nevű lánya. A gyógyszerertár az államosításig a gyógyszerész házaspár-tulajdona volt. Ez a Rákóczi ut 2. sz. alatti gyógyszerertár az államosításkor 12/6. megjelölést kapta.

Szent István király gyógyszerertár

1922. /személyjogu/

Kecskemét állandó fejlődésével együtt járt, hogy egyre több értelmiségi foglalkozásu telepedett le a városban. Kertés villaszerü, családi házakat építettek és így jött létre a város északnyugati részén az ugynevezett villanegyed. Ennek az új települési résznek a gyógyszer-ellátására kapta a gyógyszerertár jogot 1922. március 22-én Pauli Péter gyógyszerész. A gyógyszerertárat az akkori Nagy-Budai /ma Jókai/ ut 27. sz. alatt a Kis-Budai utcával öszetorkolló sarokházban állította fel.

Berendezése tölgyfa butorzat volt, ami a háboru alatt elpusztult. 1946-ban teljesen üres falak között kezdte meg újra működését. 1948-ban készült az új diófa butorzata. 1950-ben 12/9. számjelöléssel került nyil-

vántartásba és jelenleg is az eredeti helyén működik. A gyógyszerertér egészen az államosításig a Pauli család tulajdonát képezte. 1949. januárjában, Pauli Péter halála után a gyógyszerertér haszonélvezője az özvegy volt, aki szintén gyógyszerészi végzettséggel rendelkezett. A gyógyszerertér felelős vezetői teendőit veje, dr. Pataki Mihály gyógyszerész látta el. 1930-as évektől gyógyszerész segédek alkalmaznak, 1930-ban Kovács Kálmán gyógyszerészt, 1946-ban Subert Aurél gyógyszerészt. A gyógyszerertér gyakornokai voltak: Lázár Jenő, André László és Pauli Valéria /96/.

Magyarok Nagyszonyja gyógyszerertér

1927. /személyjogu/

1927. októberében nyitotta meg a "Magyarok Nagyszonyja" elnevezésű gyógyszerertérét Szabó László. Ez a most már tizedik gyógyszerertér a városnak Széktó felőli, délnyugati részét, az ugynevezett Mária várost látta el gyógyszerekkel.

A mindvégig csendes, de jóhírű patikát 1949-ben - egy évvel hamarabb mint a többi - államosították, megjelölése 12/3. szám.

Szent László gyógyszerertár

1927. /személyjogu/

Kecskemét tizenegyedik gyógyszerertárának megnyitására a Kecskeméti Közlöny 1927. decemberi száma így ír:

"Új gyógyszerertár a Kurucz téren. Fördös Lajos Szent Lászlóhoz címzett gyógyszerertára dr. Tassy József tisztii főorvos előirt vizegálatainak megajtése után a mai nappal megnyilt" /97/.

Az alapító Fördös Lajos gyógyszerésszel a város ismét egy nagytudásu, tehetséges szakembert nyert. Mint a Pest megye déli kerületének adóközösségi elnökét beválasztották az Országos Gyógyezereez Egylet vezetőségébe. Megbecsült tagja volt a Magyar Felalálók Országos Egyesületének, a Magyar Eszperantó Szövetségnek is. Több találmánya volt pl: az "aktiv iszap" és az orvosi vélemények szerint is igen elismert "insulin pótló cseppek".

Gyógyszerertárát 1944-ben bomba-találat érte. A romok közül kiásott felszerelésével azonban hamarosan megkezdte ismét a munkát. 1948-ban váratlan halála után özvegye Szekér Endre gyógyszerésznek bérbe adta a patikát, amit 1950-ben 12/10-es számon államosítottak.

K i e k u n f é l e g y h á z a

Kiskunság másik centruma Kiskunfélegyháza volt. Kiskunfélegyháza kétszer települt város. A XIII. sz.-ban a kunok alapították a város észak-keletre eső részét. A település fejlődését a török pusztítás állította meg. A török megjelenése utáni 200 évet pusztította Félegyháza néven említi a történelem. A mai Félegyháza alapítása a jászkun főkapitány Almásy János nevéhez fűződik. Ő telepítette le 1742-43-ban újra a kun és jász családokat. 1774-ben Mária Terézia mezővárosi rangra emelte /53/. Örmény kereskedők letelepedésével, akiket a városban vallásuk miatt görögöknek neveztek el, megindult a kereskedelem. A város bolti helyiségek létesítésével segítette letelepedésüket. Az első patikaházat is az ugynevezett görög boltok mellett létesítették. Erre vonatkozó bejegyzés található a kiskunfélegyházi Levéltár egyik jegyzőkönyvében:

"Anno 1819. die 7. juli.

Igen szükségesnek tartja a tanács, hogy népes városunkban valahára egy Patika felállítatna... ez uttal elhatároztatik, hogy a munkába veendő Kiss Kortsma felállításán után egy alkalmas Patika Épület készíttessen el...addig is pedig az Instáns Patikárius Urnak...alkalmasnak talált, hely

adtván, hogy abban egy alkalmatos individuum által filiális Patikát behelyeztetni, abban alkalmatos, kifogás nélkül való orvossegéket tartani fog..." /98/.

A patika létesítésének szükségét senki sem vitatta.

Szentháromság gyógyszerterár

1819. /reáljogu/

A Szentháromság nevű első gyógyszerterár alapítója Pöschl Ferenc gyógyszerész volt. A Szentháromság patikát, az Üreg patikát "Patika a Hoffer-féle házban" néven is emlegette a főlegyházi lakosság. Pöschl halála után özvegyétől ugyanis Hoffer Ferenc vette meg, akinek halála után a család bérlőnek adta ki a gyógyszerterárat. Majd 1910-ben Pokornádi /Czira/ Endre vette meg. Államosítása után megszüntették és eklektikus-neoklasszicista kutatózatát az 1952-ben létesített botanikai gyógyszerterárba vitték, ahol jelenleg is megtalálható.

Szenté Mária gyógyszerterár

1877. /ezenályjogu/

Hátsodik gyógyszerterár alapítója Brántszky Béla gyógyszerész volt. Majd halála után Nagy Bertalan a gyógyszerterár kezelője. Később Molnár László, majd Sélind

Ferenc tulajdona. Bálint Ferenc az új helyre költöztetett patikát 1922-ben Gellér Jánosnak adta el. 1944-től Kovács Ernő mint felelős vezető működtette a gyógyszerterát az államosításig, amikor 12/55. számmal vették nyilvántartásba.

Szent István gyógyszerterár

1894. /személyjogu/

A harmadik gyógyszerterát 1894-ben Lorbeer Vilmos alapította. Tóth József a századfordulón vásárolta meg a gyógyszerterát és az államosításig az ő tulajdonát képezte. 1950. után megszűntették ezt a gyógyszerterát.

Pádusi Szent Antal gyógyszerterár

1904. /személyjogu/

A város negyedik gyógyszerterát 1904-ben Hazslinszky István állította fel. Egyszerű festett puha fa butor-zattal és gyönyörű edényzettel. 1906-tól Thury Dénes tulajdona. Akinek halála után a család 1921-ig kezelőkkel vezetteti a gyógyszerterát, majd azt 1921-ben az elhunyt fia Thury Andor veszi át. Államosításra is az ő kezéből került, 12/54. számmal.

Megváltó gyógyszerterár

1916. /személyjogu/

Az ötödik patikát 1916-ban Tarjányi János létesítette

Megváltó néven. Tarjányi János kiskunfélegyházi születésű gyógyszerész. A város egészségügyi fejlődéséért sokat tevékenykedett. Az általa alapított gyógyszerertár az államosítás után mint ügyeletes gyógyszerertár 12/53. megjelöléssel működött és működik ma is.

Jézus szive gyógyszerertár

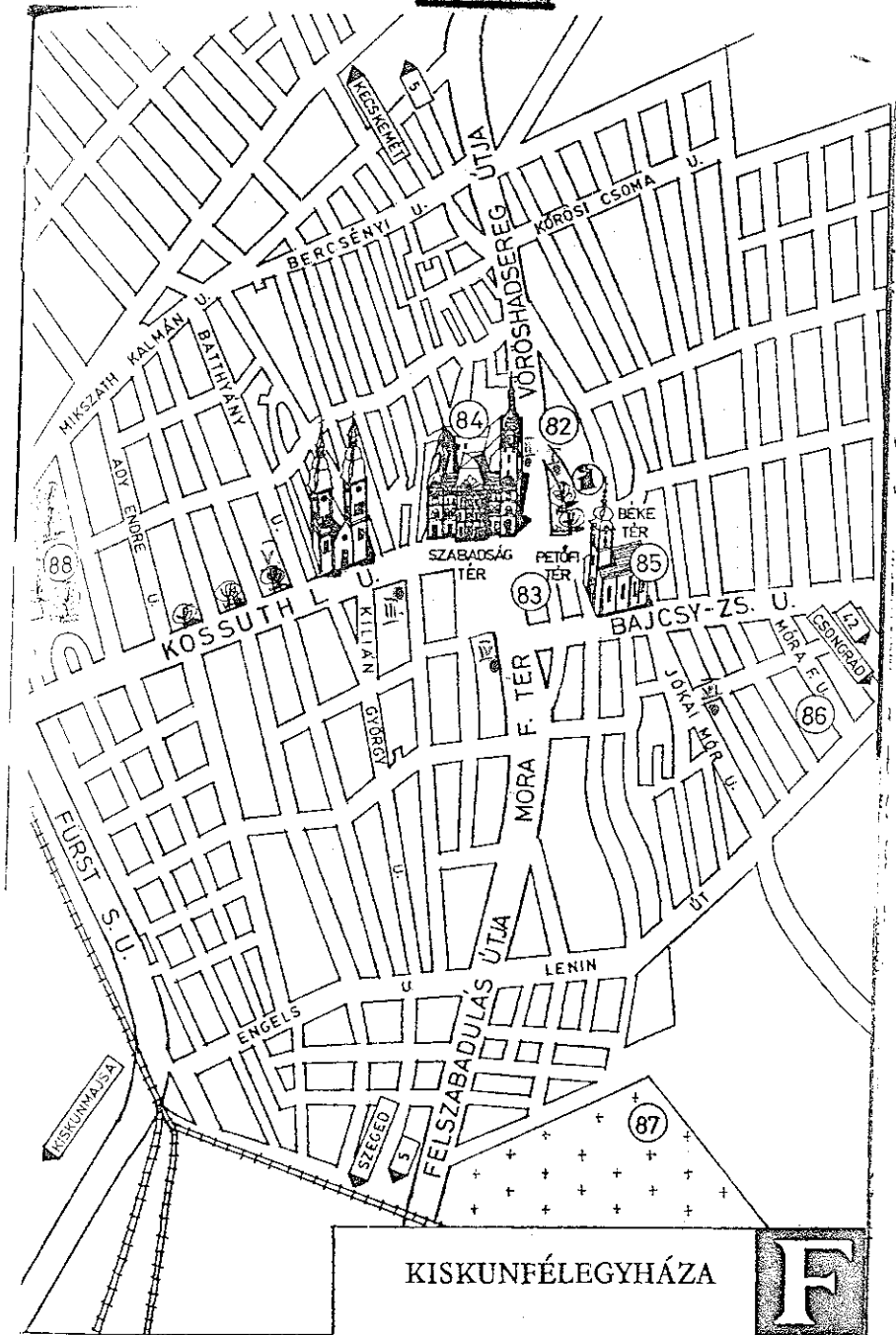
1934. /ezemélyjogu/

Jézus szive gyógyszerertár volt a város hatodik gyógyszerertára, amit Táby József gyógyszerész alapította. A patikát előbb a Csongrádi utcában, majd a Jókai utca sarkán helyezték el. Kis patika volt, alig három helyiséggel. Felszabadulásakor mint elhagyott gyógyszerertár állami kezelésbe került. Kezelője Bálint Gábor gyógyszerész volt. 1950-ben a patikát megszüntették.

Az 6. kiskunfélegyházi gyógyszerertár elhelyezkedését az 5. ez. térkép mutatja. Megállapítható, hogy Kecekeméthez hasonlóan itt is a város-központi elhelyezkedés volt a jellemző.

Kiskunfélegyháza gyógyszerteráinak elhelyezkedése

1950-ig

F Kiskunfélegyháza

82. Kiskun Múzeum	86. Móra Ferenc szülőháza
83. Hattyúház	87. Kálvária
84. Városi Tanács	88. Városi fürdő
85. Sarlós	
- Boldogasszony-templom

93

• Gyógyszertárak.

5. sz. térkép

K i s k u n h a l a s

Kiskunhalas ősi település. IV. Béla a Duna-Tisza közeinek ezt a területét jelölte ki a kunok letelepülésére és 1269-ben kiváltságaikat is biztosította. A török hadak azonban jóformán megeemmisítették a várost. A hódoltság után lassan visszaszívargó lakosság állattenyésztésre rendezkedett be, megszervezték az ugynevezett parasztvármegyét, ahol saját védelmüket primitív harci eszközökkel fokossal, karikásostorral oldották meg. Mária Terézia ismét visszaadja a város előjogait és megindul a fejlődés. Egészségügyi ellátásáról megmaradt első feljegyzés Szulykó János orvos panaszáról szól:

Szulykó doktor 1800-ban panaszt tett a tanácénál, sérelmezve a kiskun lakosság közömbösségét, ami miatt nem fizetődik ki egy gyógyszerár felállítására. Javasolta, hogy a város Pestről 200-300,- Ft-ért hozasson gyógyszert, amit ő majd némi haszonnal árulnátana.

1805. augusztus 23-án a Tanács szemére vetette Szulykó doktornak, hogy a kért és megadott 200,- Ft-ot nem tudta visszafizetni, ezért most már hasonló kéréseit egyszerűen visszautasították /99/.

Mindebből kitűnik, hogy Kiskunhalas környékén az 1800-as években nem lehetett 200 forint értékű gyógy-

szert eladni, ezért is nem akadt csak 1817-ben vállalkozó patika alapításra.

Gondviselés gyógyszertár

1817. /reáljogu/

Az első halasi gyógyszertár alapítója Novák Rezső v, Rudolf gyógyszerész volt /mindkét keresztnév megtalálható a feljegyzéseknél/. A gyógyszertár nevét 1890-től "Isteni gondviselés"-re változtatták. Az államosításig több tulajdonos, bérlő és kezelő váltotta egymást:

1922-től tulajdonos: a bacetopolyai Takarékpénztár

kezelője: Mikes Ferenc, később bérlője.

1927-től már Mikes Ferenc is társtulajdonos és ek-

kor a patika bérlője: Árvay Károly

1936-ban új bérlője van: Tomory Elemér személyében.

1945-től új tulajdonos: a Debreceni Református Egyház

haszonélvezője: özv. Mikes Ferencné,

bérlője: Tomory Elemér gyógyszerész.

Az államosítás után megszüntették.

Magyar korona gyógyszertár

1887. /személyjogu/

Alapítója Kriegner Kálmán gyógyszerész volt. Az 1922-es Gyógyszerészek Zsebnaptárának adata szerint már

Rácz János a tulajdonos, aki egészen az államosításig vezette a gyógyszerertárat.

A gyógyszerertár 1950-ben a 12/60. jelzéssel került nyilvántartásba.

Szent István Király gyógyszerertár

1904. /személyjogu/

Czurda Vilmos alapította. Akinek a nevéhez fűződik a halasi Sós-tó vizének elemzése és hasznosítása. 1943-tól Czurda Rezső a tulajdonos, aki Árvay Károly bérlővel működtette a gyógyszerertárat.

Államosítás után 12/62. jelzéssel sorolták a megyei gyógyszerertárak közé.

II. Rákóczi Ferenc gyógyszerertár

1913. /személyjogu/

A város negyedik patikáját Szekér József alapította. Szekér József 1940-ben Karlovszky Géza emlékérmét kapott 60 éves gyógyszerészeti tevékenységéért. 1947-ben a patika tulajdonosa özv. Szekér Józsefné, aki Rabstein Imre gyógyszerészre bízta a gyógyszerertár vezetését.

Államosításkor 12/60. számmal jelölték, majd megszüntették a gyógyszerertárat.

Kisgyő gyógyszerész

1923. /személyjogi/

Makay Károly az alapító gyógyszerész. Az államosításig az ő tulajdonát képezte, 1950. után megszűnt a gyógyszerész /100/.

Kiskunhalas öt gyógyszerésztárának városon belüli elhelyezkedését a 6. sz. térkép mutatja, ami szerint megállapítható, hogy a gyógyszerésztárak itt is a városközpontban, az orvosi rendelők közelében helyezkednek el.

2.1.2. Kiskunéág községi településeinek gyógyszer-
tárai

K u n s z e n t m i k l ó s

Nádor gyógyszer-tár

1802. /személyjogu, majd 1858-tól reál-
jogu/

Kunszentmiklós első gyógyszer-tárát 1802-ben alapítottta személyjogon Tóth Ferenc. Halála után Herdy György gondnokként vezette a hasznélvezetbe került gyógyszer-tárat, 1834-ig amikor a volt tulajdonos fia, Tóth Zsigmond vette át. Tóth Zsigmond 1858-ban császárfárás alkalmával, Jászberényben eszközölte ki a patika reáljogát, amit "Ó Felsége Ferencz József ezen jog a legkegyelmesebben adományozott." Így került be tévesen az irodalomba 1858, mint alapítási év.

1802-től nyolcvan éven át volt a Tóth család tulajdona az időközben felújított gyógyszer-tár. Tőlük vette meg 1882-ben Schulek Béla gyógyszerész.

A Nádor patika a későbbiekben több tulajdonosváltással működött. Államosításakor Major István tulajdonát képezte. 1950-ben megszüntették.

Magyar korona gyógyszer-tár

1929. /személyjogu/

A kunszentmiklósi második patikát 1929-ben engedélyezték és 1930. február 14-én nyitották meg. Alapítója és

egyetlen tulajdonosa Bernáth Pál gyógyszerész volt. Államosítás után ezt a gyógyszertárat tartották fenn, 12/66. jelzéssel ellátva /102/.

I z s á k

1426-os oklevél Izsákegyháza néven szerepelteti a községet. A község érdemleges fejlődéséről annak ellenére, hogy a törökök megkimélték, csak a szatmári béke után lehet beszélni. A község gazdasági helyzetét a később kibontakozó kertgazdálkodás, szőlő-telepítés nagyban meghatározta.

Megváltó gyógyszertár

1834. /személyjogu/

Az első izsáki gyógyszertár alapítója Horánszky István gyógyszerész volt. Horánszky után sorozatos tulajdonosváltás következett:

1868-ban Csillag József a tulajdonos

1873-ban Csernyus Dezső a tulajdonos

1875-ben Szilárdfy Károly a tulajdonos

1879 - 1880-ban nem szerepel az országos nyilvántartásban az izsáki Megváltó gyógyszertár

1881-ben a tulajdonos szintén nincs feltüntetve: N.N.

1882-től Farkas Ignác a későbbi kecskeméti gyógyszertár tulajdonos birtokolja. Tőle vette meg

1887-ben Barthalos Kálmán, aki gyógyszerészi tevé-

kenysége mellett sokat tett a község fejlődéséért. Az Ő nevéhez fűződik Izsákon a gazdagodást jelentő Sárfehér szőlő meghonosítása. Ebben segítőtársa volt Kosztka László gyógyszerész is. Kosztka László testvére volt a később híres festőművésszé lett Csontváry Kosztka Tivadarnak.

Barthalos Kálmán alapította a községi villanytelepet, takarékpénztárt és szorgalmazta az utak építését.

Gyógyszertárát 1918-ban bérbe adta, majd 1922-ben eladta Bodor Jánosnak. Bodor halála után 1929-től Balogh Sándor vezette a gyógyszertárat, majd Bodor özvegyét feleségül vette.

A gyógyszertárat államosításkor 12/38. számmal jelölték és áthelyezték a másik 1950-ben megszüntetett Páduai Szent Antal gyógyszertár helyiségeibe.

Páduai Szent Antal gyógyszertár

1923. /személyjogu/

A község második gyógyszertárára a jogositványt Bátri Ferenc gyógyszerész kapta, tulajdontársa, illetve ugynevezett csendes társa Szekeres Sándor gyógyszerész volt. Szekeres 1928-ban megvette Bátri részét is és saját tulajdonként egyedül vezette a patikát az államosításig. 1950-ben ezt a gyógyszertárat megszüntették, helyiségeiben viszont a másik gyógyszertárat helyezték el /103/.

S z a b a d e z á l l á s

Jellegzetesen kun település, aminek fejlődését természeti csapások hátráltatták. 1746-ban kolera járvány, 1796-ban nagy tűzvész, 1838-ban pedig árvíz pusztította.

Isteni gondviselés gyógyszerertár

1847. /személyjogu/

Első patikájának alapítója személyjoggal Martinovics János gyógyszerész volt. A gyógyszerertarat több tulajdonos és bérlő váltás után államosították 1950-ben és 12/82. megjelölést kapta.

A gyógyszerertár kiemelkedő kezelőjéről, a község neves szülöttéről, Rozenyay Mátyás gyógyszerésztől itt is meg kell emlékezni. 1862-ben ő volt a Martinovics-féle gyógyszerertár kezelője. Rozenyay csak rövid időre tért vissza Szabadszállásra, eredményes kutató, alkotó munkáját a Tolna megyei Zombán és Aradon végezte. Szülőfalujában emléket a Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyszerertári Központja, a Magyar Gyógyszerészeti Társaság és a helyi Tanácsi szervek 1981-ben köztéri szobor felállításával örökitették meg.

A szobor képét a 9. sz. ábra mutatja be.

Szabadegzállási Rozsnyay Mátyás szobor

9. sz. ábra

Remény gyógyszerertár

1923. /személyjogu/

A második szabadszállási gyógyszerertár felállítására 1923-ban került sor. Alapítója és egyben tulajdonosa, 1950-ig egyedüli vezetője Venczel Lajos gyógyszerész volt.

Államosítás után megszüntették a gyógyszerertarat.

K e r e k e g y h á z a

Jászkerekegyháza, Kunkerekegyháza néven is szerepelt. A török idők alatt teljesen elpusztult, csak 1858-ra népesült be annyira, hogy önálló községként szerepeljen.

Szent István gyógyszerertár

1894. /személyjogu/

A gyógyszerertár alapítója Ruttkay Lajos gyógyszerész volt. A gyógyszerertár az államosításig a Ruttkay család tulajdonát képezte. A család a gyógyszerertarat 1907 - 1925 között bérbe adta, míg Ruttkay Ilona gyógyszerészi diplomát szerzett. 1926-tól ő vezette a gyógyszerertarat, melyet az államosításkor 12/49. számmal jelöltek.

T i s z a k é c s k e

Megváltó gyógyszer-tár

1872. /személyjogu/

Ókércse és Ujkércse két összeépült község, melyeket Tiszakércse néven közigazgatásilag egyesítettek. Mindkét községben létesült gyógyszer-tár. Érdekessége az alapítási éveknek, hogy az új település hamarabb ismerte fel a gyógyszer-tár szükségét és hamarabb akadt alapító Esser Pál személyében, aki 1872-ben létesítette a személyjogu "Megváltó" gyógyszer-tárat /104/.

Magyar korona gyógyszer-tár

1915. /személyjogu/

Közel fél évszázadra rá Ókércsén 1915-ben Hann Henrik alapított szintén személyjogu gyógyszer-tárat "Magyar korona" elnevezéssel.

1950 óta a két gyógyszer-tár 12/88. és 12/89. megjelöléssel működik.

F ü l ö p e z á l l á s

Isteni gondviselés gyógyszer-tár

1887. /fiókgyógyszer-tár/

Fülöpszállás egyike a legrégebbi kun településnek.

Határában feltárt sírok nagykiterjedésű avarkori településre utalnak. Török időben a környező kiskun területek helységei elpusztultak és a szétszéledt lakosság jórészt ide menekült. Így annyira benépesedett, hogy 1654-ben bérbe vette a szomszédos Tabdi és Szöcsi pusztákat. A török mint jó adózó közeéget kiemelte, de a járványok és az árvíz megtizedelte a lakosságot.

Gyógyszertára 1887-től működik, a szabadeszállási Martinovics-féle gyógyszertár fiókjaként kezdve, majd önálló gyógyszertárként. Az első tulajdonosról nem maradt fenn adat.

Galata László gyógyszerész levele szerint kb. 1919-től 1933-ig Nagy Kálmáné volt a patika, majd 1933-tól 1935-ig Dávid Istváné. Akitől Galata László "1935. június 1-én vette meg házzal együtt kb. 39.900 pengőért" 1950-ig ő volt a gyógyszertár tulajdonosa /105/.

L a j o s m i z s e

Lajosmizse neve egyrészt a történelmi multra, másrészt a települési összetettségre utal. Mizse Kun László király utolsó nádora volt. Akinek a nevét viseli az egyik puszta Mizse. A mai Lajosmizse három puszta egyesítésével jött létre: Mizse, Bane és Lajos pusztákból. Település-fejlődése az 1800-as évekre tehető.

Szent István király gyógyszerertár

1889. /személyjogu/

Első gyógyszerertárát 1889-ben Saxinger Ottó alapította. Két tulajdonos-váltás után 1921-ben vette át a gyógyszerertárat Buttinger Árpád gyógyszerész és az államosításig az Ő tulajdonát képezte. Ez a gyógyszerertár maradt fenn 1950. után 12/68-as megjelöléssel.

Buttinger Árpád lajosmizsei születésű, köztiszteletben álló ismert személyiség volt, a közéletben társadalmi és kulturális megmozdulásokban aktívan részt vett.

Tulajdonában lévő gyógyszerertár forgalma kb. a háromszorosa volt a másik lajosmizsei "Szent Margit" gyógyszerertár forgalmánál. A gyógyszerertár állandó létszáma a tulajdonos gyógyszerész, egy laboráns és egy takarítónő volt. Időközönként gyógyszerészségek, gyakornokok dolgoztak még a gyógyszerertárban, akik főleg a család, rokonság vagy helybeli fiatal gyógyszerészekből kerültek ki. 1945. után rendszeresen alkalmazott még egy gyógyszerészséget is.

Szent Margit gyógyszerertár

1927. /személyjogu/

Lajosmizse második gyógyszerertárát 1927-ben Németh Pé-

ter alapította "Szent Margit" néven, tőle vette meg 1939-ben Lengyel Lajos gyógyszerész, aki ezt az államosításig működtette. Ezt a gyógyszertárat 1950. után megszüntették.

L a k i t e l e k

Kecskemét külterületének számított a felszabadulásig.

Szent Imre gyógyszertár

1930. /személyjogu/

A gyógyszertárat Sikari Kovács Mihály gyógyszerész alapította és vezette, majd 1950-ben mint önálló község gyógyszertárát jegyezték fel, 12/70. számmal.

H e t é n y e g y h á z a

Gyógyszertárat 1949-ben, mint állami létesítményt kapott. Első vezetője Szabó András - volt katona gyógyszerész - lett.

K i s k u n m a j s a

Középkori település ami a török hódoltság idején teljesen elpusztult. A XVIII. század derekán kezdett csak benépesülni, első lakói 1745-ben telepedtek le az elpusztult határban. A lassan benépesült település 1836-ban országos és heti vásárok tartására kapott engedélyt,

ami erőteljes lendületet adott további fejlődésének, elősegítette a gyógyszerertár alapítását is.

Megváltó gyógyszerertár

1860. /személyjogu/

Az évkönyvek nyilvántartása szerint 1852-ben alapították. Alapítási időpont helyesen 1860, így az irodalmi adatok javításra szorulnak. A téves adatot ifj. Csábrády János egykori majsai /Kiskunmajsa/ gyógyszerész bizonyította be, amikor Kiskunmajsa monográfiájának megírásakor levéltári kutatásokat folytatott.

Az alapítási év téves megjelölésének oka az volt, hogy 1852-ben tették az első lépéseket a patika alapítása érdekében. Erről egy közgyűlési jegyzőkönyv így ír: /1852. szeptember 5./

"...a város jövőjét is szemelött tartva, valamint a népesség egészségi állapotát is figyelembe véve, két rendszer béli nyereség nyílnék abból, ha egy patika a szükséges lakrészekkel együtt tervezetnék és foganatosítottatnék..." /106/.

1853-ban ismét szóba kerül a patika ügye.

"...a tanács nehezményezi, hogy jólehet már a tervrajzokat is felterjesztették a patika épületére vonatkozóan jóvánhagyás végett, az még mindig nemérkezett meg..."

A sok huza-vona után a gyógyszerertár épülete elkészült és hogy ne álljon üresen a tanács bérbe adta Beck Mózes kereskedőnek azzal a feltétellel, hogy amennyiben a patika jogadományozása is megtörténik, köteles a bérelt helyiségből azonnal kihurcolkodni... 1857-ben Rozenyay Mátyás gyógyszerész is folyamodott kérvénnyel a majsai patika-jogért. A tanács örömmel fogadta, sőt 3 évig ingyen lakást ajánlott fel neki. Letelepedése azonban nem valósulhatott meg, mert a patika jogadományozási engedélyét csak 1860-ban kapta kézhez a majsai tanács. Ekkor viszont már új pályázók voltak. Végül is az első majsai gyógyszerertár 1960-ban létesült és a helytartótanács engedélye alapján Torday /Torjay/ Pált bízták meg felszerelésével és működtetésével. A község a gyógyszerertár épületét és udvarát 5 évre díjfizetés nélkül, 5 év után pedig évi 40,- Ft haszonbérért adta Torday Pálnak. Sőt fűvészkeret céljára 2 holdnyi földet is adományozott. A gyógyszerertár külső karbantartása a község feladata volt, a gyógyszerésznek kellett viszont gondoskodni a belső javításról és tűzkár elleni biztosításról.

Torday-tól a gyógyszerertárat Ferenczy István, majd Tóthfalussy Ödön vette meg. Utóda veje Győrffy

Mátyás, majd fia Győrffy László lett. 1950-ben tőle államosították, majd megszüntették ezt a gyógyszerertárt.

Szenháromság gyógyszerertár

1912. /személyjogu/

A második majsai gyógyszerertár alapítása is lassan ment, 1889-ben Wirtner Lajos folyamodott először a jogért. Ekkor már a minisztérium a véleményezést leadta a községnek. A szavazás 24:8 arányban elutasítás volt.

1908-ban a kiskunmajsai főjegyző gyógyszerész fia /későbbi garai gyógyszerész/ Ettvel Zoltán volt a kérelmező, őt is elutasították.

1910-ben már négy kérelmező jelentkezett, de az akkori főjegyző ellene volt a második patika létrehozásának. A szavazó közgyűlés azonban Király Gy. Pál képviselő beszédére végül pozitív döntést hozott.

Király Gy. Pál:

"...ha a népegészségügy azt kívánja, hogy legyen a községnek II. patikája, akkor nem szabad semmiféle személyes, vagy anyagi érdekre tekintettel lenni, csakis a közérdekre, a nép érdekére.."

/107/.

A gyógyszerertár jogosítványt Csébrádi János addigi szarvasi gyógyszerész nyerte el, aki 1911-es fel-

jegyzés szerint 1912. márciusában meg is nyitotta a "Szentháromság" névvel jelzett gyógyszerertárat. Csábrádi 1930-tól bérbe adta, majd 1940-ben eladta a gyógyszerertárat Kristóf Lajosnak, aki egészen az államosításig vezette a gyógyszerertárat. 1950-ben 12/64-es számot kapta.

A l p á r

Órangyal gyógyszerertár

1892. /személyjogu/

Alpár honfoglalás előtti település. A török pusztítás után Kecskeméthez tartozott mint puszta. Majd a XVIII. sz. közepétől jelentős községgé fejlődött.

Gyógyszerertárát 1892-ben "Órangyal" elnevezéssel létesítette Pfalz Kálmán, majd örökösei 1929-től bérbe adták. Az államosítás előtti időszakban Bech Béla gyógyszerész bérelte.

J á s z s z e n t l á s z l ó

Magyarország Védasszonya gyógyszerertár

1923. /személyjogu/

Jászszenzlászló magáról nem sokat hallatott jászkun település. Gyógyszerertárát 1923-ban Kasziba Kálmán alapította.

Tulajdonjogot Ő, majd halála után 1940-től felesége egészen az államosításig fenntartotta, közben bérlőket alkalmaztak. 1926-ban a jászszentlászlói patika fiókgyógyszertárát nyitották meg Szankon.

S z a n k

Megváltó gyógyszertár

1926. /jászszentlászlói fiókgyógyszertár/

A szanki fiókgyógyszertárat Kasziba Kálmán 1926-ban nyitotta meg. A kor konkurencia harcára mutatott rá ennek a patikának a létesítési indoka, amiről az alapító gyógyszerész özvegyétől, Kasziba Kálmánnétól fennmaradt levélből tudunk.

Következőket írta:

"...Szeretném még megemlíteni, hogy férjemnek nem volt szándékában Szankra fiókgyógyszertárat kérni, de mert megtudta, hogy Györffy Mátyás maj-sai gyógyszerész fia részére Szankon kért gyógyszertárat, akkor adta be Ő is kérvényét és meg is kapta a jogot azzal az utasítással, hogy kötelességem egy éven belül berendezni és a forgalomnak átadni..." /108/.

Kasziba Kálmán életében és halála után özvegye /1940-től/ is felelős vezetőkkel működtette a szanki fiókgyógyszertárát. Vezetőváltás gyakran, általában 2-3 évenként történt. Az évkönyvekben öt gyógyszerész

nevével találkozhatunk a szanki fiókgyógyszertárnál. Férje halála után özv. Kaszibánét több alkalommal felszólították, hogy gondoskodjon jogos gyógyszertárvezetőről. Ez nem sikerült minden esetben, ezért 1942-44 közt hatóságilag bezáratták a gyógyszertárat. 1945-ben Csikós Ádám jelentkezett a gyógyszertár vezetésére. 1947-től pedig a jászeszentlászlói patika volt bérlője, Bagyinka Endre vette át, akit 1950-ben is meghagytak régi munkakörében.

O r g o v á n y

Isteni Gondviselés gyógyszertár

1926. /személyjogu/

Orgovány a halasi székhez tartozott, mint önálló község. Majd a török pusztítása után mint pusztát Kun-szentmiklóssal kapcsolták össze, 1901-től lett ismét önálló.

Gyógyszertárát Koller Ilona gyógyszerész alapította 1926-ban, majd férjével, aki szintén gyógyszerész volt, Heczler Emillel vezették 1950-ig, amikor 12/76-os számon állami tulajdonba került.

B u g a c

1949. /állami gyógyszertár/

Bugac a puszta világának jellegzetes képviselője.

Lakói elmaradottságban éltek, betegek nagy távolságra jártak, ha egyáltalán jártak gyógyszerertárba gyógyszerekért. A társadalmi igény kielégítésére állami gyógyszerertárat kapott már 1949-ben. A 12/24-es számú bugaci gyógyszerertár első vezetője Biró Balázs gyógyszerész volt.

2.2. Jászkun terület gyógyszerertárai

2.2.1. Városi települések gyógyszerertárai

C e g l é d

Cegléd mezőváros gazdasági, politikai és társadalmi fejlődésében nagy szerepet játszott földrajzilag központi fekvése. Cegléd város 1368-as határjáró oklevele nagy utnak nevez három utat:

- budai utat,
- Tisza felé vezető utat,
- Bélyére vezető utat

és biztosan volt ut Kecskemét felé is. Mindez arra utal, hogy a város élete nem volt elszigetelt.

A török hódoltság korában társadalmi és gazdasági élete nem különbözött a szomszédos Nagykőrösétől és Kecskemététől. Cegléd földesura 1368-tól a Klarissa apácarend volt, akik tisztartójuk révén irányították a várost. A Klarissa apácarend mint földesur a török kiűzése után következetesen végrehajtotta a

Cegléd város viszonylag szabad autonóm paraszti közösségének jobbágsorsba süllyesztését. A magisztrátus ezt 1790-ben sérelmezte mondván, hogy a "mi elébbeni állapotunk sokkal terhesebbé lett, mint Kecskemét és Körös városáé". Önállósági törekvésüket átmenetileg az 1840-es évek /1848-as törvények/ is sikerrel koronázták, de végérvényesen az urbéres szolgálat megváltására csak az 1853-as urbéri törvény adott lehetőséget.

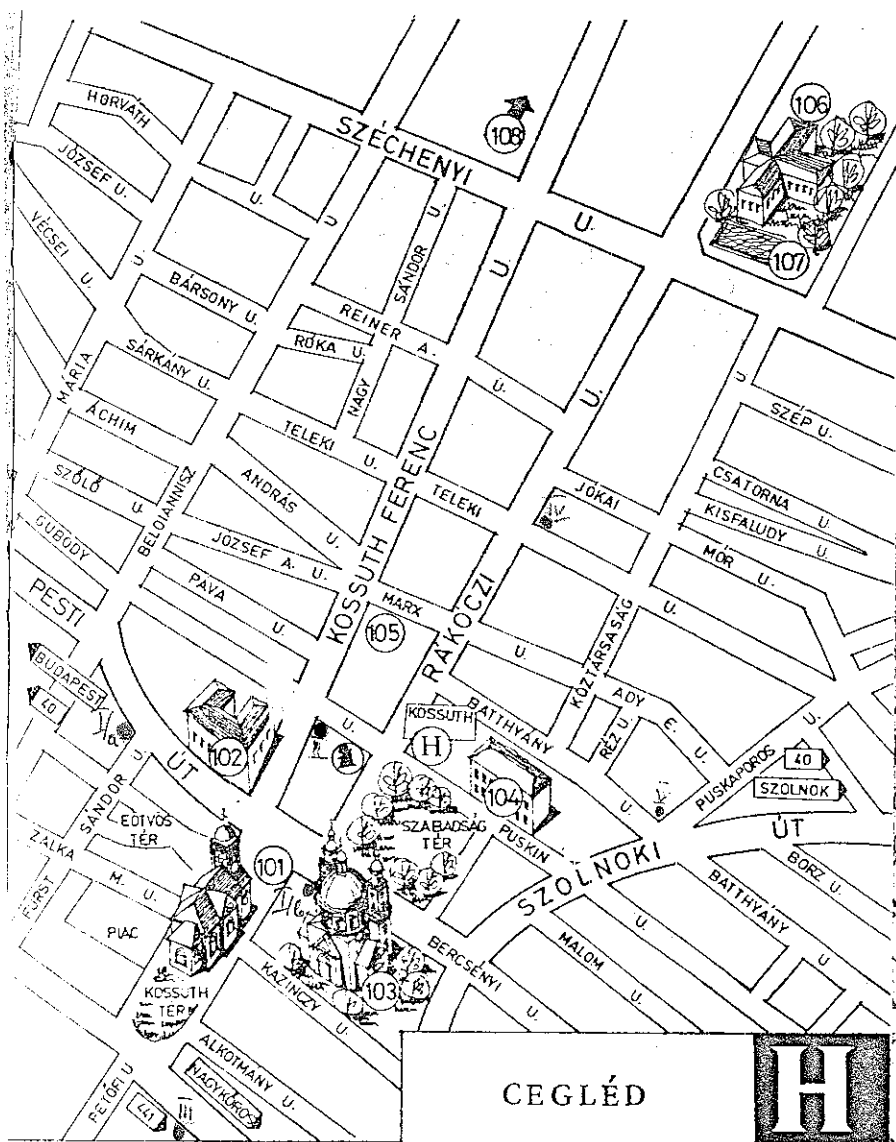
Az 1700-as években a tanyásgazdálkodó és külterjes állattartást folytató lakosság mellett kialakult a város iparos rétege is. A foglalkozást jelző nevek megjelenése is erre utalnak /asztalos, molnár, csizmadia etb./, 1844-ben már 422 iparos dolgozott a városban, megalakultak a céhek /109/. Az 1847-ben létesített Pest - Cegléd vasutvonallal az elsőként kapcsolódott be a város az ország vérkeringésébe. A gazdasági fejlődés itt is, mint mindenütt az országban, megalapozta a kulturális és közegészségügyi fejlődést. 1848. szeptember 24-én Kossuth Cegléden kezdi meg híres toborzó korutját. "Mánap hajnalban már 2150 gyalogos, 150 lovas katona indul vasuton Pestre, hogy elfoglalja a Dömös és Kunszentmiklós körzetében kijelölt állomáshelyet " /110/.

Cegléd forradalmiságát a történelem során később is

bizonyította. Cegléd adott otthont az első, 1897-es Országos Földmunkás Kongresszusnak, 1902-ben itt alakították meg a homokpusztai bérelt földeken a nincstelen parasztok "Homokpusztai Társulását", 1914-17. között az országos eseményeket megelőzve itt már tíz nappal korábban létrejött a Munkás, Katona és Paraszttanács és átvette a hatalmat. A felezabadulás után elsőként álltak ki a földreform védelmében. "1946. január 15-én Budapest utcáin 100 ceglédi ujjgazda tüntetett: Földet vissza nem adunk jelezővel" /110/.

Cegléd város gyógyszerárainak elhelyezkedését mutatja a 7. sz. térkép.

Cegléd gyógyszertárainak városon belüli el-
helyezkedése

H Cegléd

101. Szent Kereszt-templom	105. Kossuth Múzeum
102. Tisztartói ház	106. Vigadó
103. Református templom	107. Strandfürdő
104. Földváry Károly
Általános Iskola	108. Vasútállomás

Szentlélek gyógyszertár

1798. /reáljogu/

Cegléd első gyógyszertárának alapítási évére az 1798-as évet fogadom el. A szakirodalomban az alapításra két időpontot találtam, 1798-at és 1807-et.

Az 1798-as alapítási év bizonyítására a következőket hozom fel:

- Az 1898-as Gyógyszerészek Naptára 1798-at adja meg alapítási évként. Az 1807-es évet csak az 1922-es kiadásu Naptáraktól kezdődően találtam. Ez valószínű sorozatos rossz adat-átvétel lehetett.
- Nagykőrös első gyógyszertárának alapítási ideje 1806, hitelesen bizonyított. Ugyanakkor a szakirodalomban az alábbi feljegyzést találtam:

"Vác, Szentendre, Ráckeve és Cegléd után a 19. század elején elsőként Nagykőrösön létesült gyógyszertár" /111, 112/.

E szerint a ceglédi patikának már 1806 előtt működni kellett.

- Levéltári adat a bizonyításra sajnos nem állt rendelkezésemre.

A gyógyszertár alapítójára szintén nincs elegendő adat, Persay Sándor valószínű a második tulajdonos lehetett, mivel ő 1822-ben nyert oklevelet. Persay 1822-től haláláig - 1885. április 4-ig - vezette a

tulajdonában lévő Szentlélek gyógyszerertárat. Interjú módszerrel nyert adatok szerint, az első gyógyszer-tár a Pesti országút és a Selyem utca /mai Fűret Sándor utca/ sarkán állt, ahonnét Persay helyezte át a jelenlegi Szabadság térre, a református templom melletti épületbe /113/.

A reáljogu gyógyszerertár 1886-tól több tulajdonossal, bérlővel és felelős vezetővel működött 1950-ig:

1886-ben Bohus József tulajdonába került /114/, aki

1905-ben Jánossy Géza gyógyszerésznek adta el,

Jánossy halála után

1922-től 1950-ig özv. Jánossy Gézáné a tulajdonos, aki

1922 - 1947 között bérlőknek adta ki a gyógyszerertárat, Sándor Illés, Kemény Gyula, Bacsó Sándor és Horváth József gyógyszerészek váltották a bérletet, majd

1948-tól az államosításig Horváth József gyógyszerész volt a gyógyszerertár tulajdonosa és felelős vezetője. A gyógyszerertárat 1950-ben 1/16 számmal jelölték, s később a "Schulek Elemér Gyógyszerertár" elnevezést vette fel.

Remény Gyógyszerertár

1886. /személyjogu/

A Remény elnevezésű személyjogu gyógyszerertár felállí-

tására a jogot Horváth Kálmán gyógyszerész kapta. Horváth Kálmán a híres Horváth Boldizsár orthopéd orvos-professzor öccse volt. Gyógyszertárát a Jászberényi utca /ma Kossuth Ferenc ut/ és Gubódy ut sarkán állította fel.

A gyógyszertárat 1888. május 1-én Zalai Ede, a veszprémi Fekete Sas patika gyógyszerésze 30 ezer koronaért megvásárolta, majd haláláig - 1919-ig - vezette. Ekkor a gyógyszertárat fia, néhai Dr. Zalai Károly vette át /115/.

Horváth Kálmán gyógyszerész idejében a bizonytalan gazdasági alapon működő gyógyszertárat Zalai Ede, majd fia szakmailag magas színvonalu és a környék lakói által elismert gyógyszertárrá fejlesztették. A gyógyszertár egyben szakmai centrummá is vált, ami abból is adódott, hogy néhai Dr. Zalai Károly szakmászere-tete nemcsak saját gyógyszertárában hatott, hanem mint hivatását szerető ember a gyógyszerészet sorát megyei szinten is képviselte. 1929-ben a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület Pest vármegye déli kerületének elnöke, és mint ilyen az országos választmány tagja. Ezzel a tiszteeggel a kerület gyógyszertárainak problémáját magáénak vallotta és azok megoldását segítette. Szakmai tevékenysége mellett Cegléd városának aktív közéleti egyénisége volt /116/.

A gyógyszer-tár vezetéseében változást hozott 1945-ben id. dr. Zalai Károly halála, aminek következtében a gyógyszer-tár haszonélvezője özvegye, a patika felelős vezetője pedig fia, dr. Zalai Károly lett, aki hivatása szeretetét ebben a gyógyszer-tárban alapozta meg.

A gyógyszer-tárat 1950-ben 1/17. számmal jelölték, később "Kossuth Lajos Gyógyszer-tár" nevet vette fel.

Megváltó gyógyszer-tár

1896. /személyjogu/

A város harmadik gyógyszer-tárát 1896-ban Kőrösi ut 5. szám alatt Persay Elek /Persay Sándor fia/ gyógyszerész alapította. Persay Elek nem alapított családot, ezért később ez a gyógyszer-tár Dobos György tulajdonába került /Dobos György édesanyja Persay Anna, az alapító Persay Elek testvére volt/. Dobos György 1917-ben bekövetkezett haláláig vezette a gyógyszer-tárat, majd özvegye lett a gyógyszer-tár haszonélvezője, aki 1917-1937. közt bérlőkkel működtette /Bernáth István, Budaházy Sándor, Valu József, Prehoffer Jenő/. 1937-től fia, ifj. Dobos György vette át a gyógyszer-tárat, majd tőle 1941-ben Fellner László gyógyszerész megvásárolta és azt az államosításig vezette /113/, amikor is 1/18. megjelölést kapott.

Isteni Gondviselés Gyógyszertár

1910. /személyjogu/

1910-ben Bekice Gyula alapította a Szolnoki ut és Batthyány utca saroképületében a gyógyszertárat, mely 1923-ban Csete /Czeke/ Ambrus tulajdonába került. Csete Ambrus elismert szakember volt, a Gyógyszerész Egyesület kerületi munkájába is aktivan bekapcsolódott, a kerület titkár-pénztárnoki tisztségét látta el. Gyógyszertárát 1941-ben Jákó János gyógyszerésznek adta el, aki azt az államosításig vezette, amikor is 1/19. jelzéssel jelölték, később "Földváry Károly Gyógyszertár"-nak nevezték el.

II. Rákóczi Gyógyszertár

1914. /személyjogu/

A város ötödik gyógyszertárát a város főutcáján, a Rákóczi uton Hauer Lajos gyógyszerész állította fel, akitől 1928-ban Mester László gyógyszerész vette meg és birtokolta egészen az államosításig, amikor is 1/20. jelzést kapta és változatlanul használja a "II. Rákóczi Gyógyszertár" elnevezést is.

N a g y k ö r ö s

A város eredete Árpád előtti időkre vezethető vissza. Idők folyamán a város az országon átvonuló történelmi

viharokat végig élte. Lakosága szinmagyar, többségében református vallású. Kulturális életének fejlődő állomása az 1830-as évek voltak, amikor a felállítandó tanítóképző és a régi gimnázium, főiskolai szintre emeléséért küzdöttek. Ez időben Kecekeméttel is kialakult egy rivalizálás a kecekeméti főiskola megalapítása miatt.

Nagykőrös földrajzi fekvése lehetővé tette a jó piac forgalmat, ami a város iparosodását segítette elő.

A gazdasági fellendülés természetes vonzataként fejlődött a város kulturális és közegészségügyi helyzete is. A XIX. század elején a városnak volt sebészmestere, gyógyszerésze és orvosa, felsorolásukat letelepedésük időrendjében tettem meg.

1859-es adatok szerint Nagykőrös 18.000 lakosára és számottevő állatállományára már

3 orvos

2 sebész

2 állatorvos

2 gyógyszerész szolgáltatta az

ellátást.

Esser Károly mellett Miszary Ferenc okleveles gyógyszerész dolgozott, aki később a patika kezelőjeként szerepelt.

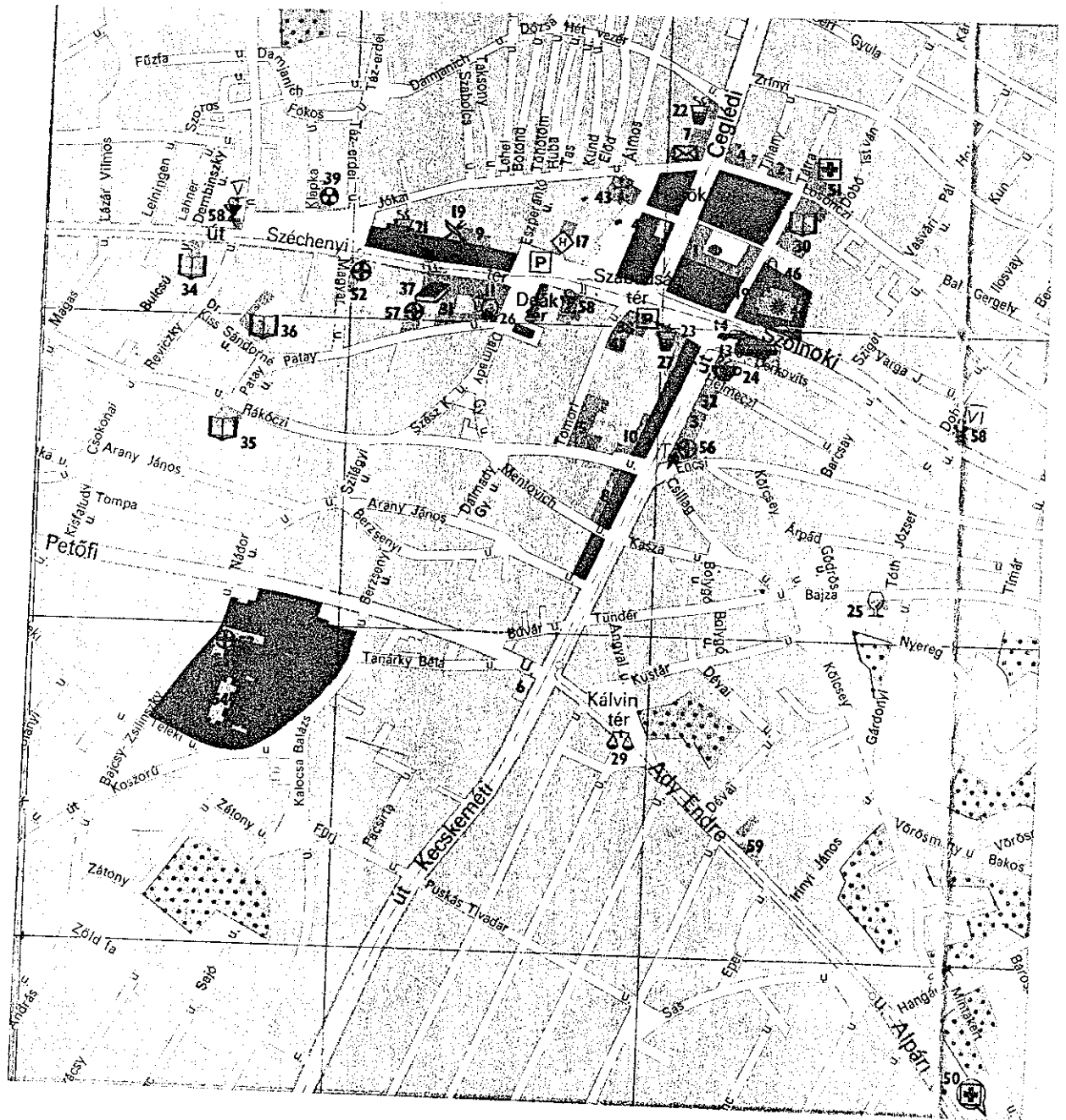
A város első kórházának eredete a XVIII. századba

nyulik vissza. A XVIII. század második felében eze-
gényházat is létesítenek, majd az új kórház alapja-
it 1861-ben rakják le.

"E kórház ma 5 kórszobával áll. Ezek közül 3
nem ragályos, 1 fertőző betegségekben szenved-
ők, 1 pedig elmebeteg számára van rendelve.
Az ágyak száma 21" /117/.

Nagykőrös város térképét gyógyezertárainak megjelö-
lésével a 8. sz. térkép mutatja.

Nagykőrös gyógyszertárainak városon belüli elhelyezkedése

8. sz. térkép

Megváltó gyógyszerertár

1806. /reáljogu/

Nagykőrös első gyógyszerertárát 1806-ban a tanács szorgalmazására Esser József alapította "Megváltó" néven, később "Üreg" patika néven is szerepelt. A patika felállítása igen haladó, de merész vállalkozása volt az akkori tanácsi vezetésnek, mivel az 1800-as évek elején még igen kevés gyógyszerertárral rendelkezett az ország azokon a helyeken is, ahol a gyógyszerertár alapításnak jobb feltételei voltak.

Nagykőrösnek a gyógyszerertár alapítás idején még nem volt orvosa, holott lakóinak száma 1792-ben már 10.000 fő volt /118/, a város segézmesterének tevékenysége nem növelte a patika forgalmát, a szegénysorsú lakosság meg nem igen költött patikaszerekre.

A létesítés megalapozottságát kérdésessé tette az is, hogy a tanács nem tudott megfelelő épületet adni.

A képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve szerint:

"...míg a Patikához alkalmaztatott épület el készülne addig is azon célra egy Hadnagyi Kvártélyt el foglalhasson..." /119/.

A válasz a Pesten tartot Ns. Pest V. megye Köz. Gyűlésében. 1806-dik Eszt. Marz. 21-dikén.

"Az orvosi szereket áruló közönséges Boltinak felállítása jóvá hagyattatván, a kérdéses Hadnagyi

Kvartélynak el foglalása, mindazonáltal csak
olly feltétellel engedtetik meg a folyamodók-
nak, hogy a helyett az előfordulandó esetekben
mást adni tartozzanak" /120/.

Az 1806-ban kijelölt patika hely, Esser Józsefnek
sok problémát okozott, amit ahogy ezt az 1808-ban
beadott folyamodó levelében le is írta:

"Kevés híjján két esztendeje lesz, hogy Ő ezen
városban egy kölcséges Patika állításában a Ta-
nácsnak a Köz Alapokra célzó szándékát teljesi-
ti,...de mivel az ide való Patika Ház oly lapá-
lyos és nedves Helyre vagyon építve, hogy a
miatt sok orvosegái elromolván, nagy Károkat
szenved..." /121/.

Esser tervezte és kérte is /122/ a patika áthelyezé-
sének engedélyét Kecskemétre. Sőt megállapodás is szü-
letett a kecskeméti tanáccsal amelyik aztán visszalé-
pett ettől az egyezségtől. Így Esser Nagykőrösön ma-
radt, majd 1811-től Tanarky János orvos letelepedé-
sével /123/ a gyógyszerrendelés megindulásával ren-
deződött a gyógyszerertár létkérdése is.

1833-ban fia Esser Károly Bécsben gyógyszerészi dip-
lomát szerzett és az 1848-as szabadség-harc idején már
Ő vezette a gyógyszerertárat. Valószínű a forgalom fel-
lendüléséből adódóan Esser Károly mellett már Miszary

Ferenc személyében még egy gyógyszerészt találunk. Sőt 1853-ban Miezary mint a gyógyszertár kezelője szerepel.

A levéltári és az évkönyvek nyilvántartása szerint Esser és Miezary után 1921-től Fehér Dezső lett a tulajdonos, aki vagy már a patika megvételekor vagy utána társtulajdonosként dolgozott Klein Gyulával, majd haláluk után az örökösök bérlőkkel, felelős vezetőikkel vitték tovább a patikát.

Ebből adódik, hogy az évkönyvek hol a Klein, hol a Fehér család utódait jelölik tulajdonosként, vagy közösen szerepeltetik. Az államosítás előtti időszakban az 1947-es évkönyv szerint tulajdonos özv. Klein Gyuláné a felelős vezető pedig Zsögön Árpád volt. A gyógyszertárat 1950-ben megszüntették.

Kigyó gyógyszertár

1864. /személyjogu/

Borbély Endre gyógyszerész 1864-ben alapította a Kigyó elnevezésű gyógyszertárat. Borbély család tulajdonjoga 1947-ig kísérelhető figyelemmel, közben bérlők működtetik, 1875-ben Scheftsik Mihály nevével találkozunk, majd 1943-44-ben Oláh József gyógyszerész, 1945-től 1947-ig Csere László gyógyszerész bérlő a gyógyszertárat, 1947-től Paskuj Antal, mint hatósági kezelő vezeti az államosításig, amikor is 1/52. szám-

mal jelölik, majd az "Arany János Gyógyszertár" nevet veszi fel.

Jelenleg is eredeti helyén működik.

Magyar Korona gyógyszertár

1889. /személyjogu/

Alapítója Gerő Sándor gyógyszerész volt. Tőle Lengyel Miklós, majd 1921-ben Schneiber Mihály gyógyszerészek vették meg a gyógyszertárat. Kertész Elemér tulajdonába 1928-ban kerül, aki az államosításig birtokolja, bár 1947-ben Szappanos Béla felelős vezető gondjaira bizza a gyógyszertárat /124, 125/. Államosítás után megszüntették.

Angyal gyógyszertár

1905. /személyjogu/

A város negyedik gyógyszertárát Ridler Gábor alapította 1905-ben, majd 1928-ban Zsámboky János gyógyszerésznek eladta. Özvegyétől Zsámboky Jánosnéól és az akkori felelős vezetőtől, Pelkó Tibortól került állami tulajdonba. A Zsámboky család tulajdona idején a bérlők sora váltotta egymást, ennek magyarázatára semmiféle utalást nem találtam. 1950. után felszámolták.

Remény gyógyszerészertár

1916. /személyjogu/

A nagykovácsi Remény gyógyszerészertárat Derhader Dénes gyógyszerész alapította 1916-ban, majd 1922-től Dr. Karvassy János, 1924-től pedig Biczó /Ditzó/ Jenő gyógyszerész tulajdonát képezte.

1939-es levéltári feljegyzés arra utal, hogy Biczó Géza - feltehetően a tulajdonos fia - bejelentette a patika áthelyezését. Ekkor tulajdonosváltás is történt. Az új táretulajdonosok: Ady Béla és Dr. Técsy Dezső gyógyszerészek voltak. A gyógyszerészertár az ő tulajdonukból került államosításra, 1/55 jelölést kapta, később "Tuzson Gyógyszerészertár"-nak nevezték el.

Turul gyógyszerészertár

1923. /személyjogu/

Turul néven alapította 1923-ban Zahradniczky Zeémond a város hatodik patikáját. Jász István tulajdonába 1929-től került, Jász az 1940-es évek elejéig vezette a gyógyszerészertárat egyetlen rövid idejű megszakítással, amikor is 1940-ben katonai szolgálatra vonult be. Ekkor felelős vezetőnek Szekeres Vilmost bízta meg. Szekeres mindössze pár napig tölthette be ezt a feladatát, mert munkaszolgálatra

vitték. Így Jász 1940. decemberi leszereléséig Szalacz Géza vette át a gyógyszer-tár vezetését. 1943-tól Jász István sorsáról nincs több adat, 1944-től a patikát már Fantoly István mint hatósági kezelő működteti.

1950-től 1/56. jelzéssel, illetve jelenleg "Petőfi Gyógyszertár" elnevezéssel szerepel.

2.2.2. Jászkun területi községi településeinek

gyógyszertárai

R á c k e v e

Hazánkban a Duna legnagyobb szigetén fekszik Ráckeve. A községet 1440-ben a betelepült rác nemzetségu lakosság alapította.

Szenháromság gyógyszer-tár

1872. /reáljogu/

Alapító Zaccovits János gyógyszerész volt. 1887-től Bicskey Béla, majd Wehner Ede tulajdonába kerül a gyógyszer-tár. 1910-ben Németh Sándor és neje vásárolják meg és az ő tulajdonukat képezi 1950-ig /126/.

Megváltó gyógyszer-tár

1923. /személyjogu/

A község lakosságának számbeli növekedése eredményezte,

hogy 1923-ban újabb patika felállítására kerülhetett sor. A Megváltó néven szereplő személyjogi gyógyszerterát Gajda Pál alapította. Több tulajdonos-váltás zajlott le az államosításig:

1926-tól Páskuj Antal tulajdona,

1929-től Bitzó Ernő tulajdona,

1934-37 közt Faludi Rezső tulajdona,

1938-43-ig Székely Elemér és Takács István

társtulajdonosok vették meg, a patikát

Székely Elemér kezelte, tőlük

1943-1950-ig Dr. Munkácsy Gyuláné, ez. Németh Irma tulajdonába került /127-148/.

Jelenleg Ráckeveén egy gyógyszerter működik "Galenus" néven.

A b o n y

Cegléd vonzáskörében épült község, amely jó földrajzi fekvéséből adódóan három gyógyszerterrel is rendelkezett.

Szűz Mária gyógyszerter

1824. /reáljogu/

A Szűz Mária elnevezésű gyógyszerterát Lukács Gyula alapította, később 1910-től Láng Oszkár tulajdonába kerül, akitől már a következő évben, 1911-ben Bitskey Dénes vette meg. 1922-ben szintén új tulajdono-

sa van a patikának, Lukács Dezső személyében, ekkor már "Remény" néven szerepel a nyilvántartásba. 1924-től egészen az államosításig az Ember testvérek tulajdonát képezi, akik 1943-tól Szabó Gyula bérlővel 1947-től felelős vezetővel, Drugel Józsefnevel vezették a gyógyszerterát.

Szent István gyógyszerter

1910. /személyjogu/

A Szent István gyógyszerter alapítója Makranczy Gyula gyógyszerész volt. 1922-ben özvegye, Perényi Gyula bérlőnek adja ki a patikát, aki 1934-ben megvásárolta azt és azután ő is bérlővel, Budaházy Sándorral működtette. 1947-től új tulajdonos Serényi Gyula, felelős vezető pedig Kósa Ernő.

Megváltó gyógyszerter

1930. /személyjogu/

A Megváltó gyógyszerter Abony harmadik patikája, amit személyjogon Csémiczky Frigyes gyógyszerész alapított. Tulajdonosi joga egészen az államosításig fennállt. Csémiczky gyógyszerészi működése mellett festőművész is volt, amit a gyógyszerter épületén elhelyezett emléktábla is hirdet. Abonyban jelenleg a régi "Megváltó" és "Szent István" utódként két gyógyszerter működik.

Alberti

Magyar király gyógyszerertár

1837. /személyjogu/

Az első gyógyszerertár alapítója Tolnay Károly volt. Halála után özvegye bérlőnek adja ki a patikát. Langhof Gyula bérlő az özvegy elhalálása után, 1899-ben az újra adományozásra kerülő gyógyszerertárat megveszi. Langhof 1903-ban jogot nyert arra, hogy gyógyszerertárát Irsára áthelyezze, azonban végül is nem élt ezzel a joggal. 1921-ben Tábor Gyula megvásárolja a gyógyszerertárat és Őmár 1924-ben áthelyezi Irsára. Gyógyszerész Egyesületi szempontból 1947-ig tartozott a vizsgált kerületbe. Alberti és Irsa összevonásával 1926-tól Albertirsa néven a két községet közigazgatásilag egyesítették. A gyógyszerertár 1950-ig Tábor Gyula, illetve özvegye tulajdonába marad, aki 1936-ban kezelőnek, Kemény Lászlónak gondjaira bizza, majd 1939-től az államosításig Mester Sándor gyógyszerész bérlő és vezeti azt /127-148/.

Megváltó gyógyszerertár

1930. /személyjogu/

Solymosy János gyógyszerész alapította ezemélyjogon, 1930-ban. 1950-ig mindössze egy tulajdonos-váltás volt, 1943-ban, amikor Patonyi Pál tulajdonába került.

A l s ó d a b a s

Remény gyógyszerház

1839. /személyjogu/

Alsódabas "Remény" nevű gyógyszerházát 1839-ben létesítették. A község 1922-es adatok szerint is kis lélekszámu, mindössze 2.357 fős település volt. Egy gyógyszerháza 1950-ig biztosítani is tudta a lakosság gyógyszerellátását.

Alapító Rácz József volt, majd örökösök tulajdonába került, Rácz Károly-é, később Fónagy Sándor-é lett. 1947-ig bérlőknek adták ki a patikát, 1947-től viszont Fónagy Sándor maga vezeti gyógyszerházát.

A vizsgált kerülethez ez a gyógyszerház csak 1947-ig tartozott.

K i s k u n l a c h á z a

Szentlélek gyógyszerház

1856. /személyjogu/

Kiskunlacháza egy gyógyszerházzal rendelkező település. Az 1856-ban létesített "Szentlélek" elnevezésű gyógyszerházat Straub Antal alapította, majd 1896-tól örökösként Télessy József birtokolta, aki 1924-től Erdős Géza bérlőre bízta patikáját.

1929-től Télessy István, feltehetően az örökös fia lett a gyógyszerház tulajdonosa és egyben vezetője is egészen az államosításig /127-148/.

J á s z k a r a j e n ő

Remény fiókgyógyszertár

1882.

Jászkarajenő kis lélekszámú település. 1882-ben alapított fiókgyógyszertárat, 1885-ig az abonyi "Remény" gyógyszertár látta el. Önálló gyógyszertárként működésre jogot 1885-től kapott. Alapítójára adatot nem találtam, de 1922-től egészen az államosításig Zombory György, illetve később özvegye tulajdonát képezte. Időközben bérlőként Platzer Sándor nevével, 1947-ben felelős vezetőként Salacz Géza nevével találkoztam /127-148/.

Ö r k é n y

Órangyal gyógyszertár

1894. /személyjogu/

Örkény egyetlen gyógyszertárát 1894-ban alapították. Tulajdonosát 1922-től tudtam követni Bálint Jenő és özvegye személyében. Bérlőként Erényi István nevét, majd felelős vezetőként 1947-ben Székely Béla gyógyszerész nevét kell megemlíteni /127-148/.

K o c s é r

Szent István király gyógyszertár

1895. /személyjogu/

Kocsér Jászkarajenő szomszédságában lévő kis település.

Gyógyszertárat 1895-ben kapott, "Szent István király" néven. Tulajdonosa és vezetője is Botos Imre, majd 1934-től feltehetően fia, Botos Aladár volt. Állami tulajdonba is tőlük került a gyógyszertár /127/.

T ö r t e l

Magyar korona gyógyszertár

1902. /személyjogu/

Törtel Abony és Nagykőrös közti vonalon helyezkedik el. Gyógyszertárát 1902-ben állították fel "Magyar Korona" néven. Csemiczky Frigyes, Gouth Kázmér majd Lautner Lajos tulajdona volt /127-148/.

C e g l é d b e r c e l

Nepomuki Szent János gyógyszertár

1918. /személyjogu/

Ceglédbercel Nepomuki Szent János nevű gyógyszertárát 1918-ban alapították. Alapító a Latinovics család volt, és tulajdonosi jogukat örököseik révén egészen 1950-ig fenntartották. Időnként ugyan kezelőnek gondjaira bízta a gyógyszertárat. Államosítás előtt a tulajdonos özv. Latinovics Gézáné, kezelő pedig Latinovics Üdön volt /127-148/.

2.3. Duna-menti terület gyógyszerterárai

2.3.1. Városi települések gyógyszerterárai

K a l o c s a

Kalocsa rangját az érsekséggel I. István király alapozta meg. Már 1009-ből származó oklevél is városnak, civitás-nak minősítette. A város rangja a középkorban volt a legnagyobb, amikor az érsekség miatt országvezetői méltósággal bírt. A történelem viharai mind érintették a várost, 1690-ben szinte alig lakták. A szatmári béke után gróf Csáky Imre kalocsei érsek, aki egyben a város földesura is volt, hozzálátott a város újra élesztéséhez. Felépítette az érseki palotát, uradalmi épületeket, vendégfogadót stb. Az érseki udvarnál már jóhírű orvos és gyógyszerész működött. A város lakóinak száma a török hódoltság után ugyan felduzzadt, de a város a XVIII-XIX. században már nem érte el a középkorban kivívott jelentőségét. Lakossága egyre többet időzött, majd véglegesen kiköltözött a nyári szállásokra, azokat apró falvakká dúsítva elszakadt a várostól /149/.

Az első orvosra utaló feljegyzés 1332-ben János kanonok és physicusról szól, akkor Magyarországon pap-orvosok gyógyítottak. Az érsek gróf Csáky Imre háziorvosa Hemann András volt, aki 1717-ben a hallei egyetemen szerzett orvosi oklevelet /150/. Hermann András a besz-

tercebányai gyógyszerésznek volt a fia és apja pályájára készült, csak oktatója, a híres gyógyszerészorvos Moller Károly rábeszélte az orvostudományok el-sajátítására. Csáky érsek 1720-as években fogadta fel Hermann Andrást házi orvosának, majd az orvos alkalmazása maga után vont a gyógyszerészi tevékenység szük-ségét is. Az érseki gyógyszerertár létesítésére az 1750-es évek első felében kerülhetett sor. 1754-ből már van gyógyszerészről szóló feljegyzés.

Gyógyszerertár a magyar címernél

1750 - 1754 /érseki uradalmi gyógyszerertár/

Kalocsa város területén felállított első gyógyszerertár alapítási idejének kutatásaim alapján az 1750-54. közötti időt tekintem. Ellentétben az évkönyvekben szereplő 1792-es évvel, ami valószínűleg azért került be az irodalomba, mert az akkor már szerzetes rendi gyógyszerertár, már a város lakosságának is szolgáltatót gyógyszerert.

Az 1750-54-es alapítási idő bizonyítására az alábbiakat hozom fel: Dr. Murányi munkájából /151/ és a város anyakönyvi adataiból kitűnik, hogy:

- már 1754. szeptemberéből van feljegyzés Pechtl Mátyas gyógyszerészről, aki akkor hunyt el és feltehetően az érseki uradalmi gyógyszerertár kezelője lehetett.
- 1756-ból Hoffmann Domokos neve szerepel.

- 1765-ből az érseki uradalom számlái között van egy 150 forintos tétel, mint gyógyszer-tár fenntartási kiadás.
- 1769-ből Gregori János nevű patikusról több feljegyzés található. A rendkívüli ügyintézés miatt érdemes ezt külön megemlíteni.

Az 1727-es helytartótanácsi rendelet szerint:
"...Őfelsége kegyelmesen méltóztatott meghagyni ennek a királyi helytartó tanácsnak, hogy mindazon a helyeken, ahol már előbb is voltak gyógyszertárak, meg kell tartani a gyógyszereszek vizsgáját a szokásos eskü kiveendő tőlük és a gyógyszertár vizsgálata is megtartandó".

Ezt az utasítás Gregori János igen sérelmesnek találta, hiszen ő "már hosszú évek óta üzi a patikusok nemes mesterségét s amellet...a betegek kezelését is ellátta Kalocsa nemes városában" /152/.

Az egyedül álló érseki pártfogás nem maradt el, gróf Batthyán József kalocsai és bácsai érsek a "Hirneves Orvosi Fakultás" Ingen tisztelt Uraihoz! levéllel fordult, Gregori számára az alábbiakat kérve:

"...fölmentés adassék neki a szükséges kollégiumok látogatása alól, másrészt...tiszteletreméltó doktori grádusba való promoveáltatását, amennyire lehetséges, minnél előbb keresztül vinni sziveskedjék..." /153/.

- 1780-as években Agnelli István gyógyszerész nevével találkozunk.
- 1790-ben már a piarista Langart György nevével találkozhatunk.

A leirtakat végiggondolva az érseki uradalmi gyógyszerertár 1790-től már szerzetes rendi gyógyszerertár lett, amely 1792-től már a város lakosságát is ellátta gyógyszerrel. A piaristák 1798-ban adásvétel útján eladták a gyógyszerertárat, 4.300 forintért, Schukovits /írják Szukovicznak is/ Istvánnak. Ekkor vált nyilvános, polgári gyógyszerertárrá.

1862-ben Sinkovits Ferenc /Linkovits, Dinkovits néven is szerepel/ az új tulajdonos, aki bérlőket alkalmaz. A gyógyszerertár nevét az 1885-ös Gyógyszerészek Zsebnaptára már Magyar korona néven jegyezte fel és tulajdonosként Bakos Jenőt említi. Majd később bérlők kezelik, mint a Közgazdasági Bank tulajdonát.

A Magyar korona reáljogu gyógyszerertár haszonbérletét 1908-ban Lovassy Üdön gyógyszerész vette meg. /Lovassy később a bajai Üdvöztető gyógyszerertárat vezette, híres volt karikaturái miatt/ 1929-től a kalocsai patikát testvéreire, Lovassy Dezsőre bízta, aki 1949-ig volt a gyógyszerertár vezetője és részben tulajdonosa. 1950-ben államosítás után összevonták a másik kalocsai gyógyszerertárral /154/.

Órangyal gyógyszer-tár

1896. /személyjogu/

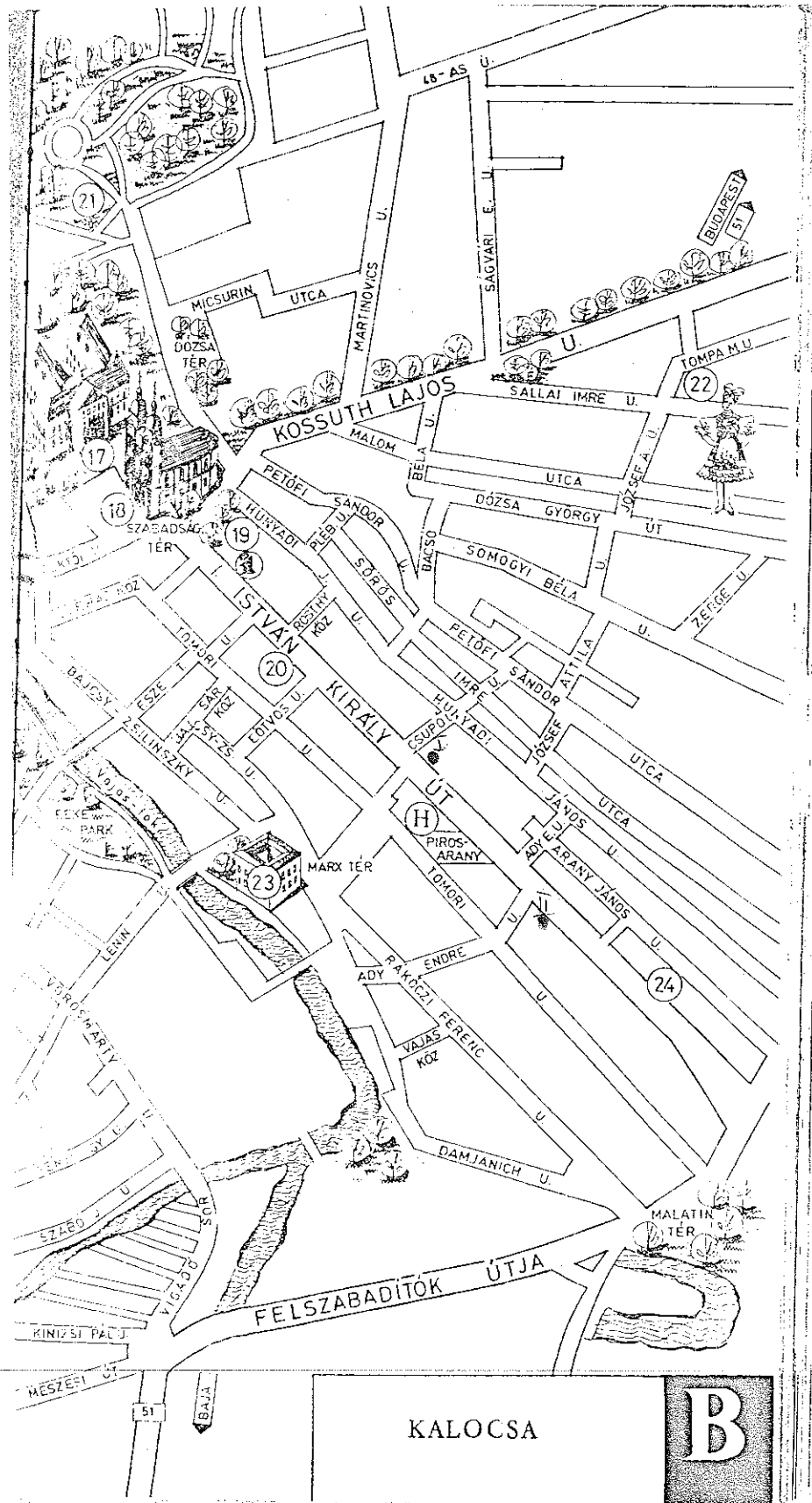
Kalocsa második "Órangyal" néven szereplő gyógyszer-tárának felállítására a jogot dr. Jovitza Sándor ok-leveles gyógyszerész kapta 1896-ban /155/. Az Évkönyvekben szereplő tévesen jelzett alapítási évek 1894, 1895 abból adódhattak, hogy a hatósági ügyintézés a vármegye 1893. július 13-án 891. sz. határozattal kezdte meg és valószínű, hogy 1896-ig több levélváltás volt és ezek egyikének dátumát vették alapítási évnak.

Jovitza után, rövid ideig Doby Jenő volt a patika tulajdonosa, majd 1905-től egészen az államosításig Ligeti Ernő.

1950-ben 12/44-es számmal vették nyilvántartásba.

Kalocsa gyógyszer-tárainak városon belüli elhelyezkedését mutatja a 9. sz. térkép.

Kalocsa győgyezertárainak városon belüli elhelyezkedése

92. térkép.

K i s k ő r ő s

1700-as évektől tót családokkal betelepített, mezővárosi rangú magyar alföldi település. 1950-ig két gyógyszerertára volt, aminek elhelyezkedését a 10. sz. várostérképen jelöltem.

Megváltó gyógyszerertár

1838. /személyjogu/

A "Megváltó", illetve Öreg patika" néven is emlegetett gyógyszerertár alapítási idejére a Gyógyszerészek Zsebnaptára eltérő évezámokat ad meg.

1920-as zsebnaptár 1833-ra

1922-es zsebnaptár 1883-ra

1925-ös zsebnaptár 1838-ra írja az alapítás idejét /156/.

Kutatásaim alapján az 1838-as alapítási időt fogadom el. Ennek bizonyításául:

- az 1862-es Gyógyszerészek Évkönyvében találtam az első utalást a "Megváltó" gyógyszerertára, ahol a gyógyszerertár tulajdonosa Pokuk József, kezelője pedig Gubás Károly gyógyszerész. Ha az 1862-es Évkönyv már jelöli a gyógyszerertarat, akkor annak az alapítási ideje nem lehetett 1883.
- 1833. lehetett a kérelmezés megindítása, a kérelmezés és a gyógyszerertár felállítása közt eltelt 5 év.

- interju módszerrel szerzett visszaemlékezések az 1838-as alapítást bizonyították.

A századfordulón Matolcsi László Ferenc a tulajdonos, aki "Isteni Gondviselés"-re változtatta a patika nevét.

Többesőri tulajdonos-váltás figyelhető meg a gyógyszerész életében:

1921-27 közt tulajdonos Thurzó Béla, halála után

1927-34-ig hasznélvező tulajdonos özv. Thurzó

Béla, kezelő

1928-ig Vékony István gyógyszerész,

1928-35-ig Lázár Dező gyógyszerész

1935-46-ig Dolesch Gyula a tulajdonos, aki a II.

világháború vége felé elhagyta az országot,

1947-től a patika hatósági kezelője Jakab Lászlóné,

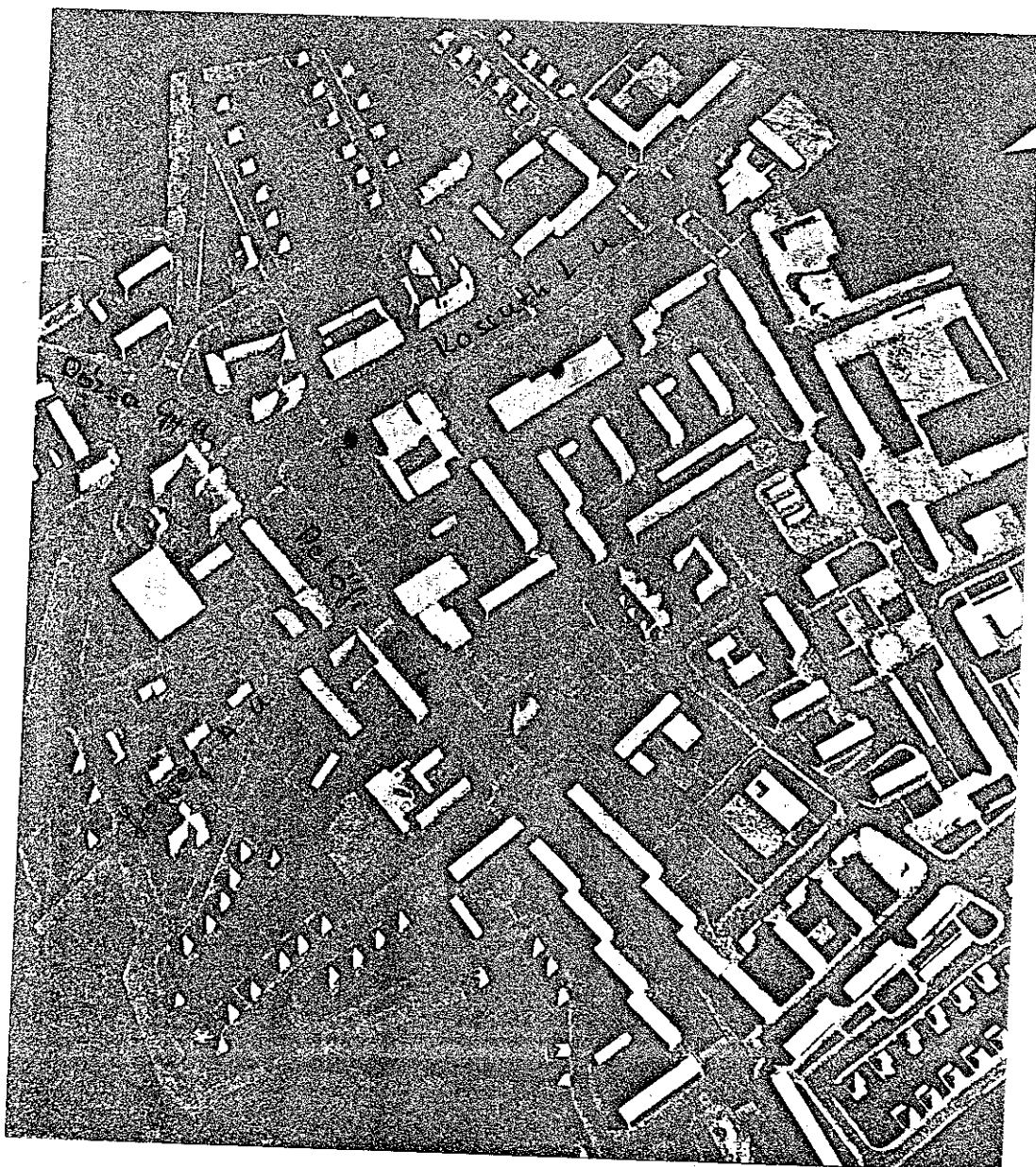
született: Schurin Márta gyógyszerész, ál-

lamosításra is az ő vezetése alatt kerül.

Később megszüntették ezt a gyógyszerészetet.

Kiskőrös város térképe gyógyszertárainak

jelölésével

10. sz. térkép

Petőfi gyógyszerertár

1914. /személyjogu/

Kiskőrös második patikáját 1914-ben Kerekes László gyógyszerész alapította.

1922-től Szenes József gyógyszerész kezelésére bizza gyógyszerertárát, aki 1925-ben is továbbviszi a patikát, amikor a hasznélvező özv. Kerekes Lászlóné lett. 1927-1935. között Szécs Gyula az új tulajdonos, akit egészen az államosításig Finy Jenő és örökösei váltanak fel. Finy Jenő 1941-től Urögdy József bérlőnek adja ki gyógyszerertárát. 1948-tól a patika hasznélvezője Finy Megna, felelős vezetője Glósz Endréné, született: Huzár Gabriella. 1950. után ez a gyógyszerertár maradt fenn és 12/51-es számot kapta. Jelenleg is egyedül biztosítja Kiskőrös megnövekedett lakosságának gyógyszerellátását.

2.3.2. Duna-menti terület községi településeinek

gyógyszerertárai

D u n a v e c s e

Megváltó gyógyszerertár

1834. /személyjogu/

Dunavecse XIV. századi településének gyógyszerertárát 1834-ben Klimkó Antal alapította. Az államosításig

három tulajdonos váltotta egymást. Beszédes Gyula /elismert gyógynövény termeszto/, majd Borsányi István és végül Bakos Ferenc és örökösei. Az államosítás idején a patika felelős vezetője Zádor István gyógyszerész volt.

D u n a p a t a i

Megváltó gyógyszerter

1858. /személyjogu/

A "Megváltó" gyógyszerterat 1858-ban Lukácey József gyógyszerész alapította. Halála után felesége Szabó Lászlót, majd Modora Pált, később annak fiát bízta meg a gyógyszerter vezetésével. 1933-ban Kelecsényi Ferenc gyógyszerész megvette a gyógyszerterat és laboratóriumában Dr. Katona Ágoeton gyógyszerész által Dermaforin néven védjegyzett sebhintőpor gyártását is végezte. A készítmény gyártását az államosításig itt végezték. 1950. után először a Kőbányai Gyógyszerárugyár, majd az EGYT vette át annak előállítását. 1950-ben a gyógyszerterat 12/28-as számon vették nyilvántartásba.

S o l t

Szentháromeó gyógyszerter

1967. /személyjogu/

Solt már a tatárjárás idejében létező település. Egy

ideig a kalocsei érsekség kizárólagos birtoka volt, majd a középkor utolsó névfél századában királyi adományozás során számos köznemes is kapott itt birtokot. Török hódoltság után fejlődése az 1700-as években kezdődött.

Gyógyszertárát 1867-ben alapította Márky István gyógyszerész /157/. Tőle Értékes Lajos vásárolta meg az 1800-as évek végén és új helyre költöztette át. Értékes után 1938-tól Léway József birtokába került, akinek halála után özvegye, Gesztes Lajosnének adta bérbe. Gesztes Lajosné 1950-től továbbra is vezetője maradt a 12/78-as patikának.

H a j ó s

Segítő Mária gyógyszerész

1872. /személyjogi/

Hajós nevét a birtok-tulajdonos Hajósy családról kapta. A törökök pusztítása után 1720-tól Csáky Imre kalocsei éresek sváb családokkal telepítette be a községet. Hosszu ideig a kalocsei éreki nyaraló és vallási kegyhely volt.

A község gyógyszerét 1872-ben Gramszetr Zoltán alapította, "Segítő Mária" néven. 1876-ban Csete Lajos vette meg, majd 1882-től 1943-ig a Martinovits család gyógyszerész tagjaié a patika. 1948-ig Jolán-

kai Judith tulajdonába került, aki felelős vezetőként, majd bérlőként is Elsner Lászlóné gyógyszerészt alkalmazza.

S o l t v a d k e r t

Kiskörösi "Mégváltó" gyógyszerertár fiókgyógyszertára

1886.

Soltvadkert régi nevén Vadkert. Az 1720-as évektől lendületes fejlődést mutató település.

Az első patikája 1886-ban, mint a kiskörösi gyógyszerertár fiókja kezdte el működését. Kezelője Szabó László később bérbe is vette. 1888-ban Ozorowszky Béla tulajdonába került, aki a most már önálló gyógyszerertárát "Mégváltó" néven szerepeltette.

Magyar korona gyógyszerertár

1935. /ezenélyjogu/

A község második gyógyszerertárát 1935-ben Szekér Sándor létesítette "Magyar korona" néven.

Ez maradt fenn az államosítás után 12/79. jelzéssel.

S ü k ö e d

Angyal gyógyszerertár

1886. /ezenélyjogu/

Süköed XV. századi település, ami a török hódoltság

alatt teljesen elpusztult. A szatmári béke után elsősorban magyar és ezerb családok költöztek erre a területre és a visszaszivárgó egykor elmene- kült rác lakosság.

Gyógyszertárát "Angyal" néven Thold István alapította 1886-ban. 1893-ban Forkly Zeigmond vásárolta meg, 1940-1950-ig pedig Forkly Géza volt a tulajdonosa. Államosításkor 12/81. számmal jelölték.

K e c e l

Szentháromság gyógyszerertár

1890. /személyjogu/

Kecel több puztából községgé egyesült település. 1950-ig két gyógyszerertára volt. Az elsőt a helyi orvos házipatikájából fejlesztette ki Értékes Lajos gyógyszerész, amikor azt megvéve Soltról Kecelre települt át. Nyilvános forgalmu személyjogu gyógyszerertárát 1890-ben alapította "Szentháromság" néven Értékes Lajos gyógyszerész. Az 1935-ös és az 1944-es évkönyvek szerint Jusztt Oszkár, majd az 1947-es Gyógyszerészek Naptára szerint Jusztt Alajos és Edit a tulajdonosok. A testvérpár tulajdonjoga idején Györy Pál a patika felelős vezetője. /Az 1945-46-as évkönyv Jáky Alajost és Edittet ír, valószínű a Jusztt név elírásáról van szó./

Államosítás után ezt a patikát megezüntették.

Szent Rókus gyógyszerár

1930. /személyjogu/

A "Szent Rókus" patikát 1930-ban Rádóczy Gyula alapította. Majd 1943-ban, mikor Kiekunhalasra költözött, gyógyszerárát bérbe adta Csapi Lajosnak. Allamosításakor ez a gyógyszerár maradt fenn és vezetője Csapi Lajosné gyógyszerész lett. 1950-tól a 12/47. jelölést kapta.

F a j s z

Magyar korona gyógyszerár

1892. /személyjogu/

Fajaz már 1212-ben községként szerepel II. Ince pápa levelében. Sokáig Fejér megye solti járásához tartozott, később a kalocsai érsekség birtoka. A török uralom alatt sem pusztult el.

Gyógyszerárát 1892-ben Kovách Mihály alapította "Magyar Korona" néven. Ez a patika látta el a bátyai fiókgyógyszerárát és a dusnoki orvos kézipatikáját is.

A helybeliek visszaemlékezése szerint az 1910-es években Gyetvay Pál volt a gyógyszerész, aki 1918. körül költözött el Fejzről három gyermekével. Fajzei származásu felesége fiatalon meghalt.

Az 1935-ös évkönyvben már Kolos György szerepel tulajdonosként. 1947-ben a tulajdonjog özv. Kolos Györgyné-é,

a felelős vezető pedig Szepessy Lászlóné.

Az államosítás idején Ferenczy Pál volt a gyógyszer-tár vezetője. A jelenleg is működő gyógyszertárat 12/30. számmal jelölik.

U z ó d

Megváltó gyógyszertár

1896. /személyjogu/

Uzódra a Duna vonalában lévő település sora jellemző. A török idő alatt ugyan nem pueztult el, de fejlődése a szatmári békekötés utáni évekre esik. A kalocsai éreskeég legnagyobb birtoka volt.

Patikájának alapítása a szomszédos Foktó községgel szorosán összefügg.

Kovács Lajos gyógyszerész 1893-ban Foktóra kért patikajogot, amit meg is kapott, de közben át kívánt települni Uzódra, ezért külön belügyminiszteri engedéllyel kérte a patikajog uzodi felhasználását. Ennek elnyerése után 1896-ban "Megváltó" néven meg is nyitotta az uzodi patikát. Majd egy év múlva kért és kapott is jogot arra, hogy Foktón nyithasson fiókgyógyszertárat az uzodi patika terhére. Az engedélyt azonban egy éven belül nem hasznosította, így az érvényét veszítette, később ő már Foktón nem is létesített gyógyszertárat /158/.

1935-ös Évkönyv szerint már Háhn Dezső az uszodi patika tulajdonosa. Egy a gyűjteményben lévő, 1942-ben készült hiteles másolatu rendeletből arra lehet következtetni, hogy Háhn Dezső az uszodi patikát Prégarday Elemér okleveles gyógyszerészmeestertől vette személyes üzleti jog átruházásával 1911. március 20-án, tehát már nem az alapítótól. Később is több tulajdonos-váltással működött a gyógyszerertár. 1950-ben Kovács Kálmán bérelte, tőle került állami tulajdonba 12/91. megjelöléssel.

T a s s e

Isteni gondviselés gyógyszerertár

Tassé önálló gyógyszerertárát 1893-ban Kamenezski István alapította "Isteni gondviselés" néven. Ezt megelőzően a község lakóinak gyógyszer ellátására a dömeödi patika fiókgyógyszerertára szolgált Csathó Gyula kezelésében.

Az "Isteni gondviselés" nevű gyógyszerertárt 1934-ben Bleier Rezső vette meg és tőle került 1944-ben állami kezelésbe. 1950-ig hatósági kezelőként váltotta egymást: Gál Gyula, Farkas József és Gróf Gábor /159/.

H a r t a

Isteni gondviselés gyógyszerertár

1894. /személyjogu/

Hartáról 1289-ből van feljegyzés, a község élete csak

a XVIII. század elején a betelepített német telepe-
sekkel kezdett úgy alakulni, hogy később gyógyszer-
tár felállítása is felvetődött. A községet török meg-
szállás valósággal elsöpörte a föld színéről.

Gyógyszertárat 1894-ben Halmi /Helfer/ Pál alapítot-
ta "Isteni gondviselés" néven. A hartai patika egé-
ezen az államosításig a Halmi család tulajdona volt.
A hét gyermek közül kettő lett gyógyszerész, Dr. Halmi
Pál, aki a Pázmány Péter Tudományegyetem Egyetemi
Gyógyszertárában adjunktusként dolgozott és 1936-ban
jelentette meg az első magyar nyelvű, gyógyszerkülön-
legességeket ismertető könyvét "Halmi Codex" címen.
A másik gyógyszerész-utód Halmi Sára /vitéz Imreh Gé-
záné/ a kecekeméti gyógyszerészeti gyűjteményben meg-
maradt hartai patika cégjelzéees dobozain is ez a név
szerepel.

Halmi Sára 1936-ban vette át édesapjától a gyógyszer-
tárat és 1950-ig vezette. Ekkor a gyógyszertár 12/35.
megjelöléssel állami tulajdonba került.

F o k t ő

Isteni gondviselés gyógyszertár

1901. /ezemélyjogu/

A XV. századi település patika alapításának kérdése
évekig összefüggött a szomszédos Uszod község gyógy-

szertárával, amiről az uszodi patika létesítésénél irtem.

1901-ben oldódott meg a község gyógyszerészertár problémája, amikor Scharp Henrik megkapta a jogot egy önálló patika létesítésére. Az "Isteni gondviselés" néven szereplő gyógyszerészertárat annak ellenére, hogy Scharp is gyógyszerész volt évekig bérbe adta, majd 1919-ben Scharp Henrik halála után a vármegye alispánja pályázatot íratott ki a foktői patikajog elnyerésére, melyre 15 pályázó jelentkezett.

A vármegye közigazgatási bizottságának javaslatát azonban a népjóléti és munkaügyi miniszter két ízben is elutasította. Majd 1925-ben Nagy István okleveles gyógyszerészmester elfogadását jóváhagyta /160/. 1926-ban Scharp Imrétől mint örököstől 18 millió koronáért Nagy István megvette a patika berendezését és felszerelését /161/.

Ezen összegben nem szerepelt a gyógyszerkészlet, ami az akkori bérlő Bodnár Antal gyógyszerész tulajdonát képezte. Arra külön vételérát állapítottak meg kb. 10 millió korona értékben /162/.

Nagy István 1926-tól 1950-ig egymaga segéd nélkül dolgozott. Egy 1933-as keltezésű főjegyzői levél szerint:

"...megengedem, hogy munkatára nélkül működő gyógyszerészertárat vasárnap délután folyó évi ju-

nius hó 1-től folyó évi november hó 30-ig zárva tarthassa.

Kötelezem az engedélyest, hogy a helyhatósági orvoest a rögtöni orvoei segélyhez szükséges kötszerekkel és gyógyszerekkel lássa el, megjegyzem, hogy esetlegesen járvány kitörése esetén engedélyem, további rendelet nélkül hatályát veszti" /163/.

A p o s t a g

Kossuth Lajos gyógyszerertár

1906. /személyjogu/

A történelmi és természeti csapásokat átvészelt közeég a XIX. század végén indult fejlődésnek. 1906-ban Hetényi Dániel gyógyszerész kapott patika alapítási jogot. "Kossuth Lajos"-ról elnevezett gyógyszerertárát 1935-ben bérbe adta Faragó Máriának, majd Hetényi halála után Hetényi Klára gyógyszerész-hallgató kapott miniszteri engedéllyel haszonbérleti jogot a gyógyszerertárra. 1948. májusától Varga Gyula bérelte és az 1949. májusában történt államosítás után is vezette az apostagi gyógyszerertárat. A későbbiekben jó munkájának elismeréseként a Gyógyszerertári Központ főgyógyszerészeként eredményesen tevékenykedett Bács-Kiskun megyében.

Szalkszentmárton

Remény gyógyszerertár

1916. /személyjogu/

Szalkszentmárton régi település, már az 1300-as évek elejéről is maradt fenn róla feljegyzés.

A "Remény" nevű gyógyszerertárat 1916-ban létesítette Galambos Kálmán, aki 1926-ban eladta Bévárdy Gyulának. Bévárdy 1944-ig vezette a gyógyszerertárat.

1944-től Dr. Benkovits Károlyné mint /hk/ hatósági kezelő működtette.

Bátva

Magyar korona gyógyszerertár

1914. /fiókgyógyszerertár/

A település a szekezárdi apátság, majd a kalocsai érsekség uradalma volt.

1914-ig a szükséges gyógyszereket Kalocsáról szerezte be a község lakossága. Ezután a fajezi gyógyszerertárnak volt ott fiókja, amit Gyetvai Andor kezelt.

Önálló gyógyszerertár felállítására 1924-ben került sor, amikor Sári Alfréd a patika-alapítási jogot megkapta. Az önálló patika "Szent László" nevet viselte. A patika többször cserélt gazdát, 1929-ben Szász Sándor megvette először és új helyre költöztette, majd eladta Bayer Istvánnak, akitől viszont ismét megvá-

vásárolta 1936-ban. 1943-ban Szász Sándort internáltak és Kovács Ernő vette át a gazdátlanul maradt patikát. 1945. végén a sok megpróbáltatáson keresztül ment Szász Sándor hazatért és 1950-ig az ő vezetésével működött a "Szent László" nevű gyógyszer-tár.

C s e n g ő d

Páduai Szent Antal gyógyszer-tár

1926. /személyjogu/

Csengőd a század elejétől fejlődött önálló községgé. 1926-ban "Páduai Szent Antal" néven alapított gyógyszer-tárat Szabady Viktor gyógyszerész. 1940-ben Stettner János vásárolta meg, aki 1949-ben meghalt. 1950-ig Temesváry György kezelésében működött a csengődi gyógyszer-tár.

S z a k m á r

Madonna gyógyszer-tár

1927. /személyjogu/

Szakmár 1897-ben lett önálló község. Előtte a kaloccai érseki birtok külterleke volt. 1927-ben Jakab Géza alapította a "Madonna" elnevezésű gyógyszer-tárat, amit Szakmár községen belül három-

szor, utoljára 1940-ben helyezett át, a megfelelőbb körülmények kialakítását keresve.

M i s k e

Szentháromság gyógyszerészertár

1933. /személyjogi/

Miske Duna-menti község. Régen Fajér megye solti járásához tartozott.

Gyógyszertárát 1933-ban Dr. Abay Nemes Gyula alapította "Szentháromság" néven. Neve és tulajdonosa is megváltozott 1938-ban. Lőrincz János "Szent Szilveszter"-nek nevezte el gyógyszerészertárát. Az 1944-es, 1947-es és az 1945-48-as Évkönyvek a miskei "Szent Szilveszter" patika tulajdonosának Gábris Imre gyógyszerész részét jelölik, államosításra is Tőle kerül a gyógyszerészertár.

3./ Gyógyszertárak szakmai működésének vizsgálati

adatai

Adatgyűjtés során figyelemmel kísértem a gyógyszerészertárak tárgyi feltételeinek és személyi ellátottságának alakulását, kutattam olyan feljegyzések után, amelyek a gyógyszerészertárak szakmai munkájáról és azok ellenőrzéséről adnak tájékoztatást. Sajnálattal kellett megállapítanom, hogy a vizsgált területen nagyon hiányosan maradtak fenn ezek az adatok.

3.1. Gyógyszertár-ellenőrzések alakulása

A tisztifőorvosi hálózat 1752-1927. között önállóan látta el a gyógyszertárak ellenőrzését. A vizsgált területen az 1860-as évektől találtam utalást a területi tisztifőorvos személyére /164/. Az 1860-as években Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének két tisztifőorvosa volt. Az általam vizsgált déli résznek Dr. Kada Elek, az északi résznek Dr. Pisztory Ferenc. A későbbiekben az irodalom szerint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének egy tisztifőorvosa volt, pl: 1947-ben Dr. Kubinyi László személyében /165/.

1941-től a tisztifőorvosokon kívül az Országos Közegészségügyi Intézet gyógyszerész felügyelői is ellenőrizték a gyógyszertárakat /166/.

A tisztifőorvosi ellenőrzések időpontjára és gyakoriságára a Nagykőrösi Levéltárban találtam adatokat. 1938. évi nyilvántartásból:

"Remény" Gyógyszertár Nagykőrös, ellenőrzésének időpontjai:

1933. IV. 15, 21.

1934. I. 13, VI. 18.

1935. I. 10, X. 20.

1936. I. 7, VIII. 12.

"Kigyó" Gyógyszertár Nagykőrös, ellenőrzésének időpontjai:

1933. IV. 10, X. 24.

1934. I. 21, VI. 28. stb. /167/.

A többi nagykőrösi patikánál is évi két ellenőrzési dátum szerepel és egy piros tintával bejegyzett, ami mindegyik gyógyszertárnál csak két vagy három évenként található ellenőrzést jelent. Ez valószínűleg egy mindenre kiterjedő nagyobb ellenőrzést takar. Egyszerű aláhúzással is találtam megkülönböztető jelzést, mint pl.: az előbbi "Remény" gyógyszertár esetében az 1933. IV. 21-i ellenőrzés.

Az 1939, 1940. és 1941-es nyilvántartások /168, 169, 170/ szerint az ellenőrzések továbbra is évente kétszer történtek fél-fél éves eloszlásban. Kivétel volt a nagykőrösi "Magyar korona" gyógyszertár, ahol 1941-ben csak egy ellenőrzést jegyeztek be.

A Pest megyei Levéltárban és a Nagykőrösi Levéltárban talált jegyzőkönyvek és feljegyzési adatokból kitűnik, hogy az ellenőrzés a következő szempontokra irányult:

- gyógyszertár tárgyi feltételeire,
- személyi ellátottságára,
- gyógyszerkészlet minőségi és mennyiségi állapotára,

- súlymértékek pontoságára,
- a gyógyszerárszabályok helyességére és azok betartására.

3.1.1. A vizsgált gyógyszerterek tárgyi feltételeit

jellemző adatok

A gyógyszerterek tárgyi feltételeinek alapkövetelmény szintjét az 1876. évi XIV. t.c. állami felügyelet alá helyezte. Ami azt jelentette, hogy az előírt feltételek a gyógyszerter megnyitásához és működtetéséhez elengedhetetlenül szükségesek voltak. A gyógyszertereknek rendelkeznie kellett officinával, laboratóriummal, anyagraktárral és gyógyszeres pincével. A vizsgált terület gyógyszerterei az előírt helyiségekkel általában rendelkeztek, legfeljebb területbeli nagyságot és a helyiségek minőségét illetően voltak különbségek.

Officina, laboratórium, anyagraktár, gyógyszeres pince és padlás mindegyiknél megtalálható volt.

"A padlás világos, tiszta az ott lévő fűvek, gyökerek, virágok a legnagyobb rendben " /171/.

"A padlás világos az ott lévő fűvek, gyökerek, virágok...a legnagyobb rendben, a mérgek elkülönítve tartatnak" /172/.

"A padlás világos és tiszta az ott lévő fűvek s.a.t. elégségesek és jó rendben tartatnak" /173/.

"A pince ezéraz, az ott eltétetni szokott sze-
rek...szörpök, olajok...nagy mennyiségben és
jó minőségben" /172/.

Az előbbiekben említett területi kisebbségre utal
az 1860-ból származó jegyzőkönyv:

"Pince csekély terjedelmű" ezt az izeáki "Mag-
váltó" Gyógyszertárról írta Kada Endre Peet me-
gyei tisztifőorvos.

Érdekes megjegyezni, hogy a jegyzőkönyvek a helyisé-
gek közül nem foglalkoznak az officina tisztaságával,
ez valószínű abból adódott, hogy a patika hítele és
jó híre mullott többek közt azon is, hogy milyen kép
fogadja a betérő beteget, tehát a tulajdonos érdekelt-
sége egyértelmű garancia volt az officina rendjére és
tisztaságára.

A gyógyszertárak berendezésére és felszereltségére
az alapkövetelményen felül erősen rányomta bélyegét
az, hogy létesítésekor és fenntartása alatt is a tu-
lajdonosa milyen anyagi áldozatot tudott vagy akart
vállalni.

A mult örökségének helyi példáit mutatja be a 4. sz.
táblázat a vizegált területéről a muzeumi tulajdon-
ban, illetve védettség alá került patika-butorok fel-
tüntetésével /174/.

Vizsgált gyógyszerertárból fennmaradt muzeális értékű butorok

Eredeti helye, ideje	Stilusa	Jelenlegi helye
Muzeumi tulajdonban lévő berendezések		
Szenháromság patika Kecskemét, XVIII.sz.	parasztbarok	Kecskemét Szakgyűjtemény
Isteni gondviselés Kiskőrös, 1840.körűli	eklektikus- neoreneszánez	Kecskemét Szakgyűjtemény
Megváltó patika Kecskemét, XX.sz. eleje	szecesszió	Kecskemét, Szakgyűjtemény és Neménádudvar 12/40. gyógyszerertár
Isteni gondviselés Kecskemét, 1887.	eklektikus- neoreneszánez	Kecskemét Szakgyűjtemény
Museum által védett berendezés		
Szentlélek patika Kecskemét, 1847.	eklektikus- neogotikus- szecessziós elemekkel	Kecskemét Szakgyűjtemény
Szentlélek patika Bácsalmás, 1830- as évek	biedermeier3	Tataháza, 12/21. gyógyszerertár
Isteni gondviselés Szabadszállás	biedermeier	Gyűjteményi raktár
Mátyás király patika Kecskemét, 1880-as évek	eklektikus- neoreneszánez	Kecskemét, 12/10- es gyógyszerertár
Szenháromság patika Kiskunfélegyháza, XIX. sz. vége	eklektikus- neoklasszi- cista	Borota, 12/16-os gyógyszerertár
Megváltó patika Abony, 1930.	modern funk- cionalista	Abony, "Megváltó" Gyógyszerertár

Az abonyi Megváltó patika-berendezést Csomiczky Tihamér 1904-1960/ gyógyszerész, grafikus és festő tervezte, ezért került védettség alá.

A felsorolt iparművészeti értékű patika berendezések a vizsgált terület butorainak szép és fennmaradt példái.

A gyógyszertárak tárgyi feltételei közé a helyiségek, a butorzat, az anyagkészlet mellett a gyógyszertár eszközi felszereltsége is tartozott. Ezek ugyancsak műemlék jellegű darabjait őrzi a kecskeméti Gyógyszerésztörténeti Szakgyűjtemény.

A gyógyszertár ellenőrzések fontos szempontja volt a személyi ellátottság vizsgálata.

3.1.2. Gyógyszertárak személyi ellátottsága

A vizsgált területen dolgozó, patika jogot nyert gyógyszerészek a megye első gyógyszerészetétől, Falt Antaltól kezdve mindvégig az országosan mindenkor előírt szakképzettséggel rendelkeztek. Falt Antal a gyógyszerészi mesterséget a brünni jezsuita rend gyógyszertárában tanulta.

Katona József naplójából már másféle képzésről értesülünk:

"Ekkor létesült az egyetemi évek előkészítőjéül a gyakornoki tanfolyam, a mi voltunk az első kurzus hallgatói. Az ország minden részéből felsereglett mintegy 60-an gyakornok több-kevesebb készültséggel...

1888. júniusában írt levelében édes Atyám is buzdít, ezernél is inkább ha az új rendszer szerint feljuthatnék mindjárt az egyetemre, de ez akkor csak olyan kíváncsi

reménynek látszott...Szeptember elején meg volt a vizsgáim, ami kitűnően sikerült s nyomban be is iratkoztam az egyetemre, amit édes Atyám is nagy megelégedéssel vett tudomásul" /175/.

Példát a Katona családnál folytatva, Katona Margit 1923-ban szerzett diplomát a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. A gyógyszerészeti vizsgálati jegyzőkönyvek első adata mindig a vizsgált patika vezetőjének okleveléről szerzett bizonyosságot takarta. A hálózat kialakulásának tárgyalásakor a gyógyszerészeti vezetőkről a tulajdonosi karról és érdemeikről szóltam.

A vizsgált gyógyszerészek 80-90 %-ban a tulajdonos maga dolgozott laboráns segítségével. Mindössze a városi nagy patikák pl.: a kecskeméti Hajagos-féle, a Katona Zeigmond gyógyszerészeti dolgozott rendszeresen segéddel, a "Szent Erzsébet" és a "Rákóczi" gyógyszerészek tartulajdonos gyógyszerészekkel vagy maga a tulajdonos gyógyszerész házaspár látta el a gyógyszerészeti teendőket.

A vármegye területén segédet alkalmazott még pl.: a ceglédi, nagykőrösi, kiskunfélegyházi, kiskunhalasi, kiskőrösi, izeáki és még egy-két nagyobb forgalmat ellátó községi gyógyszerész.

Katona József naplójában a segédekről így emlékezik

meg:

"Atyám szigorúan meghagyta a segédnek, hogy engem foglalkoztassanak s tanítsanak. Ezek ezután úgy iparkodtak végrehajtani a rendelet első részét, hogy helyettük is minnél többet elvégezzek, tanítani pedig azért sem tanítottak, mert jórésze maga sem tudott... Azért mégis voltak segédek, akik nemcsak szeretettel, hanem szakismeretükből kifolyó tudással és mindenre kiterjedő figyelemmel foglalkoztak velem" /175/.

A gyógyszerertár tulajdonosa, vezetője gyógyszerészsegéd alkalmazását és az alkalmazottak személyi változását 8 napon belül köteles volt jelenteni az I. fokú közegészségügyi hatóság tisztiorvosának, aki havonta továbbította a jelentést a törvényhatósági tisztifőorvosnak.

A gyógyszerertárak legtöbbje reggel 5 órától este 10 óráig dolgozott hétköznap, vasárnap egyaránt. Ahol egy gyógyszerész vagy egy segéd volt, ott éjjel-nappal szolgálatot jelentett. Kecskemét város előljáróinak haladó gondolkodását mutatja az is, hogy míg országos szinten csak 1933. augusztusában a 227573/1933. sz. B.M. rendelet foglalkozott "Az egyedül magukban álló, alkalmazott nélkül működő falusi gyógyszerertár-tulajdonosok vasárnap délután zárvatartásával" /176/, addig Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét már példaként

említik, sőt Kecskeméten már 1908. július 1-től egymást váltva tartottak nyitva a gyógyszerterek vásárnap és ünnepnapokon /177/. /Lásd a korabeli hirdetésről készült fénymásolatot, 8. ez. ábra./

Gyakornokkal a terület kevés gyógyszerterénél találkoztam, ilyen volt pl.: a nagykőrösi "Kígyó Gyógyszertár", a ceglédi "Remény Gyógyszertár", kecskeméti "Mátyás király Gyógyszertár", a kecskeméti "Szent István Gyógyszertár" stb.

A vizegált gyógyszerterek legtöbbje egy gyógyszerész foglalkoztató, községi kis patikák voltak, ahol a patika forgalma sem igényelte a nagyobb személyzet kialakítását. Jellemző volt azonban a terület patikáinak gyakori bérbe adása vagy kezelőkkel, felelős vezetőkkel való működtetése.

3.2. Gyógyszertárak tevékenységére általánosan levonható értékelés

A vizegált terület gyógyszerteraira vonatkozó 13 tisztifőorvosi jegyzőkönyv /178-190/ nagyobb hiányosságokat nem jelzett, legfeljebb minőségbeli fokozatokat állapítottak meg.

Pl.: szakkönyvtárakra vonatkozóan:

- "Szükséges könyvekkel bővelkedik" /172/.
- "Könyvtára kielégítő" /171/.
- "Könyvtára a szükségesebb kézikönyvekből áll" /173/.

Gyógyszertár hitelére vonatkozó megállapítások:

Handtel Károly "Szentlélek" gyógyszertárának hite-
le igen jó, a Persay Sándor ceglédi patikájának
hitele a legjobb, Horánszky József gyógyszertárának
hitele jó.

Egységesen jó vizsgálati eredményt kaptak a gyógy-
szertárak a taxa árak betartását illetően. "Ársza-
bály pontosan megtartatik." A gyógyszertárak jöve-
delmét a taxákban feltüntetett anyagárrések, munka-
díjak és a szabadon készíthető szerek, kozmetikumok
stb. adták. A jövedelem szempontjából a gyógyszer-
tár hitelében a jó minőségű saját készítésű gyógy-
szeren kívül jelentős volt a taxa árak pontos betar-
tása is. Természetesen a gyógyszertár forgalmát nagy-
ban meghatározta, hogy hol tudta elhelyezni gyógy-
szertárát. Városokban a városközpontu, piac melletti,
orvos közelében eső módosabb negyedben lévő patikák-
nak volt jobb a helyzetük. Ez a tendencia még a fa-
lusi gyógyszertáraknál is fellelhető, azok is a piac,
a hivatali épületek, templomok és orvos-lakások köze-
lében kerültek felállításra.

A gyógyszerészek anyagi helyzetének növekedésével
együtt járt tekintély növekedésük is. Tanulmányaik,
tudásuk révén a gyógyszerészi pályától eltérő gazda-
sági és társadalmi tevékenységekben is maradandót al-

kottak /lásd: Handtel Károly, id. Katona Zeigmond és az izsáki Barthalos Kálmán mezőgazdaságot felvirágoztató szőlőtelepítését, Székely Sándor Hitelzővetkezeti Bank alapítását stb./. Tevékenységük révén a lakosság számára hasznos ismereteket nyújtottak, intézményeket alapítottak.

A tisztiorvosi jegyzőkönyvekben leírtakat és az egyéb jellegű kutatási adatokat összesítve kitűnik, hogy a vizsgált területen a gyógyszertárak szakmai állapota, berendezése, felezereltsége, gyógyszer-ellátó tevékenysége és a gyógyszerészek közéleti tevékenysége megfelelt az adott kor követelményeinek, a hatósági elvárásoknak.

1861. évi December hó 12-én megijeltam meg Csefid mezo
 városiban levi „a Cz. Lelkekhen” orvirost, gyogytataiat, mely
 nek tulajdonosa: Petrovici Sándor 40 éves, K. O. oklardiis
 nyerte Pesten 809-^{en} a jogot vette. —

gyakornok: Kayser László 23 éves Refr. 3 éves gyakornok.

Könyvstár kioldjts

Jegyzőkönyv e. kizitmagy könyv rendezem szerkesztés

Mérsék is erősben ható szerék külön dár alatt tartatnak.

Paddai vilájos, tisztas, an ott levi fűvek, gyökerek,
 virágok, is magok is legjobb szerben, a mérsékkel
 különben tartatnak. —

Purpur seáran an ott levi szerék, seájok, olajok, kenő-
 sők, legyóltá s. a. t. mind mejsisegre, mind
 gediz, minisegre nére elenyedök is jök. —

Angaz is gyogytataiban levi szerék, magy mejsisegben
 vannak; is vegy kizitmagy kemcsesekkel megvinyáltatvan,
 tartatnak kizit magy tartatnak. —

Tontok is kizit magy mirtokok iszarak is gyontarak.

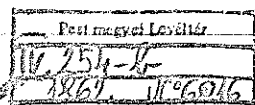
Ardrabaly gyontaran meztartatik. —

Legyeni erkeiok, vulanint srinte, a vegyeni mihegy,
 is an abban levi edizok legjobb karban vannak

A gyogytatai hiteke legjobb is gyogytatai erkeiok
 is srozalman egyen. —

(eztől elen December hó 12-én)

Mada Endreff
 Pest megye főorvosa.

1862. évi December hó 20-án virágjártam nagy Sr. Kis. Kötőke
mít városában levő "Sr. Kötőke" című gyűjtemény
melynek tulajdonosa. Handl Károly aff. é. d. t. oklevél
nyerő Pesten 1862. j. hó 20-án 555/3

Szék. Prinsas Antal aff. é. d. t. szabadult 553.
gyakornok. Ucsorpus Lajos aff. é. d. t. nagy iskolai, nagy
i. é. gy. gyakornok. -

Könyvtár: székelyes könyvekkel bővelkedik.
Joggyakornok is kérték a könyv rendezés végett. -

Művészet: is erősben ható székely kultúra, és alatta tartomány.

Paddal: világot az ott levő fűvek, gyökerek, virágok.
s. a. t. legjobb vendégek, a művészet elkövetésére tartat-
nak. -

Prinsas város az ott elhelyezkedő székely
s. a. t. lejáról vörök, drágák, olajok s. a. t. nagy
mennyiségben is jó minőségben. -

Arany is gyűjtemény az ebben levő székely nagy mennyiségben
vanak, kémszerekkel nagy részük megvirágítható,
hisz látnaknak lenni tapasztalattal: -

Művészetek igazán is fontosak.

Aranybány fontosan megfontolják.

Vegyészet értékek valamint vintek a vegyész mi-
kely, is az abban levő edények legjobb karban vannak

A gyűjtemények kitétele igen jó a gyűjtemények személynél
székely is sorjában leginkább áll. -

Kérem December hó 20-án 1862

Köszönettel
J. K. Kötőke

Pest megyei Levéltár
IV. 254-b
1862. 11. 6. 016

1862-² is János könyvⁱⁿ végülsem meg szoktam me.
Hová rosbán lesz, a megválaszolt emlékegygyűjtemény
melynek tulajdonosa: Hová rosbán József Hóvá, Kb.
oklevelét nyerte Pesten 1858. Jól nyerte 1859 3

Könyv a munkája. Allé kézi könyveköt áll.

Jegyzet is készítették könyv rendszerre szereszték.

Művek is erősben ható munkák költés és alass
barnak. —

Padlás vitája (birtok) az ott lévő fűvek s. a. t.
eljárások is jó rendszerre barnak.

Párna eszköz tegezelmi

Angaz is gyűjtemény az ott lévő munkák eljövö
megjövöben vannak, nagyobb részben vegyesül
megválaszolták jóknek lenni. Hová rosbán barnak.

melekek job is gondosak.

ásvány gondos megválaszolták

vegyeri eszközök nem hiányosak.

gyűjtemény kitéle jó; fogalmazva igen szép
szöveg. —

János János könyvⁱⁿ 862

Kada Endre

Jegyzet fölvéve.

Pest megyei Levéltár
IV. 2574-6
1859 11. 6096

DISSZERTÁCIÓS MUNKA ERED-
=====

M É N Y E I

=====

1. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében elemezve a gyógyszerészet kialakulását és fejlődését megállapítható volt, hogy mindenkor a társadalmi és gazdasági biztonság szolgáltatta az alapot a gyógyszerészi gyakorlat kialakulásához és fejlődéséhez. Ezt a történelmileg igazolt ténytet, napjainkra és jövőnkre is meghatározó tényezőként kell elfogadnunk.
2. A fent leírtakból adódóan a gyógyszerterhálózat kialakulásában három fő szakaszt állapítottam meg:
 - I. szakasz: 1746-1800-ig a gyógyszerészet területi megjelenését foglalja magában a gyógyszerterhálózati kialakulásának kezdeti szakasza.
 - II. szakasz: 1801-1880-ig tartott, a gyógyszerterhálózat kialakulásának viszonylag egyenletes szakaszként.
 - III. szakasz: 1881-1950-ig a gyógyszerterhálózat fejlődésének felgyorsuló szakasza.
3. Megállapítottam, hogy a vizsgált gyógyszerterhálózatoknál egyaránt fellelhető az egészségügyi és a kereskedelmi jellegük is.
Közegészségügyi jellegüket bizonyította: jó fel-

szereltségi állapotuk, személyi ellátottságuk, képzettségük és a települést érintő közegészségügyi problémák megoldásában betöltött szerepük is /járványok leküzdése idején/.

Kereskedelmi jellegükre utal a város-központi elhelyezkedésük a forgalmas piac és közlekedési utvonalak közelében való letelepedésük, valamint a rentabilitásra való törekvésük.

4. Kutatásaim során meggyőződtem arról, hogy nagy elődeink koruk természettudományi ismereteit, nemcsak szakterületükön alkalmazták az egészségügyet előbbrevivő kutatásaikkal, harcaikkal /Hándtel, Katona, Rozsnyay/, hanem a gyógyszer-tár zártságból kilépve mint elismert közéleti emberek indítványoztak és segítettek olyan intézkedéseket, amelyek az egyes települések, városok gazdasági és kulturális fejlődését eredményezték. Közülük egyesek eredményesen tevékenykedtek országos szinten a gyógyszerészet fejlesztéséért. Ezek a feltárt és jellemző adatok szintén iránymutatók lehetnek a jelenlegi igen széles skálájú képzettséggel rendelkező gyógyszerészek számára is.

5. Megállapítottam, hogy a gyógyszertárak felszereltsége minden esetben a tulajdonos anyagi áldozat-

vállalásától és szakmai ismereteitől függött, de a jogszabályokban előírt feltételeknek mindig megfelelték.

6. Személyi ellátottságukat ugyancsak anyagi tényezők határozták meg. A vizsgált terület gyógyszerertárainak legtöbbje egy gyógyszerésszel és egy laboránsal dolgozott.
7. Az irodalomban tévesen szereplő gyógyszerertár alapítási évek után kutattam és a feltárt adatokkal bizonyítottam a disszertációban megjelölt helyes évszámokat /pl.: Kecskemét, Kalocsa, Cegléd, Bácsa etb./.
8. Összességében feltártam és bemutattam Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerülete gyógyszerészetének megjelenését 1746-tól és fejlődését 1950-ig.

ÖSSZEFOGLALÁS

=====

Disszertációs munkámban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye déli kerületében vizegáltam a gyógyszerészet megjelenését és fejlődését, a terület első gyógyszerertárának alapításától, 1746-tól 1950-ig.

1. Kutatásaimat a Bács-Kiskun megyei Levéltárban, Nagykőrösi Levéltárban, Pest megyei Levéltárban, Budapesten az Ernyei Könyvtárban és a Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyszertári Központjának Szakgyűjteményében folytattam.
2. A szakirányu kutatás megkezdése előtt a vizegált terület közigazgatási határának alakulását tisztáztam 1950-ig.
3. Felkutattam azokat a helyi gazdasági, társadalmi és közegészségügyi viszonyokat, amelyek a gyógyszerertár hálózat kronológiai kialakulásában meghatározó szerepet játszottak.
4. A gyógyszerertár hálózat elemzését településenkénti /városi, községi gyógyszerertárak/ csoportosításban
 - Kiskunság
 - Jászkun
 - Duna-menti terület gyógyszerertáira végeztem. Összesen 92 gyógyszerertarat dolgoztam fel.

5. Gyógyszerellátó, szakmai tevékenységüket és ellenőrzéseikről szóló jegyzőkönyveiket vizsgáltam, végigkísérve a tárgyi és személyi feltételeik alakulását.

6. Elemzéseim során megállapítottam:

- a gyógyszerertári hálózat kialakulásában három fő szakasz figyelhető meg.

I. szakasz: 1746-1800-ig a gyógyszerészet területi megjelenését mutatja, a gyógyszerertári hálózat kialakulásának kezdeti szakasza.

II. szakasz: 1801-1880-ig tartott, a gyógyszerertár-hálózat kialakulásának viszonylag egyenletes szakaszaként.

III. szakasz: 1881-1950-ig a gyógyszerertár-hálózat fejlődésének felgyorsuló szakasza.

- a vizsgált gyógyszerertáraknál egyaránt fellelhető az egészségügyi és kereskedelmi jelleg.

Mint egészségügyi intézmények betegcentrikusak voltak. Gyógyszerertárakat településen belüli elhelyezkedésüket véve figyelembe általában az orvosi rendelők közelében, a város biztonságosabb világításal ellátott részén találhatjuk meg. Mind ezzel szolgálva azt a célt, hogy a

betegek gyorsabban kapjanak gyógyszert és szükség esetén a gyógyszertárakat éjszaka is fel tudják keresni.

Közegészségügyi jellegüket bizonyította jó felszereltségi állapotuk, személyi ellátottságuk, képzettségük és a települést érintő közegészségügyi problémák megoldásában betöltött szerepük /járványok leküzdése/.

A múltat elemezve megállapítható, hogy a jövőben is gyógyszertáraink szerepe az egészségügy terén meghatározó kell legyen, mivel gyógyszerészeink a lakosság legszélesebb rétegeivel érintkeznek és egészségnevelő munkájuk magasabb szinten szolgálhatja azt a célt, amit preventívként ismerünk, a régi múltban pedig járványmegelőzésre tett intézkedésként tartottunk számon.

Kereskedelmi jellegükre utal a városközponti elhelyezkedésük a forgalmas piac és közlekedési utvonalak közelében való letelepedésük, valamint rentabilitásra való törekvésük.

- nagy elődeink koruk természettudományi ismereteit nemcsak szakterületükön alkalmazták pályát előbbrevivő kutatásaikkal, harcaikkal /Handtel, Katona, Rozsnyay/ hanem a gyógyszertár zártsá-

gából kilépve mint elismert közéleti emberek indítványoztak és segítettek olyan intézkedéseket, amelyek a város gazdasági és kulturális fejlődését eredményezték.

Ezek a feltárt és jellemző adatok ezintén iránymutatók lehetnek a jelenlegi igen széles skálájú képzettséggel rendelkező gyógyszerészek számára.

- a gyógyszertárak felszereltsége minden esetben a tulajdonos anyagi áldozatvállalásától és szakmai ismereteitől függött.
- személyi ellátottságukat ugyancsak anyagi tényezők határozták meg. A vizegált terület gyógyszertárainak legtöbbje egy gyógyszerésszel dolgozott.
- megállapítottam az irodalomban tévesen szereplő gyógyszertár alapítási évek, helytálló alapítási idejét és feltárt adatokkal azt bizonyítottam /Kecskemét, Kalocsa, Cegléd, Bácsa stb./.

7. Munkám során a gyógyszerügyi szervezés-tudomány kategóriáit, felosztási rendszerét és kutatási módszereit alkalmaztam, /levéltári kutatómódszer, történeti módszer, interjú módszer és statisztikai módszer/. Adatokat táblázatokban foglaltam össze és grafikonon ábrázoltam. A városi gyógy-

szertárok helyét térképvázlatokon illusztráltam.

Munkámmal ugyan a múltat kutattam, de egészségügyi hivatásunk fejlődéséért úgy lehet dolgozni, ha a hagyományok elemzésével igyekszünk jövőbemutató hasznos értékeléseket levonni és azokat előbbrejutásunkért megvalósítani.

Hálás köszönetemet fejezem ki

Dr. Z a l a i K á r o l y

egyetemi tanár urnak

az orvostudományok kandidátusának, a "Semmelweis" Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Kar Egyetemi Gyógyszertára és Gyógyszerügyi Szervezési Oktató Csoport igazgatójának, hogy munkémat lehetővé tette és értékes tanácsaival mindig segítségemre volt.

Köszönetet mondok a Bács-Kiskun Megyei Tanács Gyógyszertári Központja Vezetőségének, személy szerint

Dr. N a g y m e r o s i K á r o l y

igazgató urnak

hogy lehetővé tette doktori értekezésem kidolgozását, valamint

L ó r á n d N á n d o r

gyógyszerész urnak

a kecskeméti Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény kezelőjének, aki a szakgyűjtemény anyagát mindig készséggel rendelkezésemre bocsátotta.

I R O D A L O M É S F O R R Á S - A D A T O K

1. Dr.Zalai Károly: Gyógyszerügyi szervezés 87.old.
Budapest, Egyetemi Nyomda 1965.
2. Ceatári I. - Hovannesian E.- Oláh Gy.: Pest-Pi-
lis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogu
város adattára 36. old.
Kultura Könyvnyomda Budapest, 1939.
/továbbiakban: P-P-S-K adattára/
3. 1876. XXXVII. t.c. közigazgatási törvény
Kecskeméti Levéltár
4. P-P-S-K adattára, 37. old.
5. P-P-S-K adattára, 43. old.
6. P-P-S-K adattára, 43. old. 2. bekezdés
7. P-P-S-K adattára, 46. old.
8. Közigazgatási törvények, rendeletek. 4330/1945.
M.E. sz. rendelet, Kecskeméti Levéltár
9. Közigazgatási törvények, rendeletek 4343/1949.
/XII.14./ M.T. sz. 1/1950. /I.29/ B.M. sz. ren-
delet, Kecskeméti Levéltár
10. Baradlai J. - Bárcson E.: A magyarországi gyógy-
szerészet története
Budapest, 1930. II. 184. old.
/továbbiakban: Baradlai - Bárcsony/
11. Baradlai - Bárcsony: II. köt. 190. old.
12. Schédy Sándor: Gyógyeszerészek Naptára
1875. Budapest
13. Varságh Z.: Gyógyeszerészek Zeebnaptára 1922.
Budapest
14. Faragó S. - Márkus D. - Somogyi S.: Gyógyeze-
részek Naptára 1947-ig
15. Blázy Á.: A gyógyeszerészet megjelenése és fej-
lődése Zala megyében 1711-1849-ig
Gyógyeszerészdoktori értekezés. Kézirat: 10-14.
old.

16. Lóránd Nándor: Cumánia 149. old.
Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei
Kecskemét, 1975.
/Továbbiakban: Lóránd Nándor: Cumánia/
17. Baradlai - Bársony: I. kötet 196. old.
18. Kecskeméti Levéltár
Tanácsi jegyzőkönyv kérvény 1731.
/továbbiakban: Kecskeméti Levéltár = K.L./
19. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1772. okt. 30. 324.lap
20. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1780. jan. 14. 261.lap
21. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1787. jan. 20.
22. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1788. jan. 19. 294.lap
23. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1788. aug. 13. 310.lap
24. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1790. szept.14. 648.pont
25. K.L. Tanácsi jegyzőkönyv 1790. szept.10.
26. Kempler Kurt: Magyar gyógyszerészet Medicina 1968.
27. Zalai Károly: Gyógyszerügyi szervezés 41. old.
Budapest, Egyetemi Nyomda 1965.
28. Bölcs Béla: Szervezeti felépítés 19. old.
Kempler Kurt: Magyar Gyógyszerészet 1967.
Medicina 1968.
29. Bács-Kiskun megyei Gyógyszerésztörténeti Gyűj-
temény: Koleraíratok 1831. 15. ny. n.
30. Kecskeméti Levéltár: Kecskemét város iratanyaga
IX. I. köteg 1831. jul. 7. Izeák
31. Kecskeméti Levéltár: Kecskemét város iratanyaga
IX. I. köteg 1831. jul. 23.
32. Bács-Kiskun megyei Gyógyszerésztörténeti Gyűj-
temény: Koleraíratok 1855. 15. ny. n.
33. Baradlai - Bársony: II. kötet 67-69. old.
34. Bayer István: A gyógyszerellenőrzés kialakulása
Magyar Gyógyszerészet 1967. 79. old.
Budapest, Medicina 1968.

35. Kempler Kurt: Gyógyszerészi reformtörekvések 1848-ban Orvosi Hetilap 114. 3035/1973.
36. Kempler Kurt: Gyógyszerészi reformtörekvések 1848-ban Orvosi Hetilap 114. 3035/1973.
37. Kempler Kurt. Gyógyszerészi reformtörekvések 1848-ban Orvosi Hetilap 114. 3036/1973.
38. Lóránd Nándor: Szemelvények a kecskeméti orvos-lás történetéből 172. old.
Báca-Kiskun megyei Tanács Gyógyszertári Központ közleménye 1962.
39. Kempler Kurt: id.Schédy Sándor a Magyar Gyógyszerészet Szakeajtó megalapítója.
Gyógyszerészet 16. 467/1972.
40. Kempler Kurt: id.Schédy Sándor a Magyar Gyógyszerészet Szakeajtó megalapítója
Gyógyszerészet 16. 469/1972.
41. Kempler Kurt: Magyar nyelvű gyógyszerészet szakfolyóirat megindulása hazánkban
Orvosi Hetilap 115. 216-218/1974.
42. Baradlai - Bársony: I. kötet 373. old.
43. Bölce Béla: Szervezeti felépítés 19. old.
Magyar Gyógyszerészet Medicina, Budapest 1968.
44. Atzél E.: A gyógyszerértékesítés.
A mai magyar egészségügyi közszolgálat.
A VII. közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai 1942. Kecskeméti Levéltár 677. old.
45. Chyzer Kornél: Az egészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek gyűjteménye 1854 - 1894.
Budapest, Dobrowsky és Franke kiadás 1894.
1873. 22. 370 magyar királyi belügyminiszter körrendelete 272 - 273. old.
46. Baradlai - Bársony: I. kötet 374. old.

47. Chyzer Kornél: Az egészségügyre vonatkozó törvények és rendeletek gyűjteménye 1854 - 1894. Budapest Dobrowsky és Franke kiadás 1894. 1873. 22. 370 magyar királyi belügyminiszter körrendelete 377. old.
48. Zalai Károly: Gyógyszerügyi szervezés 43. old. Budapest Egyetemi Nyomda 1965.
49. Lóránd Nándor: Cumánia 159. old. Bács-Kiskun megyei Múzeumok Közleménye, Kecskemét, 1975.
50. Heltai Nándor: Kecskemét Panoráma 1976. 6. old.
51. Lóránd Nándor: Ismerjük meg megyánkben a gyógyítás kialakulásának történetét 170. old. Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógyezertári Központ közleménye Kecskemét, 1970.
52. Novák László: Mezővárosi Népművészet 17-18. old. Nagykőrös "Arany János" Múzeum kismonográfia 1982.
53. Mária Terézia mezővárosi rangot adó levele Kiskunfélegyháza "Kiskun" Múzeum muzeumi szám: 63495.1. Kiskunfélegyházi Levéltári száma: 1774.F.27.C.6.15.
54. Novák László: Mezővárosi Népművészet 19. old. Nagykőrös 1982. Kismonográfia
55. Heltai Nándor: Kecskemét Panoráma 1976. 32. old.
56. Unger M. - Szabolcs O.: Magyarország története 221. old. Gondolat Budapest, 1979.
57. Kecskeméti Lapok /Kecskeméti Fries Ujság/ 196.szám Kecskemét 1912. aug. 31. A szőlőszövetkezet jubileuma Gyógyszerésztörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
58. Heltai Nándor: Kecskemét Panoráma 45. old. 1976.
59. Új Magyar Lexikon 6. 673. old. Akadémia Kiadó 1962.

60. Gyógyszerészdoktori értekezés 30. old.
Gábor Józsefné Tolna megyei Tanács
Gyógyszertári Központja
61. Dr. Palovits Gyuláné gyógyszerésztörténész
szíves írásos közlése
Békés megyei Tanács Gyógyszertári Központja
62. Gyógyszerészdoktori értekezés /kézirat/ 17. old.
Blázy Árpád
Zala megyei Tanács Gyógyszertári Központja
63. Schédy S.: Gyógyszerészek Évkönyve 1862.
64. Schédy S.: Gyógyszerészek Évkönyve 1887.
65. Schédy S.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1888.
66. Schédy S.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1896.
67. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1920.
68. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1922.
69. Réthelyi J.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1937.
70. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1925.
71. Koritséanszky O.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1929.
72. Karlovezky G.: Gyógyszerészek Évkönyve 1935.
73. Réthelyi J.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1937.
74. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1938.
75. Réthelyi J.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1942.
76. Korisántszky O.: Gyógyszerészek Évkönyve 1944.
77. Löcherer T. - Margittay T. - Szederkényi M.:
Gyógyszerészek Évkönyve 1945 - 1948.
78. Karlovezky G.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1929.
79. Faragó S. - Márkus O. - Somogyi S.: Gyógyszerészek
Naptára 1947.
80. Gyógyszerészdoktori értekezés 33-34. old.
Gábor Józsefné
Tolna megyei Tanács Gyógyszertári Központja
81. Heltei Nándor: Kecskemét Panoráma 1976. 21. old.

82. Kovács Gergelyné: Alföld 69. old.
Panoráma Kiadó 1983.
83. Kovács Gergelyné: Alföld 70. old.
Panoráma Kiadó 1983.
84. Balla János levéltáros jegyzetei /kézirat/
Kecskemét Városi Levéltár 277. old.
85. Lóránd Nándor: Cumania 149. old.
Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei
1975. Kecskemét
86. Sziládi Károly levéltáros feljegyzései /kézirat/
Kecskemét Városi Levéltár II. köt. LXXI.
87. Lóránd Nándor: Imerjük meg megynkben a gyógyi-
tás kialakulásának történetét 170. old.
Bács-Kiskun Megyei Tanács Gyógyezertári Központ
Közleménye 1970.
88. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 150-151. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei
Kecskemét, 1975.
89. Kecskemét Városi Tanács jegyzőkönyve 1821. év
302. old. Kecskeméti Levéltár
90. Kecskemét Városi Tanács jegyzőkönyve 1847. év
323. old. Kecskeméti Levéltár
91. Kecskemét Városi Tanács jegyzőkönyve 1847. év
324. old.
92. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 153. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei
Kecskemét, 1975.
93. Handtel Károly fogalmazványi példánya
Gyógyezertörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
94. Váry István: Katona Zeigmond élete és munkássága
Bács-Kiskun megyei Nyomda Vállalat Kecskemét, 1969.
95. Székely Sándor levelezéseinek fotómásolata
Gyógyezertörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
96. Dr. Pauli Péter Bács-Kiskun megyei Tanács Gyógy-
szertári Központja szakfelügyeleti osztályvezető-
jének szíves közlése.

97. Kecskeméti gyógyszerterákról visszaemlékezések korabeli napilapok fennmaradt példányai alapján összegyűjtött adatok.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
98. Kiskunfélegyháza Városi Tanácsi jegyzőkönyve 1819. július 7. 924-925. old.
Kiskunfélegyházi Levéltár
99. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 170. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei Kecskemét, 1975.
100. Feljegyzések a kiskunhalasi patikáról
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
101. Monezpárt László 1934-ben írt cikke
Egészségügyi Dolgozó 1972. X. 1. száma
102. Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény anyaga, kunzentmiklósi gyógyszerterár
103. Szekeres S. és Balogh S. nyugdíjas gyógyszerészek levele 1969.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
104. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 175. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei Kecskemét, 1975.
105. Galata L.: Kézírásos levele 1968.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
106. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 171. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei Kecskemét, 1975.
107. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 171. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei Kecskemét, 1975.
108. özv. Kesziba Kálmánné levele /kézirát/
Ignác Sándor ezenki gyógyszerterár volt vezetőjének tulajdona

109. Kovács Gergelyné: Alföld 103. old.
Panoráma kiadó 1983.
110. Kovács Gergelyné: Alföld 104. old.
Panoráma kiadó 1983.
111. Kempler Kurt: Adatok Nagykőrös első gyógyszerter-
rának létesítéséről és működésének nehézségeiről
Gyógyszerészet 18. 302-305. old. 1974.
112. Zalai Károly: A mai Pest megye gyógyszerertári há-
lózatának alakulása a XIX. sz. végéig
Gyógyszerésztörténeti Diárium 1973. 2. 3. /6/ 13-19.
113. Dr. Dobos Sándor szóbeli közlései
114. Schédy S.: Gyógyszerészek Évkönyve 1887.
115. Zalai Károly professzor szóbeli közlése
116. Kolofont J.: Cegléd Magyar városok monográfiája
1931.
117. Galgóczy Károly: Nagykőrös monográfiája 1896.
118. Galántai Fekete B.: Magyar városok monográfiája
Nagykőrös Budapest, 1927. Wodianer 186. old.
119. Nagykőrösi képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve
1805 - 1806. 230. old. Nagykőrösi Levéltár
120. Nagykőrösi képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve
1807 - 1808. 23. old. Nagykőrösi Levéltár
121. Nagykőrösi képviselőtestületi ülés jegyzőkönyve
207. old. 53. sz.
Nagykőrösi Levéltár
122. Nagykőrösi Protocollum Miscellaneum pro Annis
1808-1809-1810, 153. old. 262. sz.
Nagykőrösi Levéltár
123. Nagykőrösi Protocollum Miscellaneum pro Annis
1811, 1812, 1813. 106. old. 161. sz.
Nagykőrösi Levéltár
124. Nagykőrös városi orvos hivatalos iratai
/gyógyszertárak nyilvántartása/ Nagykőrösi Levéltár
125. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1922.

126. Schédy Sándor: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1888.
/Továbbiakban: ugyanaz = ua./
127. Ua. 1889.
128. Ua. 1890.
129. Ua. 1891.
130. Ua. 1892.
131. Ua. 1896.
132. Ua. 1897.
133. Ua. 1898.
134. Ua. 1899.
135. Ua. 1900.
136. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1910.
/Továbbiakban: ugyanaz = ua./
137. Ua. 1911.
138. Ua. 1922.
139. Ua. 1924.
140. Koritsánszky O.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1926.
/Továbbiakban: ugyanaz =ua./
141. Ua. 1929.
142. Ua. 1934.
143. Réthelyi József: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1935.
/Továbbiakban: ugyanaz =ua./
144. Ua. 1936.
145. Ua. 1937.
146. Ua. 1940.
147. Ua. 1943.
148. Löcherer T. - Margittay T. - Szederkényi M.:
Gyógyszerészek Évkönyve 1945 - 1948.
149. Papp Antal: Magyarország 395. old.
Panoráma VI. kiadása
150. Lőránd Nándor: Cumania 1975. 167. old.
Bácsa-Kiskun megyei Múzeumok közleményei
Kecskemét, 1975.

151. Murányi Károly: Képek Kalocsa egészségügyének történelméről 1935.
152. Kalocsei gyógyszerertárról összegyűjtött adatok Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
153. Lóránd Nándor: Cumania 1975. 167. old.
Bács-Kiskun megyei Múzeumok közleményei
Kecskemét, 1975.
154. Lovassy Tamás /Lovassy Dező fia/ kézirásos levele Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
155. Másolat a magyar királyi belügyminiszter 50.928/1894. sz. rendeletéből Kalocsán felállítandó 2. gyógyszerertár engedélyezésére vonatkozóan Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
156. Varságh Z.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1920.1922.1925.
157. Solti gyógyszerertár szakgyűjteményi anyaga Kecskemét
158. Foktői gyógyszerertárról összegyűjtött adatok Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
159. Lőrincz András írásos közlése 1969.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
160. Jegyzőkönyvek Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye köz- igazgatási bizottságától 1925.
/Másolati példány: Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét/
161. Adásvételi szerződés a foktői patikáról 1926.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
162. Adásvételi szerződés a foktői gyógyszerkészletre 1926.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
163. Foktői "Isteni Gondviselés" gyógyszerertár zárva- tartási engedély 1933.
Gyógyszerészettörténeti Szakgyűjtemény Kecskemét
164. 1860-1861-ből származó tisztifőorvosi jegyző- könyvek patikaellenőrzésről 7 db
Pest megyei Levéltár IV. 254-b. 1861. N° 6016.

165. Faragó S. - Márkus D. - Somogyi S.: Gyógyezé-
részek Naptára 1947.
166. Rózsa Pál: A gyógyszerellenőrzés és szakfel-
ügyelet kialakulásának története.
Gyógyszerészet 21.451. 1977.
167. Orvosi hivatalos iratok 1938. Nagykőrösi Levéltár
168. Orvosi hivatalos iratok 1939. Nagykőrösi Levéltár
169. Orvosi hivatalos iratok 1940. Nagykőrösi Levéltár
170. Orvosi hivatalos iratok 1941. Nagykőrösi Levéltár
171. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv "Szentlélek" Gyógyszer-
tár Cegléd gyógyszer-tárvizsgálatról
1861. december 12. Pest megyei Levéltár
172. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv "Szentlélek" Gyógyszer-
tár Kecskemét patikaellenőrzéséről
1861. december 20. Pest megyei Levéltár
173. Tiszti-főorvosi jegyzőkönyv "Mégváltó" Gyógyszer-tár
Izsák patikavizsgálatáról
1860. január 10.
Pest megyei Levéltár
174. Vida Mária: Történelmi és iparművészeti értékű
gyógyszer-tári berendezések magyarországi topog-
ráfiája 214, 234. old.
Orvostörténeti Közlemények Budapest, 1974.
175. Katona József Naplója Kecskeméti Levéltár
176. Réthelyi J.: Gyógyszerészek Zsebnaptára 1934.
177. Kecskeméti Lap 1908. június 1-i száma
Gyógyszerészet-történeti Szakgyűjtemény Kecskemét
178. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a ceglédi "Szentlélek"
patika ellenőrzéséről.
Pest megyei Levéltár 1528/862.
179. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a kecskeméti "Szent-
háromeág" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 1528/862.

180. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a nagykőrösi "Mégváltó" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 1528/862.
181. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a kalocsai "Gyógyszertár a magyar címernél" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 1528/862.
182. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv az abonyi "Remény" gyógyszerertár ellenőrzéséről
Pestmegyei levéltár 1528/862.
183. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv az izsáki "Mégváltó" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 1528/862.
184. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a dunapataji "Mégváltó" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 1528/862.
185. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a ceglédi "Szentlélek" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.
186. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a nagykőrösi "Mégváltó" patika ellenőrzéséről.
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.
187. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a kalocsai "Gyógyszertár a magyar címernél/ patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.
188. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv az abonyi "Remény" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.
189. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv az izsáki "Mégváltó" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.
190. Tisztifőorvosi jegyzőkönyv a dunapataji "Mégváltó" patika ellenőrzéséről
Pest megyei Levéltár 23047/607/864.